

JOURNAL of SOCIAL and HUMANITIES SCIENCES RESEARCH (JSHSR)

Uluslararası Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırma Dergisi

Received/Makale Geliş 25.11.2021
Published /Yayınlanma 30.12.2021
Article Type/Makale Türü Research Article

Citation/Alıntı: Kurtaran, U. (2021). Osmanlı'da bir elçi mübadelesi örneği: Pasarofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı-Habsburg elçi mübadelesi. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 8(77), 3179-3214.
<http://dx.doi.org/10.26450/jsshr.2889>

Doç. Dr. Uğur KURTARAN

<https://orcid.org/0000-0002-6394-408X>

Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Karaman / TÜRKİYE

Issue/Sayı: 77

Volume/Cilt: 8

jsshr.org

ISSN: 2459-1149

OSMANLI'DA BİR ELÇİ MÜBADELESİ ÖRNEĞİ: PASAROFÇA ANTLAŞMASI'NDAN SONRA OSMANLI-HABSBURG ELÇİ MÜBADELESİ¹

EXAMPLE OF AMBASSADOR EXCHANGE IN OTTOMAN: THE OTTOMAN- HABSBURG AMBASSADOR EXCHANGE AFTER THE PASAROWITZ TREATY

ÖZET

Osmanlı diplomasisinin önemli uygulamalarından birisi olan elçi mübadelesi, herhangi bir antlaşma sonrasında ilgili devletlerin karşılıklı olarak dostluk ilişkilerini geliştirmek amacıyla birbirilerine elçi göndermesi anlamına gelmektedir. Belirtilen mübadele işlemlerinin ne zaman ve nasıl gerçekleşeceği gibi ayrıntılar taraflar arasında yapılan antlaşmanın maddelerinde ifade edilirdi. Nitekim elçi mübadelesi devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerin gelişimi ve uygulaması açısından oldukça önemlidir. Çalışmada Pasarofça Antlaşması'ndan sonra Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasında yaşanan elçi mübadelesi ele alındı. Pasarofça Antlaşması'nın 17. maddesinde belirtilen karşılıklı elçi mübadelesi dâhilinde Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa ile Habsburg hükümeti tarafından İstanbul'a gönderilen Damian Hugo, von Virmont'un elçilik faaliyetlerinin ayrıntıları üzerinde duruldu. Buna göre Osmanlı Devleti'nde uygulanan elçi mübadelesi ve bunun diplomatik ayrıntıları Virmont ve İbrahim Paşa özelinde ele alındı. Bu doğrultuda ilgili mübadele işlemleri Osmanlı diplomasisinde uygulanan genel elçi mübadeleleri ile karşılaştırıldı. Yine mübadele işlemleri öncesinde ve sonrasında Osmanlı ve Habsburg elçileri için yapılan harcamalar ile diplomatik uygulamalar karşılaştırılmak suretiyle yaşanan benzerlik ve değişimlerin neler olduğu sorularına cevap verildi. Çalışma sonrasında elde edilen bulgularda Pasarofça sonrasında yaşanan elçi mübadelesi işlemlerinin Osmanlı tarihinde daha önce yaşanan elçi mübadeleleriyle bir kısım farklılıklar dışında benzer özellikler gösterdiği tespit edildi. Yine ilgili mübadele işlemleri bundan sonra yapılacak mübadele işlemleri için de örnek teşkil etmiştir.

Anahtar Kelimeler: Osmanlı, Habsburg, Diplomasi, Pasarofça, Mübadele, Elçi.

ABSTRACT

The exchange of ambassadors, which is one of the important applications of Ottoman diplomacy, means that the relevant states send ambassadors to each other to develop mutually friendly relations after any agreement. Details such as when and how the specified exchange transactions would take place were expressed in the articles of the agreement made between the parties. The exchange of ambassadors is very important in terms of the development and practice of diplomatic relations between states. In the study, the exchange of ambassadors between the Ottoman Empire and the Habsburgs after the Treaty of Passarowitz was discussed. The details of the embassy activities of İbrahim Pasha, who was sent to Vienna within the scope of the mutual exchange of ambassadors specified in the 17th article of the Passarowitz Treaty, and Damian Hugo von Virmont, who was sent to Istanbul by the Habsburg government, were emphasized. Accordingly, the exchange of ambassadors in the Ottoman Empire and its diplomatic details were handled specifically for Virmont and İbrahim Pasha. In this direction, the relevant exchange transactions were compared with the general ambassador exchanges applied in Ottoman diplomacy. Again, before and after the exchange transactions, the expenses made for the Ottoman and Habsburg ambassadors and diplomatic practices were compared and the questions of what were the similarities and changes were answered. In the findings obtained after the study, it was determined that the exchange of ambassadors after Passarowitz had similar characteristics with the exchanges of ambassadors that took place before in Ottoman history, except for some differences. Again, the relevant exchange transactions set an example for future exchange transactions.

Keywords: Ottoman, Habsburg, Diplomacy, Passarowitz, Exchange, Ambassador.

¹ Bu makale 07-09 Ekim 2021 tarihleri arasında Karaman'da düzenlenen "Yunus Emre'nin Vefatının 700. Yıl Dönümü Anısına Karaman Uluslararası Yunus Emre ve Türkçe Bilgi Şöleni" nde sözlü bildiri olarak sunulmuştur. Yazar makalenin yazımı esnasında bazı kaynakların temininde yardımcı olan Ana Milosevic ve Christoph Wüflinger'e şükran borçludur.

1. GİRİŞ

Devletlerarasındaki diplomatik ilişkilerin düzenlenmesi ve yürütülmesinde faaliyet gösteren elçiler² devletlerarası ilişkileri yürüten resmi temsilcilerdir (Kurtaran, 2020: 127). Elçilerin başlıca vazifesi diplomasiyi kullanmak suretiyle uluslararası ilişkileri bozmadan yürütmektir (Daban, 2017: 24). Elçilerin bu misyonu Osmanlı Devleti'nin de kuruluş yıllarından itibaren elçilik kurumunu aktif bir şekilde kullanmasını sağlarken, Batılı ve Doğulu devletler Osmanlı payitahtında çok sayıda elçi bulundurmuştur (Uzunçarşılı, 1988: 274). Diğer devletlerden gelen bu yoğun elçi temsililerine karşın, Babîali, XVIII. yüzyıla kadar birtakım diplomatik kaidelerin etkisiyle elçi göndermemiştir (Milosevic, 2020: 88). Osmanlı diplomasisindeki bu uygulamanın temel sebebi, devletin güçlü olduğu dönemlerde kendi menfaatleri ile ilgilidir (İpşirli, 1995: 9). Bu anlayışa göre Osmanlı yönetimi ilgili tarihlere yabancı bir devlete elçi göndermeyi o ülkenin meşruiyetini kabul etme olarak algılamıştır (Savaş, 1999: 645). Fakat Osmanlı diplomasisinde benimsenen tek taraflı (ad hoc)³ politikalar 1718 Pasarofça Antlaşması ile değişirken, bundan sonra Osmanlı yöneticileri Avrupa ülkelerine ilk kez geçici surette elçi göndermeye başlamıştır⁴. Nitekim Osmanlı diplomasi anlayışında sefaret heyetlerini tek taraflı olarak kabul etmek bir üstünlük göstergesi olarak düşünülmüş olup, karşılıklı temsil ise taraflar arasındaki güç dengesindeki eşitlik ve değişimlerin temel göstergesi olarak algılanmıştır (Beydilli, 2009: s. 292). Bu durumu statik bir kavram olmayan Osmanlı diplomasi anlayışındaki değişim ve dönüşümlere bağlamak mümkündür. Nitekim *“devletlerarasındaki ilişkileri resmi temsilciler aracılığıyla yürütme işi ya da sanatı”* (Savaş, 2009: 9) olarak ifade edilen diplomasiğin değişimi, diplomasiye bağlı uygulamalarda da birtakım değişimlere zemin hazırlamıştır (Kurtaran, 2020: 128-129).

Osmanlı diplomasisinde statik olmayan ve zaman içerisinde değişen önemli uygulamalardan birisi de herhangi bir antlaşma sonrasında yapılan elçi mübadeleleridir. Osmanlı tarihinde ilk kez 1606 yılında Avusturya ile imzalanan Zitvatorok Antlaşması'nda uygulamaya konan mübadele⁵ işlemlerinde, antlaşmadan sonra Ahmed Kahya ile birlikte 150 kişilik bir heyetin Prag'ta bulunan Kayzer II. Rudolf'a gönderildiği bilinmektedir (Beydilli, 2007: 17). Zitvatorok Antlaşması ile başlayan bu yeni süreç bundan sonraki antlaşmalarda da devam ederken, bu mübadele işlemleri sırasında uygulanan diplomasi kuralları ve temsil faaliyetleri statik olmayıp, döneme ve muhatap ülkeye göre değişiklikler göstermektedir. Bu değişikliklerin tespiti Osmanlı diplomasisinde antlaşmaların uygulanması konusunda yaşanan çeşitli problemleri ortaya koymanın yanı sıra, devletin siyasi ve askeri gücünün diplomasi alanına yansımaları somut veriler üzerinden ortaya çıkartacak analizler taşımaktadır. Nitekim karşılıklı mübadele işlemleri sırasında diplomatik yaklaşımlar ve uygulanan kaideler ile yapılan harcamaların tespiti Osmanlı diplomasisindeki dönemseller farklılıkları ortaya çıkartacaktır. Araştırmanın temel hipotezi de buradan gelmektedir. Örneklem metodu kullanılan çalışmada, Osmanlı diplomasisindeki değişimlerin başlangıcı olarak kabul edilen 1718 Pasarofça Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti ile Habsburglar⁶ arasında yaşanan elçi teaitisi (mübadele) işlemleri üzerinden somut veriler elde edilmiştir. Elde edilen bu veriler ise mukayese yöntemi kullanılmak suretiyle hem kendi içerisinde ve hem de benzer mübadele işlemlerinin gerçekleştiği önceki ve sonraki antlaşmalar ile kıyaslanmak suretiyle dönemseller farklılık ve benzerliklerin tespiti yapılmıştır.

Osmanlı tarihi alanında Osmanlı elçilik faaliyetleri ile ilgili birçok çalışma yapılmıştır. Bu çalışmalarda Osmanlı elçilerinin, sefaretnameleri başta olmak üzere yabancı ülkelerdeki diplomatik faaliyetleri üzerinde durulmuştur⁷. Yine Osmanlı-Habsburg ilişkilerini birçok açıdan inceleyen çok sayıda araştırma

² Elçi kelimesi “Halk, ülke, devlet” anlamına gelen Türkçe el (il) isminden türetilmiştir, (Mansuroğlu, 1988: 231; İpşirli, 1995: 3).

³ Ad hoc, “devamlı olmayan, geçici; belli bir konu ile sınırlı; belli bir amaca yönelik” anlamlarına gelmekte olup, tarihteki ilk diplomasi yöntemi olarak kabul edilmektedir ve geçici/tek yanlı diplomasi anlamına gelmektedir. Ad hoc, “amaca özel, niyete mahsus” anlamına gelen Latince kökenli bir kelimedir. Genellikle bir soruna yönelik, geçici bir çözümü anlatmak amacıyla kullanılır. Bu anlamda ad hoc diplomasi, devletlerarası ilişkilerde belirli bir sorunu çözüme bağlamak veya tezlerini karşı tarafa aktarmak amacıyla bir heyetin oluşturulması ve karşı devlete gönderilmesi, görevlendirilen o heyetin de yalnızca ilgili konuyu görüşmesi şeklinde tanımlanmaktadır (Dağ, 2016: 16; Erdem, 2010: 1); Ayrıca bk. (Arı, 2004: 36-66).

⁴ Bu minvalde ilk olarak 1720 yılında Yirmisekiz Mehmed Çelebi Paris'e gönderildi, (Uzunçarşılı, 1988: 275).

⁵ Mübadele kelimesi, değiştokuş, bir Şeyin başka bir Őey ile değiştirilmesi anlamına gelmektedir, (Devellioğlu, 2001: 699); Elçi mübadelesi ise, Batılı ve Doğulu devletlerden Osmanlı payitahtına gelen bir elçiyle, Osmanlı elçisinin sınırda karşılaşıp, karşılıklı tespit edilen protokoller çerçevesinde merasimler dâhilinde Osmanlı elçisinin ilgili ülkeye, karşı taraf elçisinin de Osmanlı ülkesine girmesi olayına verilen isimdir, (Ortaylı, 2014: 237-238). Herhangi bir İşlam ülkesi ile gayrimüslim bir devlet arasındaki ilk elçi mübadelesi, IX. yüzyılda Viking elçilerinin Kurtuba Emiri II. Abdurrahman'a geldiği sırada gerçekleşmiştir, (Can, 2020: 90). Ayrıca elçi mübadelesi ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Itzkowitz-Mote, 1970; Ortaylı, 2016; Can, 2020).

⁶ Makalede kullanılan “Habsburg ve Habsburglar” ifadeleri ile Avusturya Habsburgları kastedilmektedir.

⁷ Bu çalışmaların başlıcaları için bk. (Ongun, 1941; Turan, 1964; Zirović, 1968; Ali Seydi Bey, 1973; Unat, 1987; Uzunçarşılı, 1988; Kütükoęlu, 1989; İpşirli, 1995; Savaş, 1996; Topaktař, 2014).

bulunmaktadır⁸. Aynı şekilde çalışmanın temelini oluşturan Pasarofça Antlaşması ile ilgili mevcut literatürde oldukça önemli çalışmalar vardır⁹. Son olarak antlaşma sonrası Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa (Silahdar)¹⁰ ve İstanbul'a gelen Damian Hugo, von Virmont¹¹ ile ilgili çalışmalar bulunmaktadır. Makalede Pasarofça Antlaşması sonrası yaşanan Osmanlı-Habsburg elçilik faaliyetleri, İbrahim Paşa¹² ve Damian Hugo, von Virmont'un¹³ diplomatik faaliyetleri, mübadele işlemleri ve bununla ilgili diplomatik uygulamalar üzerinden incelenmiştir.

2. OSMANLI DEVLETİ'NDE ELÇİLİK FAALİYETLERİ VE ELÇİ MÜBADELESİ

2.1. Osmanlı Devleti'nde Elçi Kabulü ile İlgili Uygulamalar

Devletlerarası diplomatik ilişkilerde, gelen elçilerin ülke sınırlarına girişinden itibaren uygulanan ve devletlerarasında farklılıklar gösteren diplomatik uygulamalara elçi kabulü adı verilmektedir. Elçi kabullerinde yaşanan bu farklılıklar ilgili devlet ile dostluk münasebetlerinin yanı sıra, muhatap devletin Müslüman veya gayr-i müslim olması ile mezhep durumları gibi dinî, hukukî ve siyâsî unsurlardan kaynaklanmaktadır (Kurtaran, 2018a: 341). Osmanlı Devleti, uzun süren siyasi tarihinde birçok devletten elçi kabul etmiş, bu elçilerin kabulünde çoğu zaman benzer kaideler ve teâmüller uygulanmıştır. Fakat bazı durum ve şartlar elçi kabullerinde farklı muamelelerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır. Nitekim Osmanlı Devleti'nde elçilerin kabul ve ağırlanması, devlet gelenekleri ve ilgili dönemde benimsenen diplomasi anlayışına göre değişiklik göstermektedir (Kurtaran, 2020: 134). Bu durum elçi kabul merasimlerinin devletlerin hukukunu bağlayan uluslararası yazılı anlaşmalardan ziyade, teâmüllere göre yapıldığını göstermektedir. Bu doğrultuda elçi kabul töreni, o sırada Osmanlı Devleti ile elçinin temsilcisi olduğu devlet arasındaki ilişkiye göre önem kazanırken, bazı olumsuz şartlarda gelen elçiler haftalarca huzura kabul için bekletilebiliyorlardı (Karateke, 2017:145-146). Burada denilebilir ki, elçi kabullerinde uygulanan teşrifatta¹⁴ elçinin geliş amacı, taşıdığı unvan ve elçinin geldiği devlet ile Osmanlı Devleti arasındaki ilişkiler etkili olurdu. Yine saray tarafından elçilere yapılan merasimler, alınan ve verilen hediyeler ile harcama bedelleri kayıt altına alınmak suretiyle gerektiğinde bu verilere bakılarak yeni gelen elçilere yapılacak muamele belirlenirdi (Topaktaş Üstüner, 2021: 60). Buna göre Osmanlı Devleti'nde ülke sınırlarına giren yabancı devlet elçileri İslami eman¹⁵

⁸ Bu çalışmaların başlıcaları için bk. (Roider, 1982; Abou El Haj, 1963; Ortaylı, 1975; Bozkurt, 1999; Savaş, 2002; Karagöz, 2008; Kurtaran, 2009; Ercan, 2020; Cevrioglu, 2021).

⁹ Pasarofça Antlaşması ile ilgili başlıca çalışmalar için bk. (Ausführlicher Bericht, 1719; Tukin, 1964; Özcan, 2007; The Peace of Passarowitz, 2011; Milosevic, 2018; Aynı Müellif, 2020; Harp ve Sulh, 2019; Ercan, 2019a).

¹⁰ Pasarofça Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden İbrahim Paşa ile ilgili başlıca çalışmalar için bk. (Ahmet Refik Altınay, 1 Teşrinievvel 1332); Schönwetter, 1719; Kraelitz, 1908; Pakalın, 1917; Tuncer, 1984; Büyükkaksoy, 2019).

¹¹ Pasarofça Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen Habsburg elçisi ile ilgili başlıca çalışmalar için bk. (Demir, 2005; Ercan, 2019b; Strohmeier, 2013; Baramova, 2018).

¹² Gürcü kökenli olan İbrahim Paşa (Dâyezâde/Silahdar), Amasya'da doğdu. Annesi Paşa'nın lakabından da anlaşılacağı üzere "Dâye-i Şehriyârî" idi. Babası Amasya eşrafından Gürcü Ali Beyzâde Mirliya Mustafa Bey'dir. Annesinin aracılığı ile Enderun'da yetişen İbrahim Paşa, ilk önce çukadar, ardından da 1698/1699'da II. Mustafa'nın silahdarı oldu. Fakat dönemin güçlü ismi Şeyhülislam Seyyid Feyzullah Efendi ile karşı karşıya gelen İbrahim Paşa, hastalanarak 1701 yılında emekli oldu. III. Ahmed döneminde saray hizmetinden kalemiyeye geçen İbrahim Paşa, Kasım 1702'de nişancılığa kadar yükseldi. Aynı yıl Rusya ile yapılacak sınır tahdidinde oluşturulan komisyonunda görevlendirildi. Bu görevden sonra Baserabya'ya gitti ve 1714 yılında tekrar nişancılık görevine getirildi. 1715'te azledilen İbrahim Paşa, 1718'de şikk-i sâni defterdarı olarak atanmak suretiyle, Pasarofça barış görüşmelerinde birinci murahhas olarak tayin edildi. Bu görevinin ardından Bâb-ı Defteri'de çalışmaya devam eden İbrahim Paşa, bir yıl sonra Rumeli beylerbeyi payesiyile Pasarofça Antlaşması'nın tasdiki için Viyana'ya elçi olarak gönderildi. Görevinin ardından, iki yıl sonra 1721'de öldü. Mezarı İstanbul'da Atik Ali Paşa mezarlığında. (Tuncer, 1984: 100; Büyükkaksoy, 2019: 131-132); İbrahim Paşa'ya Rumeli beylerbeyliğinin verilmesi Osmanlı Devleti'nin Pasarofça Antlaşması sonrasında Avusturya ile olan ilişkilere verdiği önemi göstermektedir. Nitekim elçilere verilen bu payeler elçilerin gittikleri ülkelerdeki karşılanma ve teşrifat uygulamalarında belirleyici bir rol oynamaktadır, (Unat, 1987: 83); Bk. Ek-1: Osmanlı elçisi İbrahim Paşa, (Milosevic, 2018: 66).

¹³ 24. 08. 1666 yılında Rheingland'da Hertzen Sarayı'nda dünyaya gelen Damian Hugo, von Virmont, dini sınıfa yönelik bir eğitim gördükten sonra askeriyeye girdi. Pfalz-Neuburg Dükü'nün masraflarını kendisinin karşıladığı ve Çasar I. Leopold'un hizmetinde yer almak amacıyla oluşturduğu orduda komutan oldu. Ardından Mantna'ya vali olarak tayin edilen Virmont, 1715 yılında Stralsund'a İsveç Kralı'na elçi olarak atandı. 1716 yılında Prusya'ya gönderilen Habsburg temsilcisi, daha sonra Lehistan ve Macaristan'a gönderildi. Bu görevlerinin ardından Osmanlı Devleti ile yapılan Pasarofça Antlaşması'nın tasdiknamesini teslim etmek amacıyla 17 Mayıs 1719'da Viyana'dan hareket etti. 3 Temmuz 1719'da İstanbul'a gelen Habsburg elçisi, 3 Ağustos 1719'da bayrak açarak şehre giriş yaptı. 8 Ağustos 1719'da dönemin padişahı III. Ahmed tarafından kabul edilen Virmont, 27 Nisan 1720 tarihinde İstanbul'dan ayrıldı. 22 Mayıs 1720'de Belgrad'a gelen elçi ve maiyeti 22 Temmuz 1720'de Viyana'ya ulaştı. Virmont, Babiâli'deki elçilik vazifesinden birkaç sene sonra 21 Nisan 1722'de Hermansstât'da öldü, (Demir, 2005: 238); Ayrıca bk. Heldmann, 1910, s. 332-341, <https://www.deutsche-biographie.de/pnd138709130.html#adbcontent>, (Erişim Tarihi: 03.11.2021); Yine bk. Ek-2: Habsburg elçisi Damian Hugo, von Virmont, <http://www.portraitindex.de/documents/obj/34706283> (Erişim Tarihi: 14.09.2021).

¹⁴ Sözlük anlamı "şereflendirme" olan teşrif kelimesinin çoğulu olan teşrifat, Osmanlı Devleti'nde protokol anlamında kullanılan bir terim olup, bu şekilde kullanımını XVIII. yüzyılda kazanmıştır, (Karaca, 2011: 570); Uluslararası diplomaside yaşanan teşrifat ve protokol hassasiyeti, Osmanlı Devleti'nde de oldukça önemsenen bir konudur. Nitekim Osmanlı'da teşrifat ve protokol kuralları diğer devletlere karşı bir üstünlük alameti olarak kullanılmıştır. Bu durumun temel sebebi ise Babiâli'nin güçlü olduğu dönemlerde hiçbir devleti kendisi ile eşit şartlara/haklara sahip kabul etmemesidir, (Can, 2020: 88).

¹⁵ "Emin olmak, güvenmek" anlamındaki Arapça "emn" kökünden türetilen eman "güven, güvence, güvenlik" anlamına gelir. Hukukî terim olarak ise eman, İslâm ülkesine (darü'l-İslâm) girmek veya İslâm ordusuna teslim olmak isteyen bir yabancı gayr-i müslime (harbi) verilen can ve mal güvencesini ifade etmektedir, (Bozkurt, 1995: 75).

anlayışına göre misafir olarak kabul edilir ve gelen elçilerin yollardaki güvenliği sağlanırdı¹⁶. Yine elçilerin gerek yollarda gerekse Osmanlı sınırlarına girişinden itibaren her türlü ihtiyacı Osmanlı yönetimi tarafından karşılanırdı (Turan, 1964: 119; Kütükoğlu, 1989: 200). Ancak bununla ilgili en önemli ayrıntı gelen elçilerin statüsü ile ilgilidir. Buna göre gelen yabancı devlet elçisi eğer daimî statüde ise Osmanlı yönetimi elçinin sadece Osmanlı sınırlarından itibaren İstanbul'a gelinceye kadar yol masraflarını karşılıyordu. Fakat gelen elçi geçici surette fevkalâde bir statüde ise onların Osmanlı sınırlarına girişlerinden itibaren tüm harcamaları Babîâli tarafından karşılanıyordu (Sak, 2206: 117-161). Tayinat sistemi¹⁷ olarak adlandırılan bu sisteme göre Osmanlı payitahtına gelen yabancı elçilerin günlük masrafları belirli bir süre için Osmanlı yönetimi tarafından karşılanırdı (Topaktaş, 2015: 31). Hatta gelen elçilerin temsil ettikleri devlet ile savaş halinde olduğunda bile elçilerin tayinatlarının ödendiği bilinmektedir (Can, 2019a: 31). Elçiler için yapılan bu ödemelerin bir kısmı mirî hazineден verilirken, bir kısmı da halktan vergi karşılığında alınırdı. Tayinat ödemelerinde elçinin Osmanlı Devleti sınırına girişinden itibaren payitahta kadar olan süre içerisinde verilenlere "yol baha" adı verilirken, İstanbul'da yapılan ödemelere ise "tayinat veya nafaka baha" denirdi. Ayrıca elçilerin kalacakları yerlerin temini ve tahsisi için yapılan ödemeler "hane icaresi" şeklinde isimlendirildi (Topaktaş, 2017: 273). Elçilerin kabulünde "merkez ile yerel merciler arasında" ve ardından "merkezi yönetim tarafından başkentte yapılan hazırlıklar" ın ardından elçilerin tüm ihtiyaçları temin edilirdi (Topaktaş Üstüner, 2021: 61-65). Bu şekilde ihtiyaçları karşılanarak Osmanlı payitahtına gelen elçiler, dinlenmeleri ve kalacakları süre boyunca ikamet edecekleri konaklarına¹⁸ götürülürdü. Birkaç günlük dinlenmenin ardından elçilerin divan-ı hümayûnda kabulü, padişah, sadrazam ve diğer devlet görevlileri tarafından kabul edilmesi ise birtakım teşrifat kurallarına göre gerçekleştirilirdi (Kurtaran, 2018a: 341). Bu çerçevede gelen yabancı elçiler öncelikle sadrazamla görüşükten sonra, padişahın huzuruna alınırlardı. Statik olmayan huzura kabul merasimleri gelen elçinin büyükelçi veya orta elçi oluşuna göre değişirdi. Yine Müslüman ve Avrupalı elçilerin huzura kabulleri farklılıklar gösterirdi. Huzura kabul öncesinde divan toplantısı gerçekleştirilir ve sonrasında elçilere divanhanede ziyafet verilirdi. Ziyafetin ardından arz odasına alınan elçilerin padişahın huzuruna kabulü gerçekleştirilirdi. Elçinin İstanbul'a gelişinden hemen sonra ve İstanbul'dan ayrılmadan önce gerçekleştirilen bu huzura kabuller öncesinde elçilere çeşitli hilatler¹⁹ giydirilirdi. Elçilerin huzura kabulleri kapıkullarına ulufe dağıtımının yapıldığı Salı günü icra edilirdi. Kabul sırasında yerinden kalkmayan padişah, elçilere etek öptürürdü. Bu esnada konuşmayan padişahın yerine gerekli cevaplar sadrazam tarafından verilirken, huzurdan çıkışta Sadrazamın çıkışını bekleyen elçiler, alay ile birlikte Alay Köşkü'ne gelirdi. Ardından alaydan ayrılan elçilik heyeti, ikamet ettirildikleri hanelerine dönerdi. Bu şekilde ilk huzura kabulün ardından dönüş zamanına kadar bir takım diplomatik temaslarda bulunan elçilere sadrazam ve diğer devlet erkânı tarafından çeşitli ziyafetler tertip edilirdi. Görev süresi biten elçiler İstanbul'dan ayrılmak için padişahın bir dönüş izni talep ederlerdi. Bu amaçla bir kez daha padişahın huzuruna kabul edilen elçilere burada dönüş izni ile birlikte hükümdarlarına götürecekleri cevabî bir name-i hümayun ile değerli hediyeler verilirdi. Hediye ve mektupları alan elçiler, gelişlerinde olduğu gibi, kendi sınırlarına kadar mihmandar²⁰, yeniçeri yasağcıları gibi görevlilerin nezaretinde götürülürlerdi. Bu arada elçilerin tüm masrafları da gelişlerinde olduğu gibi Osmanlı yönetimi tarafından karşılanırdı. Bu minvalde kendi

¹⁶ Devletin güçlü olduğu dönemlerde elçiler daha Osmanlı sınırına girmeden önce başka ülkelerden geçerken bile, Babîâli elçilerin can güvenlikleriyle ilgileniyordu, (İpşirli, 1995: 8).

¹⁷ Osmanlı diplomasisinde tayinat uygulaması, ilk olarak 1538 yılında hediyeler getiren Floransa elçisine padişahın İstanbul'dan hemen ayrılmamasını istemesi ve kaldığı süre boyunca yiyecek masraflarının hazineден karşılanması ile başladı, (Uzunçarşılı, 1988: 2763); Ercan, Osmanlı Devleti'nde uygulanan bu sistemin benzerinin Habsburglar tarafından da uygulandığını ifade etmektedir. Nitekim maliye dairesine giren yeni memurlar için hazırlanan 1658 yılına ait bir kurum içi el kitabında Türk elçilerine günlük 100-150 taler verildiği tespit edilmiştir. Aynı kayıta ilgili miktarın İstanbul'daki elçilerin ihtiyaçları gözetilmek suretiyle aşağıya indirilmemesi istenirken, bu durum Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasındaki karşılıklı uygulamada ödeme miktarlarının mütakabiliyet esasına göre belirlendiğini göstermektedir, (Ercan, 2020: 57).

¹⁸ Osmanlı tarihinde XVI. yüzyıl başlarından XVII. yüzyılın ortalarına kadar (1646) Çemberlitaş'taki Elçi Hanı Orta Avrupa'dan gelen elçilerin konaklaması için tahsis edilirdi. Fakat bu tarihten sonra yabancı elçiler Galata ve Beyoğlu taraflarında ikâmet ettirilmeye başlandı, (Uzunçarşılı, 1988: 278); Fakat konumuzu teşkil eden Habsburg elçileri XVI. yüzyılın ikinci yarısından itibaren diğer mukim elçiler gibi Galata-Pera tarafında değil, sur içi İstanbul'unda kalmaya başladı. Bazı kaynaklarda "Nemçe Hanı (Alman Evi)" olarak geçen bu lojman, Tavukpazarı tarafında yer alıyordu ve Atik Ali Paşa Camii vakfına bağlı olarak faaliyet yürütüyordu. XVII. yüzyılın ilk yarısından itibaren ise Habsburg temsilcileri Nemçe Hanı'nda değil, sur içi İstanbul'un değişik bölgelerinde ağırlandırmaya başlandı, (Cevrioğlu, 2021: 142-143); Ayrıca Elçi Hanı için bk. (Eyice, 1995).

¹⁹ Hilat, sözlüklerde "elbisesini çıkarmak, üzerinden çıkardığı elbiseyi başkasına vermek" anlamına gelen hal kökünden gelir. Terimsel olarak ise halifeler ve hükümdarlar tarafından taltif etmek ve şereflendirmek amacıyla devlet adamlarına ve bazı kişilere giydirilen değerli elbiseler için kullanılan bir ifadedir, (Şeker, 1998: 22).

²⁰ Mihmândâr kelimesi Farsça mihmân (misafir) ve dâr (sahip olan) kelimelerinden meydana gelmektedir ve "misafir ağırlayan kimse" anlamında kullanılmaktadır, (Bozkurt, 2015: 25); Osmanlı diplomasi geleneğinde ise mihmandarlar, yabancı devletlerden Osmanlı topraklarına gelen itibar sahibi resmi sıfatlı misafirlerin miiyetine tayin edilen görevliler için kullanılan bir tabirdir, (Can, 2019b: 270).

sınırlarına kadar refakat edilen elçiler, buradan itibaren kendi devletlerinin görevlilerince karşılanmak suretiyle ülkelerine dönerlerdi (Uzunçarşılı, 1988: 281-289, 291-296; Kurtaran, 2020: 139-141).

2.2. Osmanlı Devleti'nde Elçi Gönderilmesi ile İlgili Uygulamalar

Avrupalı devletler tarafından XV. yüzyıldan itibaren Osmanlı payitahtına daimî ve geçici surette elçiler gönderilmesine rağmen²¹, Osmanlı Devleti XVIII. yüzyıla kadar belirli amaçlar dışında Avrupa başkentlerine elçi göndermedi. Bu durumu Osmanlı diplomasi anlayışındaki yabancı bir devlete elçi göndermenin o ülkenin meşruiyetini kabul etmek olarak algılanmasına bağlamak mümkündür (Kurtaran, 2014: 215). Nitekim Osmanlı Devleti, ilk kez 1718 Pasarofça Antlaşması ile birlikte Avrupa merkezlerine geçici surette elçi gönderirken, bu tarihe kadar devlet, daha ziyade fevkalâde elçiler ile temsil edilmiştir (Savaş, 1999: 643).

Bu noktada Osmanlı Devleti'nde 1718'e kadar olan dönemde yabancı ülkelere gönderilen elçiler daha ziyade cülus tebliği ve tebriği ile barış şartlarını görüşmek, yapılan bir antlaşmanın tasdikli metnini göndermek, antlaşmalar sonrası barışı geliştirmek vs. gibi belirli bir amaç için gitmişlerdir (Kurtaran, 2018a: 333). Ancak bu tarihten sonra gönderilen Osmanlı elçileri Batı'da yaşanan gelişmeleri izlemek ve bunu Osmanlı Devleti'nde uygulamak gibi bir misyon ile Avrupa başkentlerine gönderilmişlerdir. Başlangıçtan itibaren genellikle seyfiye ve kalemiye sınıfından seçilen Osmanlı elçileri, zaman zaman da ilmiye mensubu kişiler arasından görevlendirilirdi. Gönderildikleri ülkelere çeşitli mülkî, askerî ve idarî payelerle giden Osmanlı elçileri, genellikle beylerbeyi, defterdar ve paşa gibi payeleri kullanırlardı (İpşirli, 1995: 8). Ayrıca Osmanlı Devleti'nde bir önceki bölümde bahsettiğimiz üzere gelen yabancı ülke elçileri için uygulanan elçi kabulleri gibi, yabancı ülkelere giden Osmanlı elçileri için de uygulanan bir takım diplomatik kaideler bulunmaktadır. Buna göre yabancı ülkeye gönderilecek olan Osmanlı elçileri için hazırlıklar yapılırdı. Bu çerçevede Divan-ı Hümâyûn toplanarak, elçinin sefaret görevi ile ilgili merasimler icra edilirdi (Sevinç, 2011: 412). Ardından görevlendirilen elçi yola çıkmadan önce sadrazam ve şeyhülislamla birlikte padişahın huzuruna çıkarken, bu sırada kendisine yabancı devlet temsilcilerine götüreceği mektuplar verilirdi. Yine elçiye bu kabul sırasında yabancı ülke payitahtında gerçekleştireceği resm-i kabul protokolleri ile ilgili bilgiler ve görevi sırasında yapması gerekenler sözlü olarak bildirilirdi. Daha sonra kendisine teslim edilen nameleri alan elçilere padişahın huzuruna girerken bir hilat giydirilirdi. Ardından elçilik heyeti İstanbul'dan bir alay eşliğinde yola çıkardı (Unat, 1987: 31-32). Osmanlı sınırları içerisinde Babîlî'nin tayin ettiği görevliler eşliğinde ilerleyen Osmanlı elçilik heyetleri, gittikleri ülkelerin sınırlarına geldiklerinde ilgili devletin tayin ettiği görevliler tarafından karşılanmak suretiyle ilgili başkente götürülürlerdi (Bilim, 1999: 206)²². Buna göre genel teâmüle uygun bir şekilde Osmanlı sefaret heyetleri Balkanlardaki orta kol üzerinden Edirne, Filibe, Sofya, Niş ve Belgrad güzergâhını kullanmak suretiyle Budin'e gelirdi. Burada Habsburg garnizon komutanı durumu Viyana'ya bildirir ve maliye dairesi, elçilik heyeti için Habsburg topraklarından Viyana'ya kadar eşlik edecek bir komiser tayin ederdi. Osmanlı elçilik heyetine refakat etmek üzere görevlendirilen bu komiserler, heyetin Habsburg topraklarına ulaşmasından itibaren başlayarak geri dönüşlerine kadar elçilik heyetinden sorumlu olurdu. Osmanlı elçilik heyetlerinin ağırlanması aşamasında sefaret heyetiyle uzun süre yakın temasta bulunan komiserler nezaketli bir ev sahipliği yapardı. Bu şekilde Osmanlı elçilik heyeti Viyana'dan gelen komiser ve tercümanla birlikte Habsburg askerlerinin korumaları altında önceden belirlenen menzillerde konaklayarak Habsburg başkentine doğru ilerlerdi (Ercan, 2020: 63-64). Habsburg başkentine görkemli bir alay eşliğinde giren Osmanlı elçilik heyetleri birkaç günlük dinlenmenin ardından huzura kabul (resm-i kabul) merasimi için hazırlanırdı. Ardından elçiye konağında ziyarete gelen genellikle başvekilin görevlendirdiği yüksek rütbeli bir devlet adamı, elçinin "kudümünü terhib ve makamlarını tebrik eder" ve resm-i kabulün ne zaman olacağını tebliğ ederdi. Aynı zamanda bu görevli elçiye resm-i kabulün ne şekilde olacağını ve bunu kendilerine yazılı olarak vermesini rica ederdi (Savaş, 1996: 113-114). Bu şekilde gerçekleştirilen resm-i kabul ziyaretinin ardından elçiye ilgili payitahtta kaldığı süre boyunca şehrin görülmesi gereken yerleri gezdirilirdi²³. Ardından elçilik görevinin son önemli olayı olan veda ziyareti gerçekleştirilirdi. Veda ziyaretleri o ülkenin

²¹İstanbul'da ilk daimî elçilik veya ikâmet elçiliği fetihten hemen sonra 1454 yılında Venedik Cumhuriyeti tarafından açılırken, bunu takiben Rusya, Avusturya, Fransa, İngiltere ve Hollanda tarafından İstanbul'da daimî elçilikler açıldı, (İpşirli, 1995: 8); Venedik'in Osmanlı Devleti nezdindeki ilk daimî temsilcilerine "Balyos" adı verilirken, İstanbul'a gelen ilk daimî Venedik elçisi ise Bartelemi Marsello'dur, (Şakiroğlu, 1992: 43; Uzunçarşılı, 1988: 269).

²²Sürekli diplomatik temsile geçiş aşamasına kadar Viyana'ya giden Osmanlı sefaret heyetlerine uygulanan başlıca teâmüller hakkında bk. (Wibmer, 2012: 61-62).

²³Örneğin 1748 yılında Viyana'ya giden Hattı Mustafa Efendi'ye ilk resm-i kabulden veda ziyareti kadar, bir komiser ya da devlet adamı eşliğinde, Viyana'nın opera ve tiyatro gibi görülmeye değer yerleri gezdirildi. Yine Osmanlı elçisine Schönbrunn Sarayı, Kahlenberg, Baden, Fesselau, Lustahaus, Hazine dairesi, porselen fabrikası, kâğıt imalathanesi, bez dokuma imalathanesi, rasathane ve mesire yerleri gibi bazı önemli yerler gezdirildi, (Karagöz, 2014: 22).

hükümdarından dönüş için izin isteme ve kendisine verilecek hediye ve nâmelerin resmen teslim alındığı merasimlerdir. Bu merasimde dönüş iznini ve sultana götüreceği mektupları alan Osmanlı elçileri, dönüş için hazırlıklara geçer ve yine Osmanlı sınırına kadar Habsburg görevlileri eşliğinde getirilirlerdi. Buradan sonra Osmanlı yetkilileri tarafından devralınan elçilik heyeti İstanbul'a döndükten sonra sadrazam ve padişaha sunduğu rapor ile elçilik vazifesi sona ererdi (Savaş, 1996: 116-117).

2.3. Elçi Mübadelesi

Osmanlı diplomasisinde yabancı devletlere sağlanan ayrıcalıkların, devletlerarası mütekabiliyet ilkesi²⁴ esasınca Osmanlı Devleti'nin yabancı devletlere gönderdiği elçilere de gösterilmesi beklenmiştir. Bu doğrultuda Osmanlı elçilerinin de gittikleri ülkelerde törenlerle karşılanmak suretiyle iyi bir şekilde ağırlanması istenmiştir. Bu anlamda elçilik faaliyetleri devletlerarası eşitlik ve mütekabiliyet ilkesinin uygulanması için önemli bir zemin teşkil etmiştir. Bu mütekabiliyet esaslarının ilk uygulama aşaması ise elçi mübadelesi ve iki devlet sınırında icra edilen mübadele merasimleridir. Bu tarz mübadele işlemlerindeki temel amaç, iki devlet arasında imzalanan ahitnamenin kesinleştirilerek barışın kalıcılığını sağlamak ve taraflar arasındaki dostluk sürecini pekiştirmektir, (Can, 2020: 90-92).

Elçi mübadeleleri daha ziyade anlaşmaların yenilenmesi ve bundan sonra gerçekleştirilecek pazarlıklar sırasında olurdu. Mübadele işlemleri için yabancı saraylara gidecek olan Osmanlı elçileri ve yabancı ülkelerden Osmanlı sarayına gelen elçiler buluşurlar ve buradaki törenler sonrasında elçiler yollarına devam ederlerdi. Yeni bir kralın tahta çıkışını haber vermek amacıyla giden elçiler bu grup içerisinde değerlendirilmezdi. Bu tarz elçi mübadelelerinde karşılıklılık ilkesine oldukça dikkat edilirken, krallara ve asilzadelere gönderilecek hediyeler, elçilere eşlik eden grubun büyüklüğü ve çeşitliliği ile sarayda nasıl karşılanacağı gibi hususlara dikkat edilirdi (Ortaylı, 2016: 424). Devletlerarası diplomatik ilişkilerde karşılıklı sefaret heyetleri gelip gidiyorsa bu teslim ve tesellüm bir mübadele şeklini alıyordu (Unat, 1987: 32-33). Bu mübadeleler başlıca üç aşamada gerçekleşirdi. Birincisi, elçilerin İstanbul'dan yola çıkarak sınıra gelmelerine kadar olan süreç, ikincisi elçilerin sınırda buluşmak suretiyle pazarlık ve müzakerelerde bulunması, üçüncüsü ise, taraflar arasında antlaşma sağlanarak elçilerin mübadele edilmesi suretiyle, diğer ülke topraklarına geçmeleri sürecidir. Buna göre mübadele işlemlerinin ilk aşamasında öncelikle mübadelenin yapılacağı yer²⁵ ve elçilerin sınırda bulunmaları gereken tarih belirlenirdi (Can, 2020: 90-92). Bunun için hududa yakın eyaletlerin beylerbeyi ya da kıdemli bir vezir mübadele işlemleri için görevlendirilirdi²⁶ (Yıldırım, 2014: 46). Elçilerin İstanbul'dan sınıra kadar yapacakları sefaret yolculuğunda, yol üzerinde bulunan görevlilere, elçilik heyeti için gereken kolaylıkların sağlanması ve ihtiyaçları olan malzemelerin temin edilmesi hakkında emirler gönderilirdi. İlgili görevliler kendilerine gönderilen emirler doğrultusunda elçilik heyetinin ihtiyaç duyacağı malzemeyi aynı surette temin ederlerdi (Can, 2020: 92).

Bu şekilde mübadele işlemleri için gereken tüm hazırlıklar yapıldıktan sonra mübadelenin ikinci aşaması olan elçilerin karşılıklı değişim sürecine geçilirdi. Bu işlem için sınıra gelen elçiler, kendi çadırılarını kurmak suretiyle gerekli hazırlıkları yaparak karşı taraf elçisinin gelmesini beklerdi (Can, 2020: 93). Taraflar arasındaki mübadele işlemleri "tampon bölge" denilebilecek ortak bir noktada gerçekleştirilirdi. "Sınır mili"²⁷ denilen bu noktalarda bir araya gelen elçiler diplomatik görüşmelerde bulunur ve mübadele işlemlerini yaparlardı (Yıldırım, 2014: 46). Mübadele işlemlerinin gerçekleştirileceği sınır millerine elçilerden önce her iki taraftan mübadele için görevlendirilen üst düzey devlet görevlileri giderdi. Ardından elçilerin buluşması için son hazırlıklar tamamlanırdı. Ortak noktada buluşan bu görevliler gerekli görüşmeleri yaptıktan sonra elçilere sınıra gelmeleri konusunda haber gönderirlerdi. Haberi aldıktan sonra sınıra hareket eden elçiler arasında görüşmeler başlardı²⁸.

²⁴Diplomatik anlamda mütekabiliyet ilkesi "eşit egemenlik, karşılıklılık ve diplomatik dokunulmazlık" ilkelere içerir (Çiftçi, 2020: 182).

²⁵ Mübadele yerinin tespitinde taraflar arasında zaman zaman birtakım anlaşmazlıklar yaşanabiliyordu. Taraflar arasındaki bu tarz problemler karşılıklı müzakereler sonrası çözüme kavuşturuluyordu. Örneğin Belgrad Antlaşması sonrasında Rus elçisi Kont Alexander İvan Viviç Romonof ile Osmanlı elçisi Mehmed Emni Efendi arasında mübadele yerinin tespiti için yaşanan uzun tartışmaların ardından, mübadele işlemleri Aksu'ya bir saat mesafede yer alan Kanara denilen bölgenin kuzey doğusunda 28 Ekim 1740 tarihinde yapılması kararlaştırıldı, (Aktepe, 1989: 14-15; Kurtaran, 2020: 148).

²⁶ Örneğin Belgrad Antlaşması sonrasında Rus ve Osmanlı elçilerinin mübadele işlemleri için Özi Valisi Giridli Numan Paşa görevlendirilirdi, (bk. BOA. C. HR. nr. 148/7375 (12 Cemaziyelahir 1153/4 Eylül 1740; Kurtaran, 2020: 148).

²⁷ Birbirlerine karşılıklı olarak gönderilen Osmanlı ve yabancı elçiler sınırda mübadele edilirken, bunlar "sınır mili" denilen bir yerde bir araya gelirlerdi. Sınır mili ise şu şekilde belirlenirdi: Büyük toprak yığınları ile suni olarak yapılmış küçük birer tepeler hem Osmanlı hem de yabancı ülke sınırında yapılırdı. Ardından her iki tepe arasındaki uzaklık ölçülerek, bu uzaklığın tam orta yerine beş adam boyu bir direk dikilir ve elçilerin görüşme yeri burası olurdu. Bir milden diğer milin arası yüz adım olarak hesaplanırdı, (Tuncer, 1984: 101).

²⁸ Bazı sınır mübadeleleri nehir üzerinde gerçekleştirildiği için bu tür mübadele işlemlerinde daha farklı bir uygulama yürütülürdü, (Can, 2020: 95); Örneğin Belgrad Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti ile Habsburg elçileri arasındaki mübadele işlemleri Sava Nehri yakınlarında su

Antlaşma metinlerinin tasdikli nüshalarını teslim etmek amacıyla mübadele edilen elçiler, buluşma yerlerine geldikleri sırada hükümdarların mektuplarının okunmasının ardından, antlaşma maddeleri sırayla görüşülürdü. Maddeler üzerinde mutabakat sağlandıktan sonra, ahitnameler yazılırken, diğer şartlar ayrıca müzakere edilirdi. İlgili işlemler sırasında her iki taraftan da mübadele işlemleri için vazifelenen üst düzey devlet adamları ve mihmandarlar da hazır bulundurdu. Yine mübadele işlemleri sırasında elçiler, elçilik heyetindeki kişilerin sayısı, başkente gidiş ve dönüşlerinde yapılacak harcamalar, sarayda nasıl karşılanacakları gibi konuları da müzakere ederlerdi. (Can, 2020: 95-97). Bu görüşmeler sırasında en çok dikkat edilen husus, “eşit şartlarda müzakere ve mükâleme” dir. Bu konu elçilerin gönderildikleri ülkeye giderken gerek yollarda ve gerekse o ülkede, hükümdar hariç diğer devlet adamları ile Osmanlı elçileri arasında uygulanan bir kaidedir. Bu sebeple elçilerin sınırlarda mübadeleleri sırasında eşit şartlarda görüşme esasını daha önceden sağlamak amacıyla sınırda belirli aralıklarda üç adet taş veya ağaçtan bir nişan dikilirdi. Ardından ilk görüşme bu taşlardan ortada bulunanın yanında yapılırdı. Mübadele olunacak elçiler at üzerinde ortadaki taşın yanına gelirler ve her biri diğerinin attan önce inmesini beklerdi. Öyleki attan ilk inen diğerinin ayağına gitmiş sayılacağından diplomatik açıdan kötü puan almış olarak kabul edilirdi (Savaş, 1999: 643-644). Bu durum sınırlarda yapılan mübadele işlemlerinde en çok dikkat edilen diplomatik kaidelerden birisidir. Buna göre ilk hareketi veya ziyareti yapmamak ve muhatap ayağa getirmek ve bu şekilde yabancı devlet adamı nezdinde devletin onurunu muhafaza etmek bu tür görüşmelerin temel esası olarak görülürdü (Kolçak, 2012a: 58). Osmanlı diplomasisinde yaygın olarak kullanılan ve “El-kâdimu yüzarü” (gelen (misafir) ziyaret edilir) adı verilen bu kaide düsturunca ilk ziyaretin karşı taraftan gelmesi beklenmiş, Osmanlı elçileri ve devlet adamları kendilerini davet eden muhatap ülke devlet adamlarının tekliflerini kibarca reddetmişlerdir. Osmanlı elçilerinin gittikleri ülkelerde büyük tartışmalara neden olan bu diplomatik kaide eşit şartlarda müzakere ve mükâlemeyi sağlamak, Osmanlı Devleti’nin şan ve şerefini korumak amacıyla uygulanmıştır. Bu kaidenin uygulamasında Osmanlı elçilerinin çok ısrarcı olmalarının temel nedeni yabancı diplomatların Osmanlı diplomatlarını sürekli taciz etme ve savaş alanlarında kaybettikleri onurlarını ikili görüşmeler sırasında kurtarma gayretlerinden kaynaklanmaktadır (Savaş, 2007: 50-51; Aynı Müellif, 1997: 431-456). Yine mübadele işlemleri sırasında elçiler arasında boyama, yağlık, yemeni ve makreme gibi sembolik anlamları olan hediyeleşme gerçekleştirilirken, bu işlemlerin ardından elçiler, karşılıklı olarak saygılarını sunmak amacıyla birbirilerinin göğüslerini öperlerdi (Can, 2020: 88, 94, 97-98).

Elçi mübadelesinin son aşaması ise taraflar arasındaki anlaşmanın sağlanması durumunda elçilerin mübadele edilerek karşı tarafın topraklarına geçmesidir. Bu aşamada taraflar arasında elçi değişimi uygulaması yaşanır ve bunun için görevlendirilen devlet adamları, elçilerin ellerinden tutmak suretiyle karşı taraftan görevlendirilen kişiye elçiyi teslim ederdi. Bu işlemler sırasında elçilerin teslim edildikleri gibi alınacakları da ifade edilerek karşı tarafa yazılı bir belge ile teslim gerçekleştirilirdi. Mübadele sonrasında sınırı geçen elçiler, mübadele işlemlerinde olduğu gibi eşitlik ilkesine riayet ederek, diğer taraftan önce sınırı geçmemeye dikkat ederler ve genellikle aynı anda sınırı geçerlerdi. Bu şekilde karşılıklı olarak sınırın geçilmesinin ardından atılan top ve silahlarla şenlikler eşliğinde mübadele işlemleri tamamlanırdı. Ardından elçilik heyetinin statüsüne uygun olarak tayin edilen mihmandarlar aracılığıyla yola devam edilirdi. Mübadele işlemleri çerçevesinde karşılıklı olarak görevlendirilen elçiler, ilgili ülkedeki vazifelerini aynı zamanda tamamladıktan sonra, ülkelere dönüşleri de yine eş zamanlı bir şekilde gerçekleştirilirdi (Can, 2020: 98).

3. OSMANLI-HABSBURG DİPLOMASİSİ VE PASAROFÇA ANTLAŞMASI

Osmanlı Devleti’nin Batı’daki en önemli rakiplerinden birisi olan Avusturya ile olan münasebetleri devletin kuruluş yıllarına kadar gitmektedir. Ancak iki devlet arasındaki temel sorunlar, 1526 yılında Mohaç’ta Macar Krallığı’nın ortadan kaldırılması ile başladı. Bu tarihten sonra Macaristan’ın hâkimiyeti için sürekli mücadele eden iki devletten Osmanlı tarafı XVII. yüzyıla kadar Avusturya karşısındaki üstünlüğünü korudu. XVII. yüzyılın başlarında taraflar arasında imzalanan 1606 tarihli Zitvatorok Antlaşması ile birlikte, Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde güç dengelerinde bir eşitlenme yaşandı. Nitekim Zitvatorok Antlaşması, Avusturya kayzeri ile Osmanlı padişahını protokolde eşit hale getirirken, son defa yapılacak 200.000 guldenlik bir ödemeyle haracı da ortadan kaldırdı (Beydilli, 2009: 291). Zitvatorok ile birlikte Babıâli’nin Avrupa karşısındaki üstünlüğünün sona ermesi ve eşit devlet statüsünü kabul etmek zorunda kalması, devletlerarası protokol kaidelerine de yansıdı (Can, 2020: 89). Nitekim antlaşma ile ilk kez büyük bir elçilik heyeti ile antlaşma metninin mübadelesi öngörülmekteydi.

üstünde ve sal içinde gerçekleştirildi, (Zinkeisen, 2011: 563); Yine benzer şekilde Küçük Kaynarca Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti ile Rusya arasındaki sınır mübadele işlemleri de Dinyester Nehri’nde icra edildi, (Can, 2020: 95).

Bu doğrultuda antlaşmadan sonra Ahmed Kâhya ile birlikte 150 kişilik bir heyet, Prag'ta bulunan Kayzer II. Rudolf'a gönderildi (Beydilli, 2009: 291). Osmanlı Devleti ile Avusturya arasında ilk kez Zitvatorok Antlaşması ile birlikte uygulanmaya başlanan sınırı geçme işi (mübadele) işlemleri, uzun süre boyunca Komoron ile Estergon kaleleri arasındaki kesimden yapıldı. Batı'dan gelen heyetler ilk defa burada Osmanlı temsilcilerinin askerî ihtişamı ile karşılaşırlardı. Türk süvarilerinin gösterilerini adeta büyülenmiş bir şekilde izleyen Batılı temsilciler, kendilerine yabancı olan bir ağır lanma ve çoğu zaman da hiç iç açıcı bulmadıkları bir barındırılma şekli ile muhatap olurlardı (Tebly, 1973: 256). Bu olayın ardından 28 Eylül 1628 yılında Habsburg elçisi Hans Ludwig von Kueftein ile Viyana'ya gönderilen Receb Paşa'nın resmi mübadelesi gerçekleştirildi. Osmanlı-Habsburg büyükelçileri arasındaki bu mübadele, Osmanlıların sınır kalesi olan Estergon ile Habsburgların elindeki sınır noktası Yanikkale arasında bulunan Tuna Nehri kenarında ve Komaran yakınlarındaki Szöny Köyü civarında gerçekleştirildi. İlerleyen zamanlarda taraflar arasındaki mübadele yeri değişirken, Karlofça Antlaşması'na kadar Szöny (1606-1699), Pasarofça Antlaşması'na kadar Salankamen (1700-1718), Belgrad Antlaşması'na kadar Paracin (1719-1739) ve daha sonraki dönemlerde ise Zemun oldu. Taraflar arasındaki mübadele yeri değişmekle birlikte, mübadelenin nasıl icra edileceği, önceden barış görüşmeleri esnasında diplomatlar ve müzakereciler tarafından görüşülerek, genel hatları ve ince detaylarının belirlenmesi hususu değişmiyordu. Yine mübadele sonrasında galip tarafın kimliğine bakılmaksızın el sıkışarak vedalaşan elçiler, merasimin sebebi olan barışı tüm şahitler huzurunda tekrar hatırlıyordu (Ercan, 2020: 52).

1664'te Vasvar'da yapılan barış antlaşması ise Zitvatorok'taki durumu teyit eder nitelikteydi. 9 Ağustos 1664'de imzalanan antlaşma, 1663-1664 savaşlarının yaralarını sarmak için uğraşan Osmanlı ve Habsburg devletleri açısından siyasî ve diplomatik ilişkilerin yeniden barışçıl bir zemine taşınmasını öngörmekteydi. 10 madde şeklinde düzenlenen antlaşma metninin son maddesinde²⁹ savaş sonrası şartların ortaya çıkardığı karışıklıkları çözmek amacıyla “dört ay mürurundan sonra” iki saltanatı temsil eden büyükelçilerin “mübadele” edilmesi esas getirildi (BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 17-19; Kolçak, 2012a: 55-89). Bu doğrultuda antlaşmadan sonra Osmanlı Devleti Avusturya'ya Kara Mehmed Ağa'yı gönderirken, Habsburg tarafı ise karşılığında büyükelçi olarak Walter de Leslie'yi İstanbul'a gönderdi (Kolçak, 2012b: 560-562)³⁰. Yüzyılım sonlarında imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması ise güç dengesinin Avusturya lehine değişimine neden oldu. Antlaşma ile Osmanlı tarihinde ilk kez yabancı bir devletin tavassutu kabul edildi ve Osmanlı diplomasi literatüründe eskiden Moskof Prensi olarak anılan Rus Çarı'nın “Çarlık” unvanı kabul edildi (Savaş, 1999: 643-659). Karlofça'da imzalanan barış antlaşması ile Macaristan topraklarının ve Balkanların siyasi haritası önemli ölçüde değişti. Buna göre Banat Eyaleti'nin başkenti olan Temeşvar hariç, Macaristan'ın merkezi ve güneyi ile birlikte Transilvanya, Slovenya, Sirem ve Osmanlı yönetimindeki Hırvat topraklarının bir kısmı Habsburgların denetimine geçti (Pesalj, 2019: 39). Antlaşmada belirtilen maddeler gereğince³¹ taraflar arasında karşılıklı elçi teatileri gerçekleşti. Buna göre Osmanlı Devleti tarafından Rumeli Beylerbeyi payesiyle Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'ya karşılık olarak³², Habsburg tarafından büyükelçi sıfatı ile Wolfgang IV. Öttingen-Wallerstein Grafi İstanbul'a gönderildi

²⁹ Bk. “Tarafeından asker çeküp cenk ü cidal ve harb ü kital olunmaya imdi fima-ba'd mevâdd-ı mezbûre üzre teddit olunan hazretallahü celle şanühünün ism-i şerifleri yâd olup peygâberimiz hatemü'l-nebiyyin fahrü's-selimin Muhammed Mustafa Sallallahü Aleyhi ve's-sellem hazretlerinin mü'cizâtü kesiretü'l-berekâtıların irâd idüp şeimme-i kerime-i hüsvân-ı sadâkât-ı mu'tâd ve kâ'ide marziyye-i tacidârân vefâ i'tiyâd üzre uhûd ve misâk iderizki zikr olunan mevâddın şürût ve kuyûdına ve sulh ve salâhın mevâsik ve uhûdına kemâl-i meretebe taraf-ı hümâyûn-ı pâdişâhânemizden ve vükelâ-yı âlâ-makam vesâ'ir mîr-i mîrân zevi'l-iltişâm ve ümerâ-i sâhibü'l-ihirâm ve umûmen âsâkir-i tasarruf-ı ithâm zafer siyâm ve cümle ubûdetimiz ile şerefyâb olan tevâ'if-i hüddâmdan bir ferd hilâfına müte'âllik vaz' u hareket iylemeye”, BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 19.

³⁰ 1665 yılında Elçi Kara Mehmed Paşa ile Walter Leslie arasında gerçekleşen mübadele işlemlerinin Osmanlılar ile Habsburglar arasındaki “kaynaklara yansıyan ilk elçi merasimi” olduğu yönündeki ifadeler (bk. Can, 2020: 87-102;) yakın zamanda yapılan bir çalışma ile revize edilmiştir. İlgili çalışmada 1665'teki mübadele işlemlerinin ilk elçi mübadelesi olma özelliğini ancak bilinen Osmanlıca kaynaklar çerçevesinde söylenebileceği ifade edilmektedir. Buna göre, Osmanlı Devleti ile Habsburglar 1606 Zitvatorok Antlaşması sonrasında karşılıklı büyükelçi ve hediye yollama uygulaması birkaç kez yaşanmıştır. Ardından ilk kez 1628'de iki devletin büyükelçilerinin birbirlerini sırayla başkentlerinden almak yerine sınır bölgelerinde teati edilmiş olup, bu durum ikili ilişkiler kapsamında büyükelçi mübadelesinin başlangıcını oluşturmaktadır, bk. (Cevrioglu, 2021: 208).

³¹ Karlofça'da Avusturya ile imzalanan 20 maddelik antlaşmanın 17. maddesi karşılıklı elçi teatisi ile ilgili olup, ilgili madde için bk. “Elçiler gelüp gidüp ve meks eylediklerinde kâdimü'l-eyyâmdan berü ve olageldüğü merâsim ri'âyet rütbelerine göre tarafeından ale's-seviye gözedile ve müşârün-ileyh Çasar tarafından gelen elçi kapu kethüdâsi ve gayri âdemleri istedikleri libâs geydiklerinde kimesne mâni' olmaya müşârün-ileyh kapu kethüdâları ve maslahâtgüzârları sâ'ir Devlet-i Âliye'm dostları kralların elçileri ve maslahâtgüzârları gibi mu'âf ve müselleme ve âsûde-hâl olub müşârün-ileyh Çasar'ın rütbesine göre âdet-i hâsene olan resm üzre ri'âyet olunalar ve tercümânlar istihdâm eyleyeler ve evlâdları ve gayri âdemleri Beç'den âsitâne-i sa'âdetime ve âsitâne-i sa'âdetimden Beç cânibine varub geldiklerinde kânûn üzre yol emirleri virilüb emîn ve sâlim varalar geleler ve iktizâ ittikte kendülere mu'âvenet oluna”, (BOA. KK. nr. 53: 13-14; Erim, 1953: 26-35).

³² BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5: 426-428 (29 Zilhicce 1111/17 Haziran 1700); Ayrıca İbrahim Paşa'nın elçiliği ile ilgili bk. (Uluskan, 2008).

(BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 5: 481-482 (27 Rebiyülahir 1112/11 Ekim 1700); Spuler, 1935: 339; Uluskan, 2008: 254).

Karlofça'da yaşanan kayıpları telafi etmek isteyen Osmanlı yönetimi, 1711 yılında Rusya karşısında kazandıkları başarıdan hareketle ve Venedik'in Karlofça Antlaşması'na aykırı davranışlarını gerekçe göstermek suretiyle Venedik'e savaş açtı. 1715 yılında Osmanlı kuvvetleri tarafından kuşatılan Mora, Venediklilerden alındı. Bu durum üzerine harekete geçen Avusturya Osmanlı Devleti'nin Karlofça Antlaşması'nı ihlal ettiği gerekçesiyle Venedik'ten aldığı yerleri geri vermesini istedi. Osmanlı yönetimi tavrını değiştirmeyerek³³, Avusturya'ya da savaş açtı (Özcan, 2007: 177-181). Ancak Osmanlı Devleti için işler istendiği gibi gitmedi ve Prens Eugen komutasındaki Avusturya kuvvetleri ile Varadin yakınlarında yapılan savaşta Osmanlı ordusu oldukça ağır bir yenilgi aldı ve Belgrad gibi çok önemli bir bölge kaybedildi (Milosevic, 2018: 22; Kurtaran, 2018b: 287-288).

Osmanlı kuvvetlerinin aldığı bu yenilgiden sonra İngiltere ve Hollanda'nın arabuluculuğunda³⁴ taraflar arasında yapılan 72 günlük görüşmeler ardından³⁵ 21 Temmuz 1718 yılında Pasarofça Antlaşması imzalandı (BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 55-61; Özcan, 2007: 180). Antlaşma savaşın taraflarından olan iki devlet ile ayrı ayrı imzalanırken, Avusturya'yla yapılan antlaşma 20 maddeden; Venedik'le imzalanan Pasarofça Antlaşması ile 26 maddeden oluşuyordu Avusturya (BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 55-61; BOA. A. DVNS. DVE. d. Venedik Ahidname Defteri, nr. 16/4: 99-107). Ayrıca iki devlet ile yapılan antlaşmanın süresi ise 24 yıl olarak belirlenirken, antlaşmadan altı gün sonra (27 Temmuz 1718) Avusturya ile Osmanlı Devleti arasında 20 maddelik bir de ticaret antlaşması imzalandı (BOA. A. DVNS. DVE. d. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 63-66). Aynı şekilde Avusturya ile yapılan ticaret antlaşmasının bazı şartları değiştirilerek Venedik'e de uygulandı (Kurtaran, 2018b: 288-289). Tüm bu açılardan Osmanlı-Habsburg ilişkilerinde önemli bir dönüm noktası olan Pasarofça Antlaşması, Jovan Pesaj'a göre, "Habsburg-Osmanlı arasında 1699 yılında başlayan ikili ilişkilerin geçiş döneminin sonu ve işbirliği adına yeni bir dönemin başlangıcı" olarak kabul edilmektedir. Yazara göre Pasarofça Antlaşması'nın ilkeleri ve kaideleri iki yüzyıl boyunca Habsburg-Osmanlı ilişkilerinde belirleyici oldu (Pesalj, 2019: 37).

4. ANTLAŞMA SONRASI UYGULAMALAR: KARŞILIKLI ELÇİ MÜBADELESİ VE DİPLOMATİK FAALİYETLER

Görüldüğü üzere Pasarofça Antlaşması'nda da tıpkı Karlofça'daki gibi uzun müzakerelerin ardından antlaşma imzalanmış ve sonrasında antlaşmada belirlenen maddelerin uygulamasına geçilmiştir. Nitekim devletlerarası ilişkilerde oldukça önemli bir husus olan antlaşmada belirtilen maddelerin uygulanması, iki devlet arasındaki barış sürecinin korunması adına yapılması gereken önemli bir uygulamadır. Bu çerçevede ilk olarak antlaşmaların onaylanması ve mübadeleleri işlemleri antlaşmada belirlenen zamanlarda gerçekleşti. Yaklaşık bir aydan fazla süren bu ilk diplomatik işlemin ardından Ağustos sonlarında tüm delegeler Pasarofça'dan ayrıldı. Ardından Osmanlı ve Avusturya askeri kuvvetleri kendi sınırlarına çekilirken, sınırların tespiti meselesi bir sonraki yıla bırakıldı³⁶. Yine daha önce ifade ettiğimiz üzere Osmanlı diplomasisinde ilk kez Zitvatorok Antlaşması ile birlikte uygulanmaya başlanan elçi mübadelesi işlemlerine geçildi. Nitekim bu husus Pasarofça Antlaşması'nın 17. maddesinde belirtilmekte olup³⁷, bu durumu Pasarofça Antlaşması'nın bir uygulama alanı olarak da görmek mümkündür.

Bu çerçevede antlaşmadan yaklaşık bir yıl sonra Avusturya tarafından dostluk ilişkilerini geliştirmek amacıyla Damian Hugo, von Virmont İstanbul'a gönderildi. Habsburg elçisinin Paracin (Sırbistan) sınırından geçmek, İstanbul'a girmek ve III. Ahmed'in huzuruna çıkmak gibi üç temel görevi vardı (Strohmeier, 2013: 416; Ercan, 2019b: 141). Yine Habsburg sarayı tarafından 9 Mayıs 1719 tarihinde

³³ Nitekim bununla ilgili olarak Sadrazam 1 Haziran 1716 tarihinde Roma İmparatoru Başvekili'ne gönderilen bir mektupta Venedik'e açılan seferden dolayı kendilerinin müdahale etmesinin gereksiz olduğu ve bu şekilde bir tutumun devam etmesi halinde bir sene içerisinde Avusturya üzerine de sefer açılabilceği uyarısında bulundu, (BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 6: 377-379)(10 Cemaziyalahir 1128/1 Haziran 1716).

³⁴ Pasarofça Antlaşması'nın arabulucuları ile ilgili bir makale çalışması tarafımda hazırlanmaktadır.

³⁵ Bk.Ek-3: Pasarofça kongresinin yapıldığı kamp alanı, (Milosevic, 2018: 46).

³⁶ Pasarofça Antlaşması'nda Osmanlı Devleti ile Avusturya ve Venedik arasındaki sınırların tespit ve tahdit işlemleri ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Kurtaran, 2018b: 285-300).

³⁷ Pasarofça'da 20 maddeden oluşan Osmanlı-Habsburg antlaşmasının karşılıklı elçi teatilerini öngören 17. maddesi için bk. "İşbu musalâhâ ve muvada'â ve dostluk ve meveddetin mabeynde istihkâm ve istikrân için tarafeynden büyük ilçiler ta'yîn ve irsâl olunub vardıklarında ve geldiklerinde merâsim-i mu'tâde-i mu'âmele ile i'zâz ve ikrâm ve istikbâl ve teşyî olunalar ve dostluk nişânesiçün hüsn-i ihtiyâre tâlik her tarafın şânına lâyık hedâyâ ile büyük ilçileri hareket günü mabeynde haberleşilüb işbû gelecek Mart ayının nevrûz-ı firûzunda çıkıb sınır başında mu'tâd-ı kadim üzre mübâdele olunub ve tarafeyne nâfi ve dostluğa muvâfik olan ahvâli murâd olduğu üzre âsitânelere arz ve i'lâm itmeleri câ'iz ola", (BOA. A. DVNS. DVE. Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1: 60).

elçiye verilen 32 maddelik talimata göre Virmont'un her şeyden önce Bâbiâli ile Kudüs'teki kutsal mahallelerle ilgili bir anlaşma yapması isteniyordu. Ayrıca Habsburg elçisinin yapması gerekenler arasında konsoloslar tayini, Yunanistan'la ticaret konusunun bir anlaşmaya bağlanması, esir değişimi ile İstanbul'da kalan yabancı devlet elçileriyle, Boğdan ve Eflak prenslerine gösterilecek muamelelerin de anlaşmalar yoluyla kayda bağlanması gibi konular yer alıyordu (Hammer, 2010, C. VII: 2022).

Osmanlı Devleti ise aynı amaç için Rumeli beylerbeyi payesi³⁸ ile İbrahim Paşa'yı Viyana'ya gönderdi (Tuncer, 1984: 99; Unat, 1987: 52; Özcan, 2007: 180)³⁹. İbrahim Paşa'nın başlıca görevi kendinden önceki elçiler gibi devletin ihtişam ve kudretini tanıtmak ve bu şekilde Osmanlı Devleti'nin "mazhar-ı ihtiram" olmasını sağlamaktır (Büyükaksoy, 2019, s. 133). Bununla ilgili olarak Habsburg Kayzerine gönderilen name-i hümayûnda 21 Temmuz 1718'de yapılan antlaşmanın uygun görülerek temessüklerin gönderildiği ifade edildi. Ardından taraflar arasındaki dostluğun devamı için Rumeli Beylerbeyi payesiyle İbrahim Paşa'nın büyükelçi olarak Viyana'ya gönderildiği belirtildi. İlgili mektupta III. Ahmed, daha önce şikk-ı sani defterdarı olan İbrahim Paşa'nın başarılı vazifelerinden sonra elçilik görevine getirildiğini, bu çerçevede mutat olduğu üzere elçi mübadele işlemlerinin gerçekleştirildikten sonra Habsburg tarafından gelen elçinin İstanbul'a, İbrahim Paşa'nın da Viyana'ya kabul edilmesini istedi. Osmanlı elçisine dostça muamelelerin uygulanması talebinin ardından, İbrahim Paşa'nın vazifesini tamamlayarak geri dönmeye müsaade edilmesi istendi⁴⁰. Yine 31 Mart 1719'da Rumeli Valisi Abdullah Paşa'ya yazılan bir hükümde Nemçe Çasarı tarafından Babiâli'ye bir elçinin gönderildiği, Osmanlı tarafından da karşılık olarak Vezir İbrahim Paşa'nın görevlendirildiği ifade edilmektedir (BOA. MHM. d. nr. 127: 249, hk. 1559). Rumeli Beylerbeyi payesiyle Nemçe'ye elçi olarak görevlendirilen İbrahim Paşa, yola çıkmadan bir ay önce mutat olduğu üzere sadrazamın huzuruna çıktı ve burada elçiye semmur erkân kürkü giydirildi. Ardından sadrazamla birlikte Saray-ı Hümayûn'a giden İbrahim Paşa'ya hilat giydirilirken, Nemçe Çasarı'na götüreceği nâme-i hümayûn⁴¹ ile hediyeler⁴² verildi (Tarih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1151). Osmanlı elçisi padişahın huzuruna altı şatır (asker), mataracı, tüfenkçi ile önünde kapıcılar kethüdası ve selâm ağası eşliğinde alay ile girdi. Elçiye yapılan uyarılarda sefaretinin sırasında da benzer şekilde davranması istenirken, İbrahim Paşa 29 Cemazilevvel 1131/19 Nisan 1719 Perşembe günü alay ile yola çıktı⁴³.

³⁸ Osmanlı Devleti'nde fevkalâde elçi olarak gönderilen Osmanlı elçilerine gönderildikleri ülkelerin itibarına ve diplomatik misyonlarına göre orta-elçi veya büyükelçi şeklinde payeler verilirken, bu payeler görev dönüşünde tekrar iade ediliyordu. Orta-elçi olarak gönderilenlere defterdar veya nişancılık rütbesi, büyükelçi olarak gönderilen elçilere de beylerbeyi payesi veriliyordu, (Savaş, 1999: 648); Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasında bu durum Zivatorok Antlaşması sonrasında değişen eşitlik ilkesi ile ilgili bir gelişmedir. Nitekim Zivatorok sonrasında Habsburgların İstanbul'a gönderdikleri kont ya da baronlara karşılık olarak, Osmanlı Devleti'de daha yüksek rütbeli memurları Viyana'ya göndermeye başladı, (Cevrioğlu, 2021: 37-38); Hammer'e göre, Babiâli İbrahim Paşa'yı Viyana'ya göndermeden önce elçiliğinin önemini arttırmak amacıyla ikinci defterdarlıktan başka bir unvanı olmayan Paşa'ya Rumeli Beylerbeyliği payesi verdi, (Hammer, 2010: 2020); İbrahim Paşa'ya verilen bu unvanın elçinin Viyana'daki sefaretinin sırasında elini kuvvetlendirdiğini ileriki sayfalarda görebiliriz.

³⁹ İbrahim Paşa'nın Viyana'ya gönderilişi dönemin kroniklerinden Raşid Tarihi'nde şu şekilde ifade edilmiştir: "Bâlâda zıkr ü tafsil olunduğu üzere, bin yüz otuz senesi şa'bânül'l-mu'azzamının yirminci günü Pojrofska nâm mahalde ba'de'l-mükâleme Devlet-i Aliyye ile Nemçe Çasarı beyninde akd-i sulh ve müsâleme olundukda, mu'tâd-ı kadîm üzere tarafeynden te'kid-i musâlaha için ba's olmak muktezi olan büyük elçilerin yüz otuz bir senesi nevrüzünde irsâl ü tesyîr olunmaları cümle-i mevâdd-ı ma'küdeden olmağla mükâleme-i merkümede başmurahtas nâmıyla akd-i sulhe vekil-i evvel-i Devlet-i Aliyye olan Defterdâr-ı şikk-ı sâni Silahdâr İbrahim Ağa büyük elçilik ile Nemçe Çasarı tarafına irsâl olunmak tasvib ü tasdim ve tehfim-i şâân-ı Devle-i Aliyye için Rumeli Beylerbeyliği pâyesiyle tekrim olundu", (Tarih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1151).

⁴⁰ Bk. "Taraf-ı Devlet-i Aliyye'den Roma İmparatoru'na name-i hümayûn-ı şevket-makrun", (BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 6: 439 (Evasıt-ı Rebiyülahir 1131/Mart 1719)).

⁴¹ İlgili nâme-i hümayûnda Pasarofça Antlaşması'nda kararlaştırıldığı üzere dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi amacıyla Rumeli Beylerbeyi payesiyle İbrahim Paşa'nın gönderildiği, elçilerin sınırda karşılıklı mübadele edildikten sonra, Habsburg sınırına geçen Osmanlı elçisine dostâne davranılması ve görevi tamamlandıktan sonra geri dönmeye müsaade edilmesine izin verilmesi istenmektedir, bk. "Sûre-ti nâme-i hümayûn", (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013, s. 1152-1153); İlgili name-i hümayûnda Habsburg İmparatoru VI. Karl için kullanılan elkabtaki ifadeler, XVIII. yüzyılda Habsburg İmparatorları için kullanılan elkablara benzemekte ve Osmanlı tarafının daha önceki dönemlere göre Avusturya karşısındaki üstünlüğünü kaybettiğini yansıtır niteliktedir, bk. "İftihârü'l ümerâi'l-izâmî'l-iseviyye muhtârü'l-küberâi'l-fihami'l-mesihîyye muslihu mesâlih-i cemâhîrî't-tâ'ifeti'n-nasrâniyye sâhibu ezyâli'l-haşmeti ve'l-vakâr sâhibu dela'ili'l-mecd ve'l-iftihar dostumuz Nemçe İmparatoru Karoloş", (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1152-1153).

⁴² Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasındaki hediye geleneği XVI. yüzyıla kadar gitmektedir. Nitekim ilgili yüzyılda 1547, 1568 ve 1574 yıllarında yapılan antlaşmalarda Babiâli'ye vergi vermeyi kabul eden Habsburg Sarayı, (30.000 düka) ve hediyelerden oluşan yıllık vergi ödedi. İlgili vergiyi Osmanlılar "haraç" Habsburg tarafı ise "ülulama hediyesi" ya da "şeref hediyesi" adını veriyordu. 1606 Zivatorok Antlaşması'na kadar devam eden bu sürecin ardından diplomatik anlamda eşitlenen iki devletin Avusturya haraç elçileri yerine karşılıklı elçilik heyetleri göndermeye başladı. Yeni durum sonrasında Habsburg Sarayı Osmanlı Devleti'ne yine hediye göndermekle birlikte, bu hediyeler ilk dönemlerden sayıca daha az nitelikteydi. Bundan sonra taraflar arasındaki hediyeleşme yapılan antlaşmalar ile belirlenirken, 1664 Vasvar ve sonrasında imzalanan 1699 Karlofça Antlaşması'yla Osmanlı aleyhine giderek azalan hediyelerin cins ve miktarı, nihayetinde Osmanlı Devleti'nin de Avusturya'ya önemli elçiler ve kıymetli hediyeler göndermesi ile sonuçlandı, (Beydilli, 1991: 174; Açıkgöz, 2017: 894-911).

⁴³ Bk. "Nemçe'ye elçi tayin olunan sâbık silahdârı şehriyârî İbrahim Ağa'nın elçilik ve azimetini müş'irdir der-sene 1131", (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 49); İbrahim Paşa'nın Viyana sefaretini ile ilgili 28 Ocak 1716/24 Cemazilevvel 1138 tarihli bir sefaretnamesi vardır (Ercan, 2019b: 142). Sefaretname metni, Kraelitz tarafından Almanca'ya çevrilerek Viyana'da yayımlandı (bk. Kraelitz, 1908). Aynı metin daha sonra Ahmet Refik Altınay tarafından Tarih-i Osmanî Mecmuası'nın 40. sayısında eski yazı ile yayımlandı (bk. Ahmet Refik Altınay, 1332). İlgili sefaretnamede Osmanlı elçilik heyetinin Viyana'ya giderken ve gelirken izlenen güzergâhı, konaklama yerleri ve yol mesafeleri ile ilgili ayrıntılar yer almaktadır. Yine sefaretname metninde sınırda yaşanan elçi değişimi töreninin ayrıntıları ile Belgrad'ın o günkü durumu ve

Bu doğrultuda her iki devlet de öncelikle göreve getirdikleri elçilerin sefaretleri için gerekli hazırlıkları yapmaya başladı. Çalışmanın bu bölümünde Osmanlılar ve Habsburglar tarafından Pasarofça Antlaşması'ndan sonra aynı amaç için gönderilen iki elçi için yapılan hazırlıklar ile bunun için yapılan harcamalar ve bunların nasıl temin edildiği gibi konular üzerinde duruldu. Yine elçi teatisi şeklinde gerçekleşen bu faaliyet sırasında uygulanan mübadele işlemlerinin ayrıntıları ile bu işlemlerin Osmanlı diplomasisinde daha önceleri uygulanan mübadele işlemleri arasındaki benzerlik ve farklar üzerinde değerlendirmeler yapıldı. Ardından iki elçinin sefaret yolculukları ile İstanbul ve Viyana'daki diplomatik temasları mukayese yöntemi kullanılmak suretiyle ele alındı.

4.1. Elçilerin Sefareti İçin Yapılan Hazırlıklar

Devletlerarası ilişkilerde resmi görevler ile başka bir ülkeye gönderilen elçilerin göreve getirilmelerinden itibaren birtakım hazırlıklar yapılırken, bunlarla ilgili harcamalar farklı şekillerde karşılanırdı. Bu çerçevede konumuzu oluşturan Pasarofça Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti ve Avusturya tarafından karşılıklı olarak gönderilen elçiler ile ilgili yapılan hazırlıklar ve harcamalar dört başlık altında sınıflandırıldı.

4.1.1. Elçilik Heyetindeki Görevlilerin Tespiti ve Bunlar İçin Yapılan Harcamalar

Devletlerarası diplomatik ilişkilerin yürütülmesinde elçilerin tespiti, iki devlet arasındaki barış sürecinin korunması ve ilişkilerin geleceği açısından oldukça önemlidir. Bu duruma önem veren Osmanlı Devleti'nde yabancı ülkelere gönderilecek olan temsilcilerin belirli bir sınıfa bağlı olmalarına dikkat edilmezdi. Daha ziyade gönderilecek ülkenin durumuna göre değişik mesleklerden seçilen elçilerde en çok dikkat edilen husus, gidecekleri ülkenin dilini bilmeleridir (Unat, 1987: .24). Ayrıca gönderilecek elçilerin iki devlet arasındaki barışı sağlayacak ve ilişkilerde olumlu tesirler bırakacak nitelikte kimseler olmasına dikkat edilirdi (Yıldırım, 2014: 28). Yabancı ülkelere gönderilen Osmanlı elçilerinin maiyetine kendi alanlarında tecrübeli görevliler tayin edilirken, bunların gösterişine ve görevlerini yerine getirmedeki liyakatlerine oldukça önem verilirdi (Savaş, 1996: 111-112). Bu çerçevede Pasarofça Antlaşması'ndan sonra İbrahim Paşa'nın Viyana'ya elçi olarak gönderilmesinin nedenini Unat, kendisinin Pasarofça barış görüşmeleri sırasında baş murahhaslık vazifesini liyakatle yürütmüş olmasına bağlamaktadır (Unat, 1987: 52). Yine İbrahim Paşa'nın bu görevi sırasındaki Habsburg temsilcileri ile kurduğu diplomatik münasebetler ile kazandığı tecrübelerden dolayı antlaşma sonrası elçi seçiminde kendisinin tercih edildiğini düşünmek mümkündür.

Pasarofça Antlaşması ile Tuna'nın güneyine kadar sınırlarını geriye çekmek zorunda kalan ve Batı seferleri için çok önemli bir bölge olan Belgrad'ı kaybeden Osmanlı Devleti'nin, Viyana'ya gönderdiği elçilik heyeti aracılığıyla devletin güç ve satvetinin devam ettiğini göstermek istediği anlaşılmaktadır. Nitekim bu durum Osmanlı diplomasisinde 1606 Zitvatorok Antlaşması'yla birlikte Avusturya karşısındaki üstünlüğün sona ermesinden beri devam eden bir uygulama olup, XVII. yüzyılın başlarından itibaren Viyana'ya giden Osmanlı elçilik heyetlerinin oldukça kalabalık bir şekilde hareket etmelerine neden olmuştur. Bu çerçevede Osmanlı elçisinin 763 kişi, 645 at, 100 katır ve 80 deveden oluşan oldukça kalabalık bir maiyet ile⁴⁴ Viyana'ya gittiği bilinmektedir (Hammer, 2010, C. VII: 2020; Miloseviç, 2018: 69)⁴⁵.

Görüldüğü üzere oldukça kalabalık bir heyet ile Viyana'ya giden İbrahim Paşa'nın sefaret yolculuğu esnasında Avusturya sınırlarına kadar gerek duyduğu tüm ihtiyaçları Osmanlı yönetimi tarafından karşılandı. Bu çerçevede ilk olarak elçinin kendisinin ve maiyetindeki görevlilerin ödemeleri yapıldı.

Avusturya'nın halini bulmak mümkündür. Ayrıca İbrahim Paşa sefaretnamesinde Habsburg İmparatoru tarafından kabul töreni ile Avusturya ülkesi ve toplumunun ilginç yönlerini de aktarmıştır (Tuncer, 1984: 100).

⁴⁴ Osmanlı sefaret heyetlerinin kalabalık bir maiyetle yurtdışına gitmesi 1793 yılında ikâmet elçiliklerinin kurulmasına kadar uygulanan bir kaidedir (Tuncer, Hadiye-Hüner, 1997: 13-14); Osmanlı Devleti'nde bu uygulamanın başlangıcı daha önce ifade edildiği üzere Zitvatorok Antlaşması ile Avusturya karşısındaki üstünlüğün sona ermesiyle birliktedir. Nitekim Zitvatorok'tan sonra Viyana, giderek kalabalıklaşan Osmanlı sefaret heyetlerinin gösteriş merkezi haline geldi. Bu çerçevede 1609'da Ahmed Kahya 150 kişilik bir heyetle Viyana'ya giderken, 1665'te İbrahim Paşa'nın 300 kişilik bir heyet ile Viyana'ya gittiği bilinmektedir, bk. (Beydilli, 2009: 291); Ercan, taraflar arasındaki büyükelçilik heyetlerinin mevcudunda mütekabiliyet ilkesine dikkat edildiğini ifade etmektedir. Bu çerçevede 1650'de Viyana'ya giden Hasan Paşa'nın 144 kişilik heyetine karşılık, Habsburg tarafı 150 kişiden oluşan bir elçilik heyeti gönderirken, 1665 Vasvar'da bu sayı Osmanlı tarafından 299, Habsburg tarafında ise 350'yd. Bu şekilde XVIII. yüzyılda giderek artan büyükelçiliklerden 1719'daki İbrahim Paşa'nın elçiliği, 763'e karşın, Viyana'dan gelen daha az sayıdaki (500) elçilik heyeti ile bir istisna teşkil ediyordu, (Ercan, 2020: 53); Bu durumu Pasarofça Antlaşması öncesinde Osmanlı Devleti'nin Habsburglar karşısında aldığı yenilgilere ve buna bağlı olarak taraflar arasındaki siyasi, askeri ve diplomatik güç değişimine bağlamak mümkündür.

⁴⁵ Mukayese için bk. İbrahim Paşa'dan önce Karlofça Antlaşması sonrasında elçi mübadelesi çerçevesinde Rumeli beylerbeyi payesiyile Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'nın maiyetinde 571 kişi vardı ve bunların 402'si kendi hizmetindekilere, 169'u ise devlet tarafından görevlendirilen kişilerden oluşuyordu, (Uluskan, 2007: 74; Aynı Müellif, 2008: 255-256); Benzer şekilde İbrahim Paşa'dan sonra 1739 Belgrad Antlaşması dolayısıyla elçi mübadelesi çerçevesinde Viyana'ya giden Cânîbî Ali Paşa'nın maiyetinde ise 922 kişiden oluşan kalabalık bir görevli bulunuyordu, bk. (Ari, 2004: 49).

Bu durum Osmanlı Devleti tarafından görevlendirilen elçilik heyeti mensuplarına uzun süren yolculukları sırasında masraflarını ve her türlü ihtiyaçlarını karşılamak için memuriyet derecelerine göre harcırah ve ücretler ile tayinatlarının verilmesi ile ilgili mutata bir uygulamadır (Sevinç, 2011: 417).

Buna göre Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'ya harcırah olarak 35.000 kuruş verilirken⁴⁶, yine geri dönüşünde iade etmek üzere (avans olarak) 7.500 kuruş verildi⁴⁷. Ayrıca gelenek olduğu üzere yurtdışına giden Osmanlı elçilerine hazineden verilen ve elçilerin geri döndüklerinde iade ettikleri emanet eşyaların İbrahim Paşa'ya da verildiği görülmektedir. Raşit Tarihi'ndeki ifadelerle göre "Cânib-i Devlet-i Aliyye'den mülk-i etrafa gönderilen süferânın tertib-i esbâb-ı haşmetleri lâzime-i nâmûs-ı Devlet olmağla" elçiye hazineden vasat ve hurde iki yüz elmas ile murassa çerkezi kabza bir hançer ve üç yakut ile altın zencirli ve zümrüt ve incili bir tirkeş ve yedi adet mükemmel gümüş raht, yedi gümüş rişme, üç sim rikab, yedi sim gaddâre, yedi som kadife eyer, yedi zerdûz çuka zin-pûş ve bazı harcî raht verildi (Târih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1151). Hammer, dönemin padişahı III. Ahmed'in, kendisini Viyana'da o zamana kadar görülmemiş bir ihtişamlı temsil ettirmek istemesi sebebiyle elçiye hazineden bir takım eşyanın verilmesini emrettiğini ifade eder. Raşit Tarihi'nde belirtilenden daha ayrıntılı olan bu listede bulunan ve elçiye verilen emanet eşyalar şunlardır: Kabzası çerkeş modasına uygun ve irili ufaklı iki yüz elmasla bezenmiş bir hançer; altın bir zincir, yakut, inci ve zümrütlü işlenmiş bir ok muhafazası, yedi koşum; iki gem suluğu; üç çift üzengi ve baştanbaşa gümüş olan bu takımlara ilave olarak yedi silah takımı; altın işlemeli yedi kadife eyer takımı; aynı kumaştan yapılmış ve altın işlemeli yedi haşâ ve daha az değerinde birkaç koşu takımı. Ayrıca İmparatorluk otağ ve çadır deposundan alınmak suretiyle elçiye iki sütunla tutturulan iki büyük tören otağı (çerke), iki geçitli diğer iki çadır; dairevi şekilde bir büyük çadır (oba), bir gölgelik (sayebân) ile bunların tüm halı ve yastıkları (Hammer, 2010 :2020)⁴⁸. Ayrıca İbrahim Paşa'nın maiyetine tayin edilen yeniçerilerin mevacihi olarak 134.164 akçelik bir ödeme yapıldı (BOA. İE. HR. nr. 8/832 (12 Zilkade 1131/26 Ekim 1719). Yine İbrahim Paşa'nın maiyetinde gidecek olan arslancılara? Cebecibaşı Ağa tarafından birer adet yağ kabı ile musluk verildi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 160/15674 (26 Rebiyülahir 1131/18 Mart 1719).

Osmanlı Devleti tarafından gönderilen elçinin seçimi, maiyeti ve bunlar için yapılan harcamaların benzerleri bir kısım farklılıklar ile Habsburg hükümeti tarafından da uygulandı. Bu çerçevede Habsburg yönetimi antlaşma sonrası mübadele işlemleri ve dostluk ilişkilerinin geliştirilmesi işini Pasarofça barış görüşmelerini yürüten ekipten biri olan saray savaş müşaviri Damian Hugo, von Virmont'a verdi⁴⁹. 17 Mayıs'ta Viyana'dan hareket eden (Wienerishes Diarium, Num. 1663, 8-11 Temmuz 1719)⁵⁰ Habsburg elçisinin maiyetinde elçilik kâtibi Cornelius von den Driesch⁵¹ ile iki doktor, eczacı, cerrah ile tercümanlar arasından dokuz talebe, elçilik mareşali, üç tercüman, on sekiz baron yanında müzisyenler, seyisler, borazanlar ve subaylar yer alıyordu (Demir, 2005: 238)⁵². Osmanlı diplomasi kuralları çerçevesinde uygulanan mutata kaidelerin Habsburg temsilcisine de uygulandığı görülmektedir. Bu çerçevede daha önce belirtildiği üzere elçinin Osmanlı sınırlarına girişinden sonraki tüm masrafları Babîali tarafından karşılandı. Buna göre elçinin maiyetine tayin edilen Nişli Mehmed Ağa tarafından elçinin ihtiyaç duyacağı malzemeler temin edildi. Yine elçinin maiyetine tayin edilen 9 nefer akkâm, meşaleci ve saka için günlük 540 akçe Hazine-i Âmire'den verildi⁵³ (Târih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1167).

⁴⁶ İbrahim Paşa'ya verilen bu miktarın Viyana'ya daha önce giden İbrahim Paşa'ya verilen 35.000 kuruşluk harcırah miktarının esas alınarak verildiğini göstermektedir, bk. (Uluskan, 2008: 262).

⁴⁷ Mukayese için bk. 1665 tarihinde Viyana'ya elçi olarak gönderilen Kara Mehmed Ağa'ya 800.000 akçe verilirken, (Can, 2019c: 242); 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında Viyana'ya gönderilen Cânibi Ali Paşa'ya ise 20.000 kuruş harcırah verildi, (BOA. C. HR. nr. 99/4942 (28 Zilhicce 1152/27 Mart 1740); (Sevinç, 2109:159-160); Bu örnekler 1719'da Viyana'ya giden İbrahim Paşa'ya Babîali tarafından daha fazla harcırah verildiğini ve buna bağlı olarak elçiliğine daha fazla önem verildiğini göstermektedir.

⁴⁸ Ayrıca mukayese için Karlofça Antlaşması sonrasında Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'ya verilen emanet eşyalar için bk. (Uluskan, 2008: 262); Yine 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında Viyana'ya gönderilen Cânibi Ali Paşa'ya verilen emanet eşyalar için bk. (BOA. D. BŞM.d. nr. 2534: 1-8).

⁴⁹ Karl Tebly, Habbsburg Sarayı'nın elçi seçiminde soyları ve memurlukları gereği olarak sınır boylarındaki koşulları iyi bilen, savaşlara katılmış kişilerin tercih ettiğini belirtmektedir, bk. (Tebly, 1973: 250).

⁵⁰ <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190708&seite=1&zoom=33> (Erişim Tarihi: 08.11.2021).

⁵¹ Virmont'un elçilik kâtibi olan Driesch, İstanbul'daki elçilik günleriyle ilgili bir rapor kaleme aldı, bk. Cornelius von den Driesch, "Historische Nachricht von der Röm. Kayserl. GroßBotschaft nach Constantinopel, welche auf allergnädigsten Befehl sr. Röm. Kayserlichen und Catholischen Majestät Carl des Sechsten/nach glücklich vollendeten zweyjährigen (!) Krieg, Der Hochund Wohlgebohrne des H. R. Reichs Graf Damian Hugo von Virmond rühmlichst verrichtet (...)", Nürnberg 1723, (Ercan, 2019b s. 142); Driesch'in raporu ile ilgili yapılan bir çalışma için bk. (Ercan, 2019b: 141-151).

⁵² Bk. Ek-4: Habsburg elçisinin Viyana'dan ayrılışı, Milosevic, 2018: 67.

⁵³ Mukayese için bk. Aynı tarihlerde Pasarofça Antlaşması'nın arabulucusu olarak gelen İngiliz elçisinin günlük ihtiyaçları için 1391 kuruş, 18 pare, 2 akçe gibi bir miktar harlandı (BOA. İE. HR. nr. 13/1313 (23 Recep 1131/11 Haziran 1719). Yine aynı tarihlerde Rus elçisine günlük 160.000 akçe tayinat veriliyordu (BOA. AE. SAMD. III. nr.193/18683(15 Rebiyülahir 1131/7 Mart 1719). Elçinin İstanbul'a gelişinden sonra gerekli ihtiyaçları ise 13.800 akçe verilmek suretiyle satın alındı (BOA. İE. HR. nr. 13/1315) (4 Şaban 1131/22 Haziran 1719). Hollanda

Nemçe elçisinin dönüşü sırasında da maiyetine tayin edilen Osmanlı görevlilerinin tayinatı yine ilgili bölge ahalisinin vergilerine mahsuben elçinin geçeceği bölge ahalisinden karşılandı. Nitekim bununla ilgili olarak İstanbul'dan Niş'e gidecek olan Nemçe elçisinin maiyetinde bulunan Kapıcıbaşı Nişli Mehmed Ağa'nın yollarda gerek duyacağı zahirenin yol üzerindeki kazalardan karşılanması istendi⁵⁴. Buna göre Mehmed Ağa'nın Niş'e kadar duracağı menzillerde kendisine günlük 8 kile⁵⁵ şa'ir (arpa); 2 araba giyah (ot) ve 2 kantar⁵⁶ hatab (odun) verilmesi istendi (BOA. İE. HR. nr. 13/1321 (29 Rebiyülahir 1132-8 Nisan 1720).

4.1.2. Elçilerin İaşe ve Diğer İhtiyaçlarının Temini İçin Yapılan Harcamalar

Osmanlı Devleti'nin, herhangi bir görev gereği yurt dışına giden elçiler ile gelen yabancı elçiler için yaptığı önemli harcamalardan birisi de ve iaşe giderleridir. Osmanlı diplomasi anlayışına göre giden elçilerin ihtiyaçları Osmanlı sınırlarına kadar Babıâli tarafından karşılanırdı. Bu çerçevede Viyana'ya elçi olarak gönderilen İbrahim Paşa'nın masraflarının 2.604 kuruşluk kısmı Karahisar-ı Sahib livasına bağlı Bolvadin Kazası'nın gelirleri ile karşılandı (BOA. İE. HR. nr. 9/907 (8 Rebiyülahir 1132/18 Şubat 1720). Yine elçinin tayinatı ve karakullukçu bargirlerinin masrafları için kendisine 4.000 akçe verildi (BOA. İE. HR. nr. 13/1314, s. 7 (10 Şaban 1131/28 Haziran 1719)⁵⁷. İbrahim Paşa'nın Nemçe Çasarı'na götüreceği atlar için gerekli malzemeler Cebecibaşı Seyyid Mehmed Ağa tarafından cebehanedan temin edildi. Bu çerçevede atların bakımını yapacak iki seyis ile onların kullanacağı iki adet semer, bir adet seyis harcı ve bir adet seyis çadırı temin edildi. Elçinin hizmetine tayin edilen sakalar için ise bir takım saka kisvesi, bir adet saka semeri ve bir adet çizme ile on adet urgan ve 2 adet kilim gibi ürünler cebecibaşı tarafından tedarik edildi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 160/15664 (24 Zilhicce 1131/8 Ekim 1719). Yine İbrahim Paşa yola çıkmadan önce Mehterhâne-i Âmire'den iki direkli münakkaş çerge, iki kat muşamma, iki kat zुकaklı bir oba, bir sayebân ile dairesine yetecek miktarda çadır ve buna uygun mükemmel döşemeler verildi (Târih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1151).

Osmanlı elçileri için uygulanan iaşe ve diğer ihtiyaçların temini konusundaki muamelelerin benzeri payitahta gelen yabancı devlet elçileri için de uygulandı. Nitekim Osmanlı diplomasisine göre kendi ülke sınırlarından itibaren bir mihmandar tarafından karşılanan yabancı elçiler, teşrifat dâhilinde İstanbul'a getirilirdi. Bu çerçevede Osmanlı elçisi İbrahim Paşa ile hudutta mübadele edilen, sonra Osmanlı sınırlarına gelen Habsburg elçisi Virmont'un günlük ihtiyaçları huduttan İstanbul'a gelinceye kadar güzergâh üzerindeki ilgili bölgelerin vergilerine mahsuben karşılandı. Buna göre Virmont ve maiyeti için günlük 400 kile arpa, 100 kantar saman, 30'ar araba ot ve odun bedeli olmak üzere günlük 26.200 akçe verildi. Yine elçiyi karşılamakla görevli Nişli Mehmed Ağa tarafından elçinin günlük ihtiyaçları için 43.436 akçe 150 bargir arabası ile 200 öküz arabası ücreti olan 11.000 kuruş verildi. Böylece Nemçe elçisinin huduttan itibaren İstanbul'a gelinceye kadar geçen 50-51 günlük süre içerisinde toplam 39.596 kuruş harcandı (Târih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1167). Bu şekilde geleneğe uygun bir şekilde Osmanlı sınırından itibaren tüm ihtiyaçları Babıâli tarafından karşılanan Habsburg elçisinin İstanbul'a gelişinin ardından da (elçinin fevkalâde elçi olmasından dolayı) ihtiyaçları Osmanlı yönetimince karşılandı. Bu çerçevede İstanbul'a geldikten sonra elçinin şeref muhafızı olarak bir Yeniçeri birliği verildi. Hammer'e göre Babıâli, Habsburg temsilcisine özel hizmetleri ve yiyecek konusunda hiçbir elçiye gösterilmeyecek kadar cömert davrandı ve günlük masrafları için 150 ekü tahsis edildi (Hammer, 2010, C. VII: 2021)⁵⁸. Bu çerçevede 12 Ramazan 1131/29 Temmuz 1719 günü

elçisinin arpa, saman, odun vs. gibi birtakım ihtiyaçları için ise 19.200 akçe ödendi (BOA. AE. SAMD. III. nr.193/18667(8 Rebiyülahir 1131/28 Şubat 1719). Benzer şekilde 11 Ramazan 1132/17 Temmuz 1720 tarihinde Dubrovnik elçisinin yeme-içme gibi ihtiyaçları için 12.000 sağ akçe harcandı (BOA. İE. HR. nr. 11/1057 (8 Rebiyülahir 1131/28 Şubat 1719). İstanbul'da bulunduğu her gün için Özbek elçisini ise günlük 36.000 akçe tayinat verildi (BOA. İE. HR. nr. 8/795 (8 Rebiyülahir 1128/1 Nisan 1716).

⁵⁴ Bk. "Asitane-i sa'adetinden Niş'e varınca yol üzerinde vaki ' olan kadırlara ve ayan-ı vilâyet ve iş lirlere hüküm ki", (BOA. İE. HR. nr. 13/1321 (29 Rebiyülahir 1132-8 Nisan 1720).

⁵⁵ Arapça "keyl" masdarından türetilen kile "ölçmek" anlamına gelirken, isim olarak "ölçek" anlamında kullanılır. Türkçe'ye kile şeklinde geçen bu kelime özellikle kuru meyve ve hububat ölçümünde kullanılan eski bir ölçüğü ifade etmek için kullanılmaktadır, (Kallek, 2002: 568).

⁵⁶ Arapça "kıntar" kelimesinden gelen kantar, eski bir ağırlık ölçüsü olup, Prensip olarak 1 kintar=100 ritl idi, (Kallek, 2001: 317; Hınz, 1990: s. 30).

⁵⁷ Mukayese için bk. Karlofça Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden Osmanlı elçisi İbrahim Paşa'ya uğradığı menzillerde verilen tayinatlar ile yola çıkmadan önce Edirne'de Matbah-ı Âmire tarafından verilen yiyecek maddeleri, (Uluskan, 2008: 267-268).

⁵⁸ Mukayese için bk. Karlofça Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen Habsburg elçileri için yapılan harcamalar, (Kurtaran, 2018a: 342-344); Yine 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen Habsburg elçisine ise günlük tayinat miktarı olarak 400 kuruş ödenirken, elçiye 223 günlük tayinat bedeli olarak 89.200 kuruşluk bir ödeme yapıldı, (BOA. C. HR. nr. 72/3555(21 Muharrem 1154/8 Nisan 1741); (Kurtaran, 2020: 164).

İstanbul'a giriş yapan Habsburg elçisine günlük verilen tayinat miktarı şu şekildedir (Târih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013: 1167)⁵⁹:

Tablo-1: Habsburg Elçisi Damian Hugo, von Virmont'a İstanbul'da Verilen Günlük Tayinat Miktarı

Cinsi	Miktarı	Cinsi	Miktarı
Ganem (koyun)	10 re's (baş/adet)	Şem'-i revgân (mum yağı)	5 vukiyye
Bakar (inek/sığır)	3 re's	Odun	30 çek ⁶⁰
Buzağı	3 re's	Arpa	50 keyl
Nân (ekmek)	150 çift	Saman	10 kantar
Mısır tavuğu	3 adet	Giyâh (ot)	300 vukiyye
Tavuk	40 adet	Dakik-i has (has un)	350 vukiyye
Güvercin	30 adet	Kahve	5 vukiyye
Kaz	10 adet	Revgân-ı sade (sade yağ)	15 vukiyye
Mâhi (balık)	20 vukiyye ⁶¹	Şeker	5 vukiyye
İstiridye	240 (miktar belirtilmemiş)	Tarçın	20 dirhem ⁶²
Sirke	10 vukiyye	Karanfil	20 dirhem
Revgân-ı zeyt (zeytinyağı)	2 vukiyye	Fülfül (karabiber)	20 dirhem
Yumurta	150 adet	Zencefil	30 dirhem
Süt	150 vukiyye	Üd-i halis	5 dirhem
Sebzevât	40 vukiyye	Amber	1 miskal
Sarımsak	7,5 vukiyye	Kaymak	1 vukiyye
Soğan	7,5 vukiyye	Yoğurt	10 vukiyye
Erz (pirinç)	10 keyl (kile)	Peynir	7 vukiyye
Mercimek	10 keyl	Tereyağı	1 vukiyye
Limon	100 adet	Misk	1 dirhem
Taze meyve	10 vukiyye	Asel (bal)	15 vukiyye
Şem'-i asel (bal mumu)	1 vukiyye	Kar	2 denk
		Buz	1 torba

Fakat gelenek gereği elçiler kendilerine verilen bu tayinatı alabildikleri gibi, isterlerse bu ürünlerin nakit olarak karşılıklarını alma hakkına da sahiplerdi. Bu çerçevede Habsburg elçisinin nakit para almayı tercih ettiği görülmektedir. Bu durumu da Babiâli'nin Habsburg elçisine verdiği önemli bir iltimas olarak görmek mümkündür. Bu çerçevede ilgili tayinatlar için Matbah Emini tarafından elçiye günlük olarak şu masraf kalemleri ödendi: (Hammer, 2010, C. VII: 2143-2144).

Tablo-2: Habsburg Elçisi Damian Hugo von, Virmont'a Günlük Ödenen Masraf Kalemleri

Kime Verildiği	Miktar (Akçe)
Elçiye	6.000
Kasapların reisine	9.545
Arpa depoları müfettişine	3.000
Elçiye her gün Sultan'ın hazinedarından verilen bahşiş	150
Elçinin kaldığı yerin döşenmesi için	763
Elçinin hanesindeki kişilere yardım amacıyla verilen	700
Fazladan elçilik personeli için ayrılan 22 ikametgâh için günlük ödenen	1.542
Çadır kuruculara, sakalara ve meşalecilere ödenen	540
Günlük Toplam	22.240 akçe

Yine döneme ait belgelerde Kapıcıbaşı Mehmed Ağa'ya Nemçe elçisi için gönderilecek zahire arabalarını bağlamak için gerekli eşyanın Cebhane-i Âmireden verildiği görülmektedir. Bu çerçevede kendisine 20 adet organ; 8 çift seklim?; 2 deste torba ve 1 ocak güğümü? gibi malzemeler cephaneden verildi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 159/15648 (18 Cemaziyevvel 1131/8 Nisan 1719)). Aynı şekilde Nemçe elçisi için gereken bir kısım malzeme Seyyid Mehmed Efendi tarafından cebhaneden temin edildi. Temin edilen malzemelerde 2 adet meşk (kırba, tulumdan yapılmış su kabı); 2 adet musluk; 4 adet kova; 2 adet.....? ve 2 adet saka semeri bulunmaktadır (BOA. AE. SAMD. III. nr. 160/15653, s. 1-2 (5 Zilhicce 1131/19 Eylül 1719)). Nemçe elçisinin yanındaki görevliler için cebhaneden 4 kıta kisve ile 4 adet kamçı verildi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 160/15673 (22 Zilhicce 1131/6 Ekim 1719)).

⁵⁹ Ayrıca bk. Virmont'a İstanbul'da verilen ürünler Hammer'de birkaç farklılıkla şu şekildedir, (Hammer, 2010, C. VII: 2143); Mukayese için Karlofça Antlaşması sonrasında gelen Habsburg elçisinin günlük tayinat miktarı için bk. (Kurtaran, 2018a: 344); Yine Belgrad Antlaşması sonrasında İstanbul'a gelen Habsburg temsilcisine verilen günlük tayinat miktarı için bk. (Kurtaran, 2020: 163-164).

⁶⁰ Türkçe "tartmak" anlamındaki çekmek filinden gelen çeki kelimesi daha ziyade odun, taş ve kireç gibi maddelerin tartılmasında kullanılan bir alet ve ağırlık ölçüsü birimidir, (Kallek, 1993: 251)

⁶¹ Osmanlı Devleti'nde kullanılan bir ağırlık ölçüsü birimi olup, standart okkallarda 1 okka=4 lidre=6 vukiyye=40 şer'i vukiyye=400 dirhemdir, (Kallek, 2007: s. 338).

⁶² Eski Yunan devletlerinde ticarî münasebetler sırasında kullanılan "drahmi" kelimesinden Farsça'ya geçen kelime, daha sonra Arapça'ya geçmiş olup, gerek ağırlık, gerekse para birimi olarak kullanılmaktadır, (Sahillioğlu, 1994: 368-371)

4.1.3. Elçilerin Nakliye Vasıtalarının Temini ve Yolculuk Giderleri İçin Yapılan Harcamalar

Yabancı ülkelere giden Osmanlı elçileri için yapılan en önemli harcamalardan birisi de elçilerin sefaret görevi sırasında kullanacakları nakliye vasıtalarının sağlanması ve yolların düzenlenmesidir (Kütükoğlu, 1989: 199-200). Döneme ait belgelerde benzer uygulama ve harcamaların İbrahim Paşa'nın Viyana elçiliği esnasında da yaşandığı anlaşılmaktadır. İbrahim Paşa'nın Viyana seyahatinde kendisinden önce Viyana'ya giden pek çok Osmanlı elçisi gibi kara yolunu kullandığı görülmektedir⁶³. Bu çerçevede İbrahim Paşa'nın koçu arabasının tamiri için harcanan 5,5 kuruş Niş defterdarı tarafından ödendi (BOA. C. AS. nr. 1222/54848 (7 Şaban 1131/25 Haziran 1719)). Benzer şekilde İbrahim Paşa ve maiyeti için Karakullukçu Monlacık Mehmed Ağa tarafından satın alınan 50 adet kara kullukçu bargiri için 1.000 kuruş Hazine-i Âmireden ödendi (BOA. İE. HR. nr. 13/1309 (29 Zilhicce 1130/23 Kasım 1718)). Belgenin devamında bu bargirler için 28 Rebiyülevvel 1131/18 Mart 1719 tarihinde 500 kuruş daha ödendiği anlaşılmaktadır (BOA. İE. HR. nr. 13/1309). Tarih kısmı belli olmayan (belgede silik) başka bir belgede ise İbrahim Paşa için Mirahur Ağa tarafından satın alınan bargirler için 600 kuruşluk bir ödemenin yapıldığı anlaşılmaktadır (BOA. İE. HR. nr. 13/1309). Aynı şekilde Mehmed Ağa tarafından satın alınan 224 adet bargir ücreti olan 8.000 kuruş ödendi (BOA. İE. HR. nr. 13/1309 (13 Rebiyülahir 1131/5 Mart 1719)). Elçinin ihtiyaç duyacağı bargir arabaları Mirahur Şafi Ağa tarafından satın alınırken, bedel olarak hazineden 500 kuruş ödendi (BOA. İE. HR. nr. 13/1309 (25 Rebiyülahir 1131/17 Mart 1719)). Ayrıca elçi mübadelesi sonrasında yapılacak şenlik için kullanılacak olan 10 kıta yarımşar vukiyye şahi topunun mübadele yerine nakli için gerekli nakliye vasıtaları elçi mübadelesi için görevlendirilen Belgrad muhafızı Ali Paşa ile Niş Kalesi Top Arabacıbaşı vekili Mehmed Ağa tarafından temin edildi. Bu çerçevede şahi toplarının nakli için kundak arabaları tamir ettirilirken, bunun yanı sıra 28 re's bargir, 10 kaltak?, 20 katır ve 28 payind? temin edildi⁶⁴ (BOA. C. HR. nr. 173/8646 (7 Şaban 1131/25 Haziran 1719)). Yine elçinin Viyana dönüşünde 183 adet bargiri İstabl-ı Âmire⁶⁵ye teslim ettiği görülmektedir (BOA. AE. SAMD. III. nr. 122/11961 (21 Ramazan 1132/2 Temmuz 1720)).

Aynı şekilde Habsburg elçisi için de Osmanlı sınırlarına girişinden itibaren yolların düzenlenmesi ve elçinin güvenli bir şekilde İstanbul'a ulaşması için birtakım tedbirler alındığı gibi, bunlar için önemli miktarda harcama yapıldı. Döneme ait belgeler, bu harcamaların Osmanlı yönetimi tarafından aynı ve nakdi ödemeler yoluyla karşılandığını göstermektedir. Bu çerçevede Nemçe elçisinin İstanbul'a gelirken yollardaki masrafları için Mehmed Ağa'ya bağlı Filibe kalemi cizye-i gebran akçesinden 2.500 kuruşluk bir ödeme yapıldı (BOA. AE. SAMD. III. nr. 150/14728 (01 Şaban 1131/19 Haziran 1719)). Edirne'nin Üsküdar nahiyesinden İstanbul'a kadar Habsburg elçisinin eşyalarının taşındığı öküzlerin ücreti için 139 kuruşluk bir ücret ödendi. İlgili bu ücretin Avlonya livasına bağlı Mustafa Ağa'nın uhdesindeki Çakıran Hasları ve ona bağlı yerlerin mukataa akçesinden karşılandığı tespit edilmektedir (BOA. AE. SAMD. III. nr. 109/10776 (13 Cemaziyelahir 1131/3 Mayıs 1719)). Nemçe elçisinin nakli için kullanılan bargirlerin yem vs. gibi ihtiyaçlarının temini ise Üsküp livasına bağlı yerlerin duhan resmi mukataası akçesinden karşılandı. Bu çerçevede Süleyman ve Arapzâde İsmail Ağa tarafından 12.140 akçelik ödemeler ilgili bölgelerin vergi gelirlerinden ödendi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 177/17268 (06 Şaban 1131/24 Haziran 1719)). Habsburg elçisinin ülkesine dönüşü sırasında da kendi sınırlarına kadar nakil vasıtalarının Osmanlı Devleti tarafından temin edildiği görülmektedir. Bu çerçevede elçinin dönüşünde eşyalarını taşımak için kiralanan 9 adet öküz arabasının kira bedeli olarak 3.000 akçelik bir ödeme yapıldı (BOA. İE. HR. nr. 9/909 (20 Şaban 1132/27 Haziran 1720)). Virmont ve maiyetinin ağırlıkların taşınması için gerekli ücretlerin 3.666 akçelik kısmı ise Osman Ağa'nın tahvilinden karşılandı (BOA. AE. SAMD. III. nr. 218/21037 (1 Recep 1332/9 Mayıs 1720))⁶⁶. Yine Virmont'un elçiliğinde yapılan masraflar ile ilgili ayrıntılar dönemin kroniklerinden Raşit Tarihi'nde yer almaktadır. Müellife göre Osmanlı tarihindeki diğer elçi kabullerinde olduğu gibi Habsburg elçisi Virmont'un İstanbul'a geldiği

⁶³ İbrahim Paşa'dan önce Karlofça Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden Osmanlı elçisi İbrahim Paşa'nın yolculuk süresince kullanılmak amacıyla İstabl-ı Âmire'den 30 katar deve (180 adet) ve 20 katar (100 adet) katır temin edildi. Ayrıca bu katırlar için kullanılmak amacıyla üzere 20 katar raht satın alınarak adedi 15 kuruştan 300 kuruş harcandı. Yine toplamda 196 at satın alındı, bk. (Uluskan, 2008: 263-264); Yine Belgrad Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden Cânibî Ali Paşa'nın maiyetindeki görevliler ve bunların malzemeleri ile Nemçe Kralı'na götürülecek hediyeleri taşımak amacıyla 139 deve, 70 katır ve 900 at eşya taşıyıcı ve binek olarak Viyana'ya getirildi, bk. (Hammer, 2010, C. VIII: 2177); Osmanlı elçisinin heyetindeki nakil vasıtalarının sayısı için kaynaklarda farklı rakamlarda kullanılmaktadır, bk. (Beydilli, 2009: 291; Sevinç, 2019: 65-66).

⁶⁴ İlgili belgede mübadele sonrası yapılacak şenlik için kullanılan şahi toplarının miktarının belirlenmesinde daha önce Karlofça Antlaşması'nda yapılan elçi mübadelesine kullanılan 10 kıta şahi topunun esas alındığını belirtilmektedir, bk. (BOA. C. HR. nr. 173/8646 (7 Şaban 1131/25 Haziran 1719)).

⁶⁵ Osmanlı Devleti'nde padişaha ve saray mensuplarına mensup atların barındırıldığı Has Ahur'ın resmi adı olan (Özcan, 1999, s. 204) İstabl-ı Âmire'nin hayvan ihtiyacı satın alınan ve devlet tarafından zapt edilen miraslardan temin edilmektedir, (Özlü, 2010: 155-172).

⁶⁶ Döneme ait belgelerde aynı tarihlerde gelen Rus elçisinin eşyalarının nakli için 93.973 akçe harcadığı görülmektedir, (BOA. İE. HR. nr.90/906 (11 Rebiyülahir 1132/21 Şubat 1720)).

12 Ramazan 1131/29 Temmuz 1719'dan itibaren şehirden ayrıldığı 27 Cemaziyelahir 1132/6 Mayıs 1720 tarihine kadar olan toplam 280 günlük süre içerisinde 463 kuruş mefruşat ve tamirat masrafı ile 40.427 akçe masarifi yevmiyesi olmak üzere toplam 95.227 kuruş 36 akçe harlandı. Yine Habsburg elçisine veda vaktinde 7.000 kuruş in'am (bahşiş) verilirken dönüşü sırasında da gerekli ihtiyaçları Babiâli tarafından karşılandı. Bu çerçevede Habsburg elçisinin Edirne'den itibaren hududa varıncaya kadar mühimmatının taşınması için 10'ar kuruş olmak üzere 250 öküz arabası ücreti olarak 10.000 kuruş verildi. Yine İstanbul'dan hududa gelinceye kadar 62 sirem arabası ücreti olan 550 kuruş ile 48 adet öküz arabası ücreti olan 240 kuruş ödenirken, Küçükçekmece'den itibaren hududa gelinceye kadar 94 çift cogar? ücreti olan 2.350 kuruş ile 15 adet at, 169 adet bargir bedeli olarak 4.811 kuruş verildi. Bunların yanı sıra elçi ve maiyeti için İstabl-ı Âmire'den 6 katar deve, 4 adet saka bargiri ve 1 katar katır ile harcırah ve günlük tayinat bahası olarak 19.85,5 kuruş verildi. Yine harendesi levazımı için 375 kuruş ve Niş'te beyzadelere giydirilmek için 20 sevbi hilat ve yedek-keşan ücreti 1250 kuruş, mehterhane mühimmatı bahası için 2.500 kuruş verildi. Elçinin maiyetine tayin olunan Haseki Abdullah Ağa'nın tayinatı için 187 kuruş, 6 nefer çavuşun nafaka bahası ve harcırahları için 936 kuruş, 25 nefer akkâm, meşaleci ve saka ücreti için 112 buçuk kuruş verildi. Bu şekilde Habsburg elçisine İstanbul'dan hududa gelinceye kadar toplamda 50.697 kuruş harcama yapılırken, baştan itibaren yani İstanbul'a gelerek tekrar Habsburg hududuna vardığı zamana kadar Babiâli tarafından Virmont için yapılan toplam masraf 185.120 kuruştur (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1182-1183). Bu konuda Alman müverrih Hammer, Habsburg elçisinin İstanbul'da sekiz ay kalmasının Osmanlı maliyesine 200.000 eküye yakın bir paraya mal olduğunu ifade etmektedir. Yine yazar, Osmanlı temsilcisi İbrahim Paşa'nın da kalabalık maiyetiyle Viyana'da kaldığı süre içindeki masraflarının da hemen hemen aynı miktarlara ulaştığını belirtmektedir. Bu durum taraflar arasında son kez Zivatorok Antlaşması'na eklenen 200.000 ekü tutarındaki hediye verilmesi şartından elde edilen paranın Osmanlı elçisinin masraflarının karşılanmasına gittiğini göstermektedir (Hammer, 2010, C. VII: 2024).

4.1.4. Elçilerin Merasim ve Karşılanması İçin Yapılan Harcamalar

Devletlerarası elçi kabullerinin önemli aşamalarından birisi de gelen elçilerin karşılanması ve huzura kabulü ile bu sırada yapılan merasimlerdir. Elçi kabullerindeki diğer uygulamalar gibi belirli teâmüller dâhilinde gerçekleştirilen bu faaliyetler, statik olmayıp muhatap devletle olan siyasi, askeri ve diplomatik münasebetlere göre değişiklik gösterebilmektedir. Bu çerçevede konumuzu oluşturan Habsburg Büyükelçisi Virmont'un da Babiâli'de gösterişli merasimlerle karşıldığını ve ağırlandığı söylenebilir. Bu durum, 1716-1718 yılları arasında devam Osmanlı-Habsburg savaşları sonucunda Avusturya'nın üstünlüğü ile imzalanan ve Osmanlı Devleti için ağır şartlar taşıyan Pasarofça Antlaşması'na bağlanabilir. Nitekim daha önce bahsettiğimiz üzere Virmont, Pasarofça sonrasında gelen bir elçi olup, Habsburgların Osmanlı Devleti karşısındaki üstünlüğünü elçinin karşılanması ve ağırlanması sırasında görmek mümkündür.

Bu doğrultuda Habsburg temsilcisinin Pasarofça Antlaşması'nın tasdikli nüshasını teslim etmek amacıyla 3 Ağustos 1719'da Küçükçekmece'den İstanbul'a girdiği⁶⁷ ve bu vesileyle Virmont ve maiyeti için gösterişli bir karşılama merasimi icra edildiği bilinmektedir (Milosevic, 2018: 70)⁶⁸. Bu çerçevede Habsburg elçisi İstanbul'a geldiğinde Sultan adına Babiâli tercümanı Maurocordato tarafından karşılandı. Maurocordato elçiye "hoş geldiniz" diyerek çeşitli iltifatlarda bulunduktan sonra, çiçek, meyve, şekerleme ve kahve ikram etti. Hammer'in ifadesiyle bu vesileyle dostça, zarif ve manevî bir görüşmenin gerekleri yerine getirildi (Hammer, 2010, C. VII: 2021). Döneme ait teşrifat defterinde ayrıntıları yer alan Habsburg elçisinin kabulünde elçinin Küçük Çekmece'den İstanbul'a girdiği ve

⁶⁷ Bk. Ek-5: Habsburg elçilik heyetinin İstanbul'a girişi, (Demir, 2005: 224); Bununla ilgili olarak Habsburg elçilik kâtibi Driesch'in raporunu referans veren Ercan, Habsburg elçilik heyetinin 31 Temmuz'da İstanbul'a geldiğini ifade etmektedir, bk. (Ercan, 2019b, s. 143); Hammer, Habsburg elçisinin Viyana'da gerçekleştirdiği törenin aynıysa İstanbul'a girdiğini belirtir. Yine yazara göre elçinin alayının başında müzisyenler, uşaklar, borazanlar, seyisler, subayları ile birlikte karargâh kumandanı üç kişilik sıralar halinde yürüyorlardı. Bunların hemen arkasında elçilik kâtibi Drisch, eczacı ve cerrah, tercümanlar listesinden dokuz talebe, efendilerin uşaklarıyla birlikte elçilik mareşali, üç tercüman, on sekiz baron da üçer kişilik sıralar halinde ilerliyorlardı. Bunların arasında İstanbul'a giden yolun ilk planını yapan istihkâm yüzbaşısı Frederic d'Obschelviz bulunuyordu. Ortalarında ise bir tarafında silahtar, diğer tarafında ise barış sembolü bulunan elçinin bayağı dikkat çekiyordu. Elçilik kâtibi Drisch, elçinin güven mektubunu taşıyan, arkasında iki Cizvit rahibi, iki teslisçi rahip, biri Yunanlı, diğeri Ermeni iki misyoner, iki papaz yardımcısı ve Domwen rahibi, kont de Schrattenbac ile elçilik başrahibi yer alıyordu. Yine onların yanlarında yüksek asalet hizmetkârları ve efendileri ile bunların arkasında çeşitli kontlar, daha sonra Hırvatistan banı Batthyany ile diğer görevliler vardı. Elçinin yakını olan kont de Nesselrod, Habsburg sarayının silahları ile Aziz Meryem'in hamileliğini gösteren bayrağı taşıyordu. Habsburg elçisi Virmont, İspanyol modası altın dokumalı kumaştan ve kenarları el genişliğinde danteller geçirilmiş bir elbise giymişti. Ayrıca elçinin şapkasının üzerinde beyaz balıklı kuş tüyünden ve elmas taşlarından bir düğümle tutturulmuş bir sorguç sallanıyordu. Elçinin arkasında ise tepeden turnağa silahlı yirmi dört hayduk, mızraklı askerlerin ortasında onu takip ediyordu. Çift kartallı Habsburg bayrağı askerî bandonun önünde yer alırken, şahinciler, aşçılar ve kırk askerden oluşan birlik alayın sonunu kapatıyordu, (Hammer, 2010, C. VII: 2021)

⁶⁸Bk. "Nemçe Çasarı tarafından sulhname ile gelen kebir ilçinin istikbal-i keyfiyetidir ki zikr olunur" (17 Ramazan 1131/3 Ağustos 1719) (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 53-54).

buradan Hazinedâr çiftliği denilen yerin alt tarafında kendi çadırı ile konuştuğu ifade edilmektedir. Virmont'un 17 Ramazan 1131/3 Ağustos 1719 tarihli kabulü için aynı gün ilgili bölgeye elçinin binmesi için divân rahtı ve abâyı ile süslenmiş bir at ile maiyeti için de 130 at gönderildi. Habsburg elçisi için Edirnekapı dışında Bayram Paşa Bostanı yakınlarındaki Hatice Sultan Çiftliği'nde verilecek ziyafet için hazırlıklar yapıldı. Bu çerçevede Hatice Sultan Çiftliği'ndeki kasr, Mehterhane-i Âmire tarafından döşenirken, hizmet için 25 kadar Enderun Ağası görevlendirildi. Elçinin ilgili mahalle yaklaşmasıyla çavuşbaşı ağa, sipah ve silah ağaları vs. gibi devlet erkânı tarafından alay ile karşılanarak çiftliğe getirildi. Burada bir iskemleye oturtulan Virmont'a yapılan tatlı ve kahve ikramından sonra yemekler yendi. Ardından çavuşbaşı ağa, sipah ve silah ağaları ile diğer devlet erkânı donanmış atlarına binerek hareket edildi. Alay sırasında trampetler çalarak, Sultan Hamamı önünden geçilmek suretiyle Fener Kapısı'ndan dışarı çıkıldı ve oradan Yavedud İskeleyi'nden Emir Buhârî'ye geldi. Buradan sonra devlet erkânı geri dönerken, Habsburg elçisi İstanbul'a Edirne Kapısı tarafından girdi ve o sırada İstanbul'da bulunan veba salgınından dolayı bir süre Hazinedar Çiftliği'ndeki çadırında kaldı. Bu arada Habsburg elçisi ile gelen beyzâdelere olan tercüman sadrazamın ziyaretine gelerek, sadrazamın huzurunda kısa bir sohbet etti (Uslu, 2017: 70-71). Ardından yine mutat olduğu üzere dönemin sadrazamı tarafından kabul edilen Habsburg elçisi, 19 Ramazan 1131/5 Ağustos 1719'da Sadrazam Nevşehirli Damat İbrahim Paşa'nın huzuruna çıktı⁶⁹. Bunun için elçinin kaldığı Hazinedâr Çiftliği'ne gelen çavuşbaşı ağa ve çavuşlar kâtibi ile 40-50 kadar dergâh-ı âli çavuşu, elçi için temin edilen donanmış bir at ile maiyeti için 130 at vasıtasıyla alay eşliğinde sadrazamın huzuruna getirdi. Alkışlar ve çeşitli gösteriler eşliğinde sadrazamın köşküne gelen Habsburg elçisine kahve ve tatlı ikramı yapıldı. Ardından Virmont, getirdiği hediyeler ile Çasar ve başvekil tarafından gönderilen mektupları teslim etti⁷⁰. Reisülküttap tarafından alınan mektupların ardından yarım saat kadar sohbetten sonra elçiye şerbet ve buhur ikram edildi. Yine Habsburg elçisine sadrazam tarafından ferace yünlü serasere kaplı semmur kürk giydirilirken, maiyetindeki beyzâdelere de çeşitli hilatler giydirildi. Habsburg elçisinin geri kalan maiyetine de Divanhane'de 120 hilat giydirilirken, sadrazam tarafından elçiye donanmış siyah bir at hediye edildi (Uslu, 2017: 72-73). Habsburg elçisi sadrazam tarafından kabulünden iki gün sonra 22 Ramazan 1131/8 Ağustos 1719'da Divân-ı Hümâyûn'a geldi⁷¹. Virmont'un divâna gelişi ve padişah tarafından kabulü mutat olduğu üzere kapıkullarına mevâcip ödemelerinin yapıldığı galebe divanında gerçekleştirildi. İlgili merasim öncesinde Habsburg elçisi tarafından bir gün önce getirilen hediyeler Saray-ı Hümâyûn'a getirilerek muhafaza altına alındı. Diğer gün yine mutat olduğu üzere çavuşlar kâtibi ve emini ile 40-50 kadar çavuş tarafından alay ile saraya getirilen Virmont ve maiyetine yeniçerilerin merasimi seyrettirildi. Ardından divan odasına alınan Habsburg elçisi bir iskemleye oturtuldu. O sırada gerçekleştirilen ulufe dağıtımının ardından çavuşbaşı ağa tarafından elçiye ferace yünlü serâsere kaplı semmur kürk giydirilirken, maiyetine de 116 adet hilat giydirildi. Kabul merasimi gününün Ramazan olmasından dolayı elçiye bir ziyafet verilmezken, maiyetindekilere Eski Divanhâne ve Kızlar Kapısı semtindeki direkler arasında yemek ikram edildi. Ziyafetin ardından mutat olduğu üzere Habsburg temsilcisi padişah III. Ahmed'in huzuruna çıkartılırken⁷², Virmont getirdiği hediyeleri teslim etti⁷³ (Demir, 2005: 223; Uslu, 2017: 74-75). İlgili hediyeler Habsburg tarafının daha önceki dönemlerde Osmanlı padişahına gönderdiği hediyeler ile benzerlik göstermekte olup, bu hediyeler aşağıdaki tabloda ayrıntılarıyla belirtilmiştir: (Hammer, 2010, C. VII: 2143; Kurtaran-Karaca, 2020:1199-1200).

⁶⁹ Bk. "Mezbur Nemçe ilçisinin isra-i sahib-i devlete geldiğini müş'irdir", (19 Ramazan 1131/5 Ağustos 1719) (BOA. Sadaret Defterleri, nr. 347: 54-55).

⁷⁰ Bk. "İlçi-i mezburun saadetli sahib-i devlete geldiğinde getirdiği hedayadır ki zikr olunur (19 Ramazan 1131/5 Ağustos 1719) (BOA. Sadaret Defterleri, nr. 347: 55); Habsburg elçisinin getirdiği hediyeler klasik olduğu üzere yabancı elçiler tarafından getirilen hediyelere benzerdir. Nitekim ilgili hediyeler şu şekildedir: 3 adet çalar saat; 2 adet kâfir tarzi gümüş leğen; 1 takım kâfir tarzi yıldızlı büyük gümüş leğen ve ibrik; 6 adet gümüş hoş-ab tası ve tepsisi; 2 adet büyük gümüş kahve ibriği; 1 adet dört ayaklı iki kulplu büyük gümüş badne?; 2 adet altışar mum konacak büyük gümüş şamdan, (Aynı defter, s. 55).

⁷¹ Bk. "Nemçe ilçisinin divân-ı hümâyûna geldiğini müş'irdir", (22 Ramazan 1131/8 Ağustos 1719) (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 56-57).

⁷² Habsburg elçisi kendisiyle birlikte tercümanı ve 16 adamıyla birlikte huzura kabul edildi, (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 57); Ayrıca bk. Ek-6: Habsburg elçisinin III. Ahmed'in huzuruna kabulü, (Demir, 2005: 230); Ek-7: Habsburg elçisinin kabulü ve ağırlanması ile ilgili teşrifat defterinden ilk sayfalar, (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 52-53); Mukayese için bk. Viyana'ya giden İbrahim Paşa'da Habsburg Hükümdarı VI. Karl'in huzuruna 13 kişilik bir maiyet ile girdi.

⁷³ "Nemçe ilçisinin rikâb-ı hümâyûn-ı şevketmakrûna götürdüğü hedayasıdır", (22 Ramazan 1131/8 Ağustos 1719) (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 57); İlgili hediyeler yine mutat olduğu üzere yabancı elçiler tarafından padişaha getirilen hediyeler ile benzerlik göstermektedir, bk. Tablo-3; Hammer'e göre Virmont'un getirdiği hediyeler hem sayı, hem de nitelik bakımından o zamana kadar getirilen tüm hediyelerden fazlaydı, (Hammer, 2010, C. VII: 2021); Yine mukayese için aynı tarihlerde 27 Receb 1132/4 Haziran 1720 tarihinde Rus elçisi tarafından rikâb-ı hümâyûna getirilen hediyeler için bk. (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 95); Ayrıca 5 Muharrem 1134/26 Ekim 1721 Özbek; 5 Safer 1134/25 Kasım 1721; Buhara ve 12 Safer 1134/2 Aralık 1721 tarihlerinde Venedik elçisinin rikâb-ı hümâyûna getirdiği hediyeler için bk. (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 115-117); Son olarak 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında elçi mübadelesinden sonra İstanbul'a gelen Habsburg elçisi Anton Korfiz Ulefeld (Ulfeldt)'in Osmanlı padişahı, Valide Sultan, yedi Kubbe Veziri, Reisefendi, Şeyhülislam için getirdiği hediyeler için bk. (Hammer, 2010, C. VIII: 2177)

Tablo-3: Habsburg Elçisi Damian Hugo von, Virmont Tarafından Sultan III. Ahmed'e Getirilen Hediyeler

Hediyenin Cinsi	Miktarı	Özelliği
Ayna	2	Gümüş çerçeve içinde ve yetmiş altı pus yüksekliğinde
Avize	2	On iki kollu kristal
Avize	24	Diğer kollu
Masa rafı	1	Dört küre üzerinde duran
Masa ve sehpa	6	Tek ayaklı
Şömine parmaklığı	1	-
Kab	1	Meşrubatın soğutulması için
Çiçek sulayıcı	2	Havuzlarıyla birlikte
Küçük şişe	6	Zincirleriyle birlikte
Çiçek kapları	-	Gümüş ve ya gümüş üzerine altın yaldızlı
Buhurdanlar	-	Gümüş ve ya gümüş üzerine altın yaldızlı
Kahve takımı	1	Gümüş ve ya gümüş üzerine altın yaldızlı
Tatlı takımı	-	On iki tabaklı
Saat	2	Gümüş ve ya gümüş üzerine altın yaldızlı
Ayna	2	Altmış pusdan yüksek altın çerçevesi
Kumaş	2 parça	Müstesna
Çalar saat	1	-
Saat	1	Kırmızı mermer sütunlar üzerinde duran

Habsburg elçisi sadece padişaha değil valide sultan ve Babîali'deki diğer devlet görevlileri için de çeşitli hediyeler getirdi ve teslim etti (Hammer, 2010, C. VII: 2143; Kurtaran-Karaca, 2020: 1200-1201). Bu şekilde geleneğe uygun bir şekilde karşılanan ve önce sadrazamın, ardından padişahın huzuruna kabul edilen Nemçe elçisi için İstanbul'da kaldığı yaklaşık 8.5 aylık sürede (3 Ağustos 1719-7 Nisan 1720) birkaç kez daha ziyafet verildi. Bu çerçevede Habsburg elçisi için ilk olarak Ramazan sonrasında 19 Şevval 1131/4 Eylül 1719'da Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Vidos Bahçesi⁷⁴'nde bir ziyafet verildi⁷⁵. İlgili ziyafet için bir gün öncesinde yapılan hazırlıklar çerçevesinde Sadrazam Nevşehirli Damad İbrahim Paşa için iki direkli bir otağ ile bu otağın yanında bir sayeban (gölgelik) oluşturuldu. Sadrazamın binış ile bölgeye gelmesinin ardından devlet erkânı alay ile elçinin bulunduğu Hazinedâr Çiftliği'nden geçerek otağa geldi. Sadrazam tarafından elçinin otağa daveti üzerine 15-20 kadar adamıyla gelen Habsburg elçisi ile bir süre sohbet edildikten sonra kahve ikramı yapıldı. Ardından sayebana çıkan sadrazam ve Virmont, cirit oyununu izlerken musiki faslı gerçekleştirildi. Habsburg elçisine bir at hediye edildikten sonra yemek faslına geçildi. Yemeğin ardından mutat olduğu üzere elçiye kakum kürk giydirilirken, elçinin sadrazamı selamlaması ve sadrazamın Yedikule'den kayığa binip dönmesiyle ziyafet sona erdi (Uslu, 2017: 77-78).

Yine Habsburg elçisi için Üsküdar'daki Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı⁷⁶'nda 4 Zilkade 1131/18 Eylül 1719 tarihinde bir ziyafet organize edilirken, ziyafet için hazırlıklar iki gün öncesinden başladı. Bu çerçevede denizin üzerine inşa edilen büyük kasır ile yanında yer alan odalar mehterhâne-i hayme tarafından döşendi. Yine bir gün öncesinde sadaret kethüdası tarafından köşkteki fiskiyenin etrafına meyve sepetleri döşenirken, kasrın üç sofası da çiçeklerle süsletilmek suretiyle iki gün içerisinde hazırlıklar tamamlandı⁷⁷. Ardından elçi ve maiyeti Babîali tarafından tedarik edilen atların kendisi ve beyzadeleri ise kendi atları ile Hazinedâr Çiftliği'nden Defterdar İskelesi'ne getirildi. Buradan 22 çifte kayıkla Sadrazam İbrahim Paşa'nın Beşiktaş'taki yalısına getirilen Habsburg elçisi için halkın toplanması üzerinde Virmont, sadrazam tarafından davet edildi. Bu davet üzerinde 9 nefer adamı, sirkâtibi, tercümanı ve divan tercümanı ile yalıya giden Habsburg elçisi, sadrazamla gizli bir görüşme gerçekleştirdi. Bu sohbet sırasında Virmont'a tatlı, kahve, buhur ve şerbet ikramı yapılırken, sadrazam tarafından tüfenk atışları gerçekleştirildi. Daha sonra Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'na geçmek için boğaza açılan Habsburg temsilcisi, şiddetli rüzgâr sebebiyle oldukça sıkıntılı bir yolculuk geçirdi. Bu arada Virmont'tan önce yalıya gelen Sadrazam İbrahim Paşa, Habsburg elçisinin gemisinin değiştirilerek yalıya gelmesini sağladı. Bu şekilde Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'na gelen Virmont için görkemli bir ziyafet verildi. Bu arada Habsburg elçisine ziyafet verileceği gün davetli olmamasına rağmen rical-i devletten çok sayıda görevlinin Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'na gelmesi dikkat

⁷⁴ İstanbul'da Litros Köyü yakınlarında bir yerde yer alan Vidos Bahçesi, Sultan II. Osman zamanında bina edilmiş olup, Osmanlı padişahlarının harem halkıyla eğlendiği mekânlardan birisidir, (Erdoğan, 1958: 160).

⁷⁵ Bk. "Vidos Bahçesi'nde Nemçe ilçisinin sahib-i devlete geldiğini müş'irdir", (19 Şevval 1131/4 Eylül 1719) (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 59-60).

⁷⁶ II. Mustafa'nın sadrazamlarından Amcazâde Hüseyin Paşa tarafından inşa ettirilen bu yalı, Anadoluhisarı yakınında yer almakta olup, Boğaz'ın ve İstanbul'un ayakta kalan en eski yalısı özelliğini taşımaktadır. 1700 ya da 1701-1702 tarihinde inşa edildiği söylenen yalı ilk ziyafet 28 Mart 1700 yılında devrin padişahı II. Mustafa için verildi. Bu olayın ardından Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'nda ziyafet verme geleneği başladı, (Kurtaran, 2017: 337-340); Ayrıca Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı için bk. (Eyice, 1991).

⁷⁷ Bk. "Nemçe ilçisine Hüseyin Paşa merhumun yalısında olan ziyafeti müş'irdir", (4 Zilkade 1131/18 Eylül 1719) (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 60-64).

çekicidir⁷⁸. Ziyafetin ardından ise mutat olduğu üzere sazende ve hokkabazlık gibi gösteriler sergilenirken, cirit ve güreş gibi oyunlar oynandı. Devamında top atışları yapılırken, nişan alma yarışı düzenlendikten sonra, ikindi yemeği yendi. Yemeğin ardından ise Habsburg temsilcisi ile maiyetindeki 30 kadar diğer görevliye birer telli çekme takılırken, Habsburg tercümanı ve Virmont'un maiyetindeki Bâbîali temsilcilerine hilatler giydirildi. Ardından Habsburg temsilcisi gemiye bindirilerek Defterdar İskeleye'ne nakledildi⁷⁹.

Habsburg elçisine 6 Zilkade 1131/20 Eylül 1719 tarihinde Nişancı Mustafa Paşa Yalısı'nda bir ziyafet daha verildi. İlgili ziyafet Virmont ile gizli bir görüşme tertipleyen Nişancı Mustafa Paşa'nın elçiyi Anadolu tarafında yer alan kendi yalısına daveti sonrasında gerçekleşti. Reisülküttabın da katıldığı görüşme sonrasında ikindi zamanı elçiye verilen ziyafetin ardından Virmont'a birer adet telli çekme ve telli ağır yağlık verilirken, maiyetindeki sır kâtibi ve 5-6 nefer beyzâdelerine de birer adet telli çekme verildi⁸⁰.

Döneme ait kaynaklarda Nemçe elçisinin 7-8 Zilkade 1131/21-22 Eylül 1719 tarihinde kaptan paşa tarafından verilen başka bir ziyafete davet edildiği belirtilmekle birlikte (Bk. BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 64) ziyafetin detayları hakkında bilgi verilmemiştir. Yine Habsburg elçisinin ülkesine dönüşüne az bir zaman kala 2 Cemaziyelahir 1132/11 Nisan 1720 tarihinde Sadrazam İbrahim Paşa tarafından Kâğıthane taraflarında Taşlıca Burnu mevkiinde yer alan merhum Kara Mustafa Paşa Yalısı'nda bir ziyafet daha verildi (Topal, 2001, s. 912). Elçinin vedasından önce verilen ilgili ziyafetten bir gün önce hazırlıklar başlarken, çadır mehterbaşısı tarafından yalı ve etrafındaki odalar döşendi. Ziyafet günü önce devlet erkânı ardından sadrazam ilgili mahale gitti. Saat iki gibi Habsburg elçisi yedi çifte kayıkla köşkün altındaki iskeleye yanaştı. Buradan köşke çıkarılan Virmont, bir iskemleye oturtularak, sadrazama elçinin geldiği haber verildi. Sadrazamın teşrifıyla yapılan sohbetin ardından kahve ve tatlı ikramı yapıldı. Ardından yemekler yendikten sonra tüfenk atışları, cirit gibi oyunların yanı sıra hokkabazlık ve sazende gösterileri icra edildi. Bir kez daha yemekler yendikten sonra elçi ve maiyetindekilere çeşitli hilatler giydirildikten sonra, Habsburg elçisi kendisine hediye edilen ata bindirilerek iskeleye gönderildi⁸¹ (Uslu, 2017: 103-107). Döneme ait bir arşiv kaydında ilgili ziyafet sırasında görevlendirilen kişiler için 36.960 akçelik bir ödeme yapıldığı tespit edilmektedir (BOA. İE. HR. nr. 14/1401 (15 Cemaziyelahir 1132/24 Nisan 1720)).

Benzer şekilde Pasarofça Antlaşması sonrasında antlaşmanın tasdiki için Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'nın da Viyana'ya giderken çok kıymetli hediyelerle birlikte yola çıktığı bilinmektedir. Unat'a göre bu durumun sebebi, Pasarofça Antlaşması'yla sınırlarını Tuna'nın güneyine kadar geri çeken ve Belgrad'ı Habsburglara bırakan Babıâli'nin bu kez Viyana'ya gönderdiği elçinin haşmetini azaltmak istemesidir. Bu çerçevede İbrahim Paşa'ya "süferanın tertib-i haşmetleri lâzime-i namus-ı devlet olmağla" anlayışıyla hazineden çok sayıda ağır ve süslü eşya geçici olarak kendisine verildi. Yine elçiye "şan-ı Devlet-i Aliye'ye lâyük olur harekâta bezl-i himmet hususu da tavsiye ve tefhim" olundu (Unat, 1987: 82)⁸². İlgili kayıtlarda geleneğe uygun bir şekilde elçilik görevi sırasında kullanmak üzere çok sayıda hediyein İbrahim Paşa'ya teslim olduğu ve bu hediyelerin Baş Muhasebe'ye kaydedildiği anlaşılmaktadır. Yine İbrahim Paşa'ya Enderun hazinesinden de birer mücevher hançer ve kılıç verilmiştir (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 81). İbrahim Paşa tarafından Habsburg Hükümdarına götürülen bu hediyeler şu şekildedir: (Kurtaran-Karaca, 2020:1199).

⁷⁸ Yalya gelen bu görevliler için bk. "Elçiye ziyâfet olduğu gün yalya gelen ricâl-i A'yândır, gelmeleri bilâ-da 'devettir", (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 64).

⁷⁹ Habsburg temsilcisi için Amcazâde Hüseyin Paşa Yalısı'nda verilen bu ziyafetin ayrıntıları için bk. (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1167; Demir, 2005: 224-238; Uslu, 2017: 78-82).

⁸⁰ Bk. "Nemçe ilçisinin Nişancı Paşa Yalısı'na vardığını iş 'ar ider", (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 64; Uslu, 2017: 82-83).

⁸¹ Bk. "Nemçe Çasarı'nın sulhname ile gelen büyük ilçisine ziyafet olduğu müş'irdir", (2 Cemâziyelahir 1132/11 Nisan 1720)(BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 84-86).

⁸² İbrahim Paşa'nın Habsburg İmparatoru'na götürdüğü hediyelerin ayrıntıları için bk. "Devlet-i Aliye'den Nemçe Çasarı'na dostâne tertip olunan hedâyânın defteridir", (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347, s. 80-81; İlgili hediye listesi pek çok kaynakta yer almaktadır, bk. (Tarih-i Raşid ve Zeyli, C. II, 2013:1151; Hammer, C. VII, 1998, s. 521-522; Uslu, 2017, s. 100-102; Kurtaran-Karaca, 2020, s. 1199); Ayrıca mukayese için İbrahim Paşa'dan önce Karlofça Antlaşması'nın mübadelesi çerçevesinde Viyana'ya giden Osmanlı elçisi İbrahim Paşa'nın götürdüğü hediyeler için bk. (Uluskan, 2008, s. 259-260); Yine 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden Cânîbi Ali Paşa'nın götürdüğü hediyeler için bk. (Hammer, 2010, C. 8: 2178). 1699-1739 tarihleri arasında Viyana'ya giden Osmanlı elçilerinin götürdüğü bu hediyelerin içeriklerinin birbirine çok yakın olması Osmanlı yönetiminin diplomatik hediye politikasında bir tutarlılık içerisinde olduğunu göstermektedir. Yine bununla ilgili olarak Osmanlı Devleti'nin hediyelerin tespitinde eski kayıtlardan istifade ettiğini söylemek mümkündür. Fakat devletin 1665 Vasvar Antlaşması'nda büyük bir yenilgi olmasının yanı sıra, 1699'da Karlofça'da yaşadığı toprak ve prestij kayıplarına rağmen hediye politikasında bir değişikliğe gitmemesi devletin diplomatik anlamda güç ve itibarını yansıtan bir geleneğe olan bağlı kaldığını göstermektedir, (Uluskan, 2007: 78). Fakat benzer bir politikayı 1718 Pasarofça Antlaşması sonrasında uygulamayan Osmanlı Devleti'nde diplomatik anlamda yaşanan büyük kayıplar, Avusturya İmparatoru'na gönderilen hediyelerin içeriğinde ciddi bir artışın yaşanmasına neden olmuştur.

Tablo-4: İbrahim Paşa'nın Hasbsburg Kayzeri VI. Karl İçin Viyana'ya Götdürdüğü Hediyeler

Hediyenin Cinsi	Miktarı	Özelliği
Çadır	1	İki tarafı işlemeli, direkleri sedef kakmalı, kazıkları altın ve tokmakları som gümüş on sekiz bölümden oluşan portakal rengi
Acem örtüsü	2 yük	-
Yastık	2	Mavi renkli kılıflı
Yastık	4	İstanbul satenli
Parmaklık	2 çift	Sedef kakmalı
Yatak	2	Ceviz dört tokmaklı
Tabanca	3 çift	Elmaslarla süslü
Sorguç	1	Balıkçıl kuşundan yapıma
Koşu takımları		Altın dört yüz doksan dört elmas taşla süslü
Zincir	1	Yılan şeklinde ve yüz elli beş elmas ve on beş yakutla süslenmiş bir zincir
Kordela	1	Altın
Üzengiler	-	Altın yaldızlı gümüş yirmi elmas ve yüz altmış yakutlu süslü
Kantarma takımı		Gümüş
Kolon	1	Halkasıyla birlikte gümüş
Suluk zinciri	1	Gümüş
Eyer yastığı	2	Altın işlemeli kadife
Eyer	1	Seksen sekiz zümrüt, seksen sekiz elmasla süslü
Kolon	1	Gümüş
Hâşâ	1	İstanbul gümüşü telinden dokunmuş, som sarı sırma işlemeli
Eyer örtüsü	1	Saten astarlı ve altın telle üç gül işlemeli, beyaz ve sarı işlemeli, astarlı
Hâşâlar		İki yüz yetmiş yakut, üç yüz otuz dört zümrütle süslü divan
Dizgin başlığı		Elli sekiz yakut ve otuz sekiz zümrüt işlemeli
Enselik	1	On dört yakut ve yirmi üç zümrütle süslü, temel tarafı beyaz ve mavi mine ile işlenmiş altın
Ağızlık	1	Elli iki elmas ve yakutla süslü altın
Başlık	1	Sarı işlemeli inciler ve zümrütlerle süslü zengin kumaşlı
Zincir	1	Altın yaldızlı gümüş
Kolon	1	Altın yaldızlı
Kolon	1	Üç altın halkasıyla altın
Dizgin	1	Düğmesi ve kıvrımları altın yaldızlı gümüş

Bu çerçevede elçi teatisi sonrasında Viyana'ya giden Osmanlı elçisi ve maiyetinin tüm ihtiyaçları, (Habsburg elçisinde olduğu gibi) Avusturya sınırlarına varmasından itibaren Habsburglar tarafından karşılandı. Bu doğrultuda elçinin kendisine günlük 150 ekü tahsis edildi⁸³. Şvehat Nehri kıyılarına gelen Osmanlı elçilik heyeti saray mareşali ve imparatorluk komiseri tarafından karşılandı. Habsburg yetkilileri Osmanlı elçilik heyetine "hoş geldin" diyerek iltifatlarda bulundu. İbrahim Paşa'ya Viyana'nın içine kadar ve şehirde refakat edecek muhafızlar arasında imparatorluğun tüm birliklerinden müfrezeler vardı. Yine bunlara ilaveten şehrin ileri gelenleriyle tüccarlar da bu merasime katıldı (Hammer, 2010, C. VII: 2020).

4.2. Elçi Mübadelesi ve Elçilerin Diplomatik Temasları

Yukarıda belirtildiği üzere tüm hazırlıkları tamamlanan İbrahim Paşa ve maiyeti 1131 yılı Cemaziyellevvel'in ikinci günü (22 Şubat 1719) İstanbul'dan hareket etti ve Cemaziyelahirin 18'inci günü (8 Mayıs 1719) Niş'e geldi. Niş şehrinin dışında çadırlarını kuran Osmanlı elçilik heyeti 36 gün burada kaldı. Bu beklemenin sebebi Virmont'un henüz Viyana'dan ayrılmamasıdır. Gelişen yeni durum karşısında Yeniçeri Ağası Abdullah Paşa ile Elçi İbrahim Paşa, Habsburg elçisinin durumunu öğrenmek üzere çavuşbaşını Belgrad'a gönderdi. Aynı sıralarda Habsburg elçisinin tüm maiyeti ve 95 gemi⁸⁴ ile Belgrad'a gelmek için yola çıkması üzerine, Çavuşbaşı hemen geri dönerek elçinin Belgrad'a geldiğini bildirdi (Büyükkaksoy, 2019: 133). Nitekim Virmont'un sefaret yolculuğu "diğer birçok kayzeri büyükelçiler gibi" Viyana'dan başladı. Buna göre 26 Nisan 1719'da yaklaşık 500 kişilik bir maiyetle birlikte hareket eden Habsburg elçilik heyeti (Strohmeyer, 2013: 118) Tuna üzerinden güneye doğru giderek, Pressburg (Bratislava), Budin (Budapeşte) üzerinden 30 Mayıs'ta ulaşacakları Belgrad'a doğru yol aldı (Ercan, 2019a: 142). Burada Kont Odoyer⁸⁵, tarafından resmi bir seremoni ile karşılanan Virmont için çeşitli gösteri ve eğlenceler düzenlendi (Milosevic, 2011: 240). Belgrad'ta elçiliğin en zorlu kısmı olan sınır geçiş mübadelesi için hazırlıklar yapıldı (Ercan, 2019a: 142). Bu arada Belgrad'ta Osmanlı elçilik heyeti Kont Odoyer'in çadırına ziyarete giderken, Habsburg elçisi Virmont'ta Abdullah Paşa'nın çadırına ziyarete geldi (Milosevic, 2018: 78-79). 12 Haziran 1719'da Niş'e gelen Habsburg

⁸³ Mukayese için bk. 1730 yılında Viyana'ya giden Osmanlı elçisi Mustafa Efendi'ye Viyana'da günlük 152 florin verilirken, 1739 Belgrad Antlaşması sonrasında Viyana'ya giden Osmanlı elçisi Cânîbi Ali Paşa'ya ise Avusturya sınırlarına girişinden itibaren Nemçe yönetimi tarafından günlük işe masrafi olarak 560 kuruş verildi, (Zinkeisen, 2011: 563).

⁸⁴ Döneme ait Viyana Gazetesi'nde Virmont'un 17 Mayıs 1719'da 72 gemi ve büyük bir gemiyle Belgrad'a gelmek için Viyana'dan çıktığı kayıtlıdır. Elçinin maiyetinde ise kraliyet ailesi üyeleri ile çeşitli sınıflardan soylular yer almaktaydı, bk. (Wienerishes Diarium, Num. 1648, 17-19 Mayıs 1719), <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190517&zoom=33> (Erişim Tarihi: 09.11.2021).

⁸⁵ Sırbistan Kralı ve Belgrad komutanı Kont Odoyer (General Joseph von), (Ercan, 2019b: 142).

temsilcisi daha önce kararlaştırılan esas gereğince⁸⁶ sınıra doğru geldi. Bu çerçevede hareket eden Osmanlı elçilik heyeti de Kanlıkavak'ta iki saat, Aleksinaç'da dört saat, Raçine'de dört saat ve Paracin'de altı saat konaklamak suretiyle sınıra geldi (Tuncer, 1984: 100). Bu şekilde Habsburg elçisinin gelişinin ardından sınıra yakın bir bölgede⁸⁷ Osmanlı ve Habsburg elçileri mübadele edildi (Büyükkaksoy, 2019: 133). Mübadele işlemleri için Habsburglar tarafından Kont Oduyer ve Osmanlı tarafından ise Abdullah Paşa görevlendirildi (Milosevic, 2011: 240).

Mübadele işlemleri Osmanlı tarihinde daha önce gerçekleştirilen mübadele işlemlerine uygun bir şekilde oluşturulan sınır milleri üzerinde eşitlik ilkesine riayet edilmek suretiyle gerçekleştirildi. Bu çerçevede sâbık Sarı Mustafa Paşa tarafından sınır çizgisini belirlemek üzere Raçine ile Paracin arasında her iki tarafa da üçer saat uzaklıkta olan üç taş dikildi. Sınır taşına bir saat uzaklıkta yer alan Kınalıoğlu çiftliğinde Abdullah Paşa Habsburg elçisi için çadırlar kurdurdu. Habsburg elçilik heyetinin bölgeye gelmesinin ardından İbrahim Paşa ve Abdullah Paşa mehterhanelerini çalarak sınır taşına doğru hareket etti. Sınır taşına yakın bir yerde kurulan gölgeliğe gelen Abdullah Paşa'nın yanına gelen Habsburg temsilcisinin üç adamı, "Elçimiz geldi, sizden haber bekliyor" dedi. Bu durum üzerine Rumeli Çavuşlar Kethüdası ve Kapıcılar Kethüdası'nı karşı tarafa gönderen Abdullah Paşa, Osmanlı elçisinin geldiğini bildirdi. Ardından İbrahim Paşa'yı çadırların bulunduğu bölgede bırakan Abdullah Paşa, kendi mehterhanesini çalarken, on beş kadar asker ile tüm eyalet halkını arkasına almak suretiyle ortalar tarafından atılan toplar eşliğinde sınıra doğru geldi. Osmanlı tarafının bu hareketine karşı hamle olarak Habsburg tarafından Belgrad Generali Oduyer on beş kadar askerıyla birlikte Habsburg elçisi Virmont'u geride bırakarak sınıra doğru geldi. Her iki devletin temsilcisi de at üzerinde üç dikili taştan oluşan ve araları kırkar adım olan kendi sınır taşına geldi. Burada karşı tarafın daha önce attan inmesini bekleyen iki diplomattan birisi olan General Oduyer tahammül edemeyerek atından inince, Abdullah Paşa da atından inmek zorunda kaldı. İbrahim Paşa'nın sefaretnamesinde iki devletin temsilcisinin aynı anda attan indiği ifade edilmektedir. Ardından Abdullah Paşa, Osmanlı tarafındaki taştan ortadaki taşa kadar yürürken, diğer taraftan gelen Habsburg Generali ile ortadaki taşa buluştular ve elçilikle ilgili konuşmalar yapıldı (15 Haziran 1719) (Tuncer, 1984: 101). Bu şekilde mübadele işlemlerinin birinci aşaması gerçekleşirken, Abdullah Paşa tarafından Osmanlı elçisi İbrahim Paşa'ya "teşrif buyursunlar" şeklinde haber gönderildi. Bu durum üzerine harekete geçen Osmanlı elçisi kallavi denilen telli sarıgını başına takarak atına bindi. Osmanlı elçilik heyeti Enderun Ağalarını arkalarına alırken, mehterler çalarak sınır taşına doğru hareket etti. Aynı şekilde Habsburg elçisi de atına binerek trampetler çaldırmak suretiyle yola çıktı. Elçilerin sınır taşlarına geldikleri sırada yağmur yağmaya başlarken, iki elçide atından inmeyerek bir süre birbirilerine baktı. Sonunda Habsburg elçisinin attan inme hamlesi yapması üzerine, İbrahim Paşa da atından inmek suretiyle, aynı anda hareket etmiş oldular. Kırkar adım yürüyen Osmanlı ve Habsburg elçileri ortadaki taşa geldiklerinde el ele verdiler. Daha önce sınır miline gelen Abdullah Paşa ve General Oduyer'in de katılımıyla barış ve ülkelerinin durumu hakkında uzun konuşmalar yapıldı⁸⁸. Konuşmaların bitmesinin ardından her iki tarafın askerlerine şenlik yapılması emri verildi. Top ve tüfenk atışlarının ardından Elçi İbrahim Paşa'nın elini eline alan Abdullah Paşa, "Âli Osman Padişahının Büyükelçisidir. İki devlet arasında barışı sağlamak ve antlaşmaları uygulamak için yurdunuza gönderilmiştir. Allah'ın izniyle yine burada dönüşünü sağ ve salim beklerim ve bunu sizden beklerim" diyerek, İbrahim Paşa'yı Belgrad Generali'ne teslim etti. Habsburg Generali'de kendi elçisi Virmont'un elini eline alarak, "Bizim elçimiz de Nemçe Kayzeri'nin Büyükelçisidir. Biz de kendisini aynı yerde sağ ve salim sizden isteriz" diyerek Abdullah Paşa'ya teslim etti. Ardından Osmanlı heyetinin ağırlıkları Nemçe sınırına geçirilirken, Habsburgların maiyet ve askerleri de Osmanlı sınırına geçti. Habsburg elçisi Abdullah Paşa tarafından Osmanlı sınırına getirilirken, İbrahim Paşa'da Belgrad Generali ile Habsburg sınırına ve Paracine'ye geçti (Tuncer, 1984: 101-102). Bu şekilde Osmanlı ve Habsburg elçileri, sınırda askeri düzene göre konuşlanmış olan askerler arasında, eşitlik ve müteakabiliyet esaslarına dayalı olarak hazırlanmış birçok ayrıntıyı barındıran törenlerle mübadele edildi

⁸⁶ Daha önce padişah tarafından Abdullah Paşa'ya gönderilen fermanla Rumeli eyaleti ve Niş'te bulunan yeniçeri ortalarından dört orta, topçu ortalarından bir orta ve on pare top alarak Elçi Paşa ile birlikte sınıra kadar gitmesi istendi. Yine devamında elçilerin burada birbirileri ile görüşürülmesini emreden fermanla, Abdullah Paşa'nın da konuşma sırasında yanlarında bulunması emrediliyordu, bk. (Tuncer, 1984, s. 100).

⁸⁷ Bahsedilen bölge Pasarofça yakınlarında bulunan Paracin'dir, (Ercan, 2019b: 142); Strohmeyer, taraflar arasındaki yer seçiminde Paracin'in Pasarofça'ya yakın bir yer olması sebebiyle sembolik olarak tercih edildiğini ve törenin önceden kararlaştırılan 17. yüzyılın başlarında gelişen bir prosedürü izlediğini ifade etmektedir, bk. 419; Hammer, İbrahim Paşa ile Virmont arasındaki mübadele işlemlerinin Avusturya'nın son olarak ele geçirdiği Paracin ile Raschna (Raşna) arasındaki Schpellia Nehri'nin kenarında yapıldığını belirtmektedir, bk. (Hammer, 2010, C. VII: 2021).

⁸⁸ Bk. Ek-8: Osmanlı ve Habsburg elçilik heyetlerinin mübadele işlemleri için bir araya gelmesi, (Accurater Abriß, 1720).

(Milosevic, 2018: 71)⁸⁹. Elçilik vazifesinin ardından elçilik raporunu kaleme alan Drisech'e göre, her iki elçi de barışın bir nişanesi olarak sağ elini göğsünün üzerine üç kere bastırdı. Yine taraflar arasında sınırda gerçekleştirilen mübadele işlemleri sırasında 1665 yılında Walter Leslie'nin büyükelçiliğinde olduğu üzere elçiler birbirleriyle bir kere göğse, bir kere de omza olmak üzere iki kez öpüştüler (Ercan, 2019b: 143)⁹⁰. Mübadele işlemleri sırasında elçiler, eşitliği sağlamak için artık adım hesaplarının yanında matematiksel ölçümleri de kullandı. Buna karşılık, Osmanlı ve Habsburg temsilcilerinin birbirlerinin üzerinde üstünlük kurmak suretiyle kendi devletlerini onurlandırma gayretleri, yoğun bir sembolizm kullanılarak devam etti (Ercan, 2020: 52).

Mübadele işlemlerinin ardından⁹¹ sefaret yolculuğuna devam eden İbrahim Paşa ve maiyeti için Habsburg sınırına girişinden itibaren sefaret heyetinin ihtiyaçlarını karşılamak üzere "Komsar" (komiser) atandı. Yine Osmanlı elçilik heyetinin güvenliği için 400 kadar atlı asker görevlendirilirken, General Oduyer Belgrad'a gitti. Habsburg komiseri ve 400 atlı asker ile Viyana'ya doğru yola çıkan İbrahim Paşa, Yagodine'de dört saat; Deve Bağırta'da dört saat, Patçine'de dört saat; Hasan Paşa Palankası'nda altı saat, Kolar'da elli iki saat; Hisarcık'ta dört saat ve Belgrad sınırında beş saat konakladıktan sonra Belgrad'a geldi. Osmanlı elçilik heyeti buraya daha önce gelen General Oduyer tarafından düzenlenen gösterişli alay eşliğinde atlı ve yaya binlerce insan tarafından karşılandı. Kaleden atılan 160 pare top eşliğinde yapılan şenliklerin ardından Osmanlı elçilik heyeti Suva Çarşısı semtinde yeni inşa edilen bir yerde dört gün konakladı (Tuncer, 1984: 102). Buradan hareket eden Osmanlı elçilik heyeti 1719 Ağustos-Eylül ayında Viyana'ya ulaştı (Büyükaksoy, 2019: 133-134). Viyana'nın dışında kamp kuran⁹² Osmanlı elçilik heyetinin şehre alayla girişi Habsburglar tarafından engellenmek istense de tecrübeli Osmanlı diplomatları kendi protokol kurallarını ve diplomasi yöntemlerini uygulamak suretiyle⁹³ bir alay eşliğinde Viyana'ya girildi. İbrahim Paşa ve kalabalık heyetinin şehre girişinde Viyana halkı, daha önceki Osmanlı elçilik heyetlerinden aşına oldukları sesli yürüyüşe karşılık verdiler. Bu çerçevede önceden hazırlıklar yapılmak suretiyle şehrin farklı yerlerinde bekleyen müzisyenlerin davul ve trompetleri eşliğinde müzikal bir karşılama yaparken, buna karşı sessiz kalmayan Osmanlı mehterânı müzikal selama mukabelede bulundu (Ercan, 2020: 69). Tertip edilen şehre giriş alayının en önünde tören çavuşları (alay çavuşu) ilerlerken, bunların hemen arkasında divan çavuşları yer aldı. Ardında hediyeler taşıyan ve her biri dört at tarafından çekilen altı araba ile hazinedar geliyordu. Katırların arkasından anahtar muhafızları ve onların arkasından daireler halıcılığı (iç mehter) geliyordu. Sultan'ın hediye olarak sunduğu atların ardında ise İbrahim Paşa'nın muhafızları, serdengeçti ve gönüllüler sert adımlarla ilerliyordu. Bunların arkasında yeşil bir bayrak taşıyan bir subay ile ardında elçinin binek atları, şahinciler, silah muhafızı ile Başmabeyncisi geliyordu. İbrahim Paşa'nın kaplan derisinden hâşâlarla örtülü, gümüş takımlı ve sağ taraflarında gümüş bir kalkan asılı, sarıkları zengin sorguçlarla süslü divân çavuşlarının idare ettiği yedi gözde atı yürüyüşleriyle dikkat çekiyordu. Bunların ardında ise dış tarafları erguvan boyalı, içi çeşitli resimlerle süslü, altın parmaklıklarla kapalı bir araba içerisinde elçi geliyordu. Elçinin sağında ve solunda mataracıbaşı ile tüfenkçibaşı yürürken, bunlar erguvan rengi uzun elbiseler giymişti ve omuzlarına kaplan derileri atmışlardı. Başlarında keçe külahlar, bellerinde gümüş kabzalı kılıçlar bulunan bu görevlilerin kılıçlarının kınları kırmızı kadife kaplıydı. On iki oda hizmetçisi (çuhadar), altı koşucu (şatır), baş silahdar, başoda hizmetçisi (başçuhadar), uşaklar, kâhya, elçi, kâtibi, iki imam, iki müezzin, alemdarlar, sakalar, seyisler, çadır kurucular, fülütler, simballer ile çok sayıda zilli felekler ve bir Tatar davulu ve borazanlarda meydana gelen askeri bando hemen önünde yer alıyordu (Hammer, 2010, C. VII: 2020-2021). Bu sırada Habsburg komiseri gereken yerlerde askerlere tayinat verirken (Tuncer, 1984, s.103) Osmanlı elçisi kısa bir süre sonra imparatorun huzuruna kabul edilmek için hazırlandı⁹⁴. Bu arada Osmanlı elçilik heyeti 1670'lerden itibaren

⁸⁹ Osmanlı Devleti ile Habsburglar arasında gerçekleştirilen bu mübadele işlemlerini gravürlerle resmedilmiş bir şekilde ele alan bir çalışma için bk. (The Album of Conrad Weiss, 1720; Ercan, 2019b: 143).

⁹⁰ Bk. Ek-9: 1665'te gerçekleştirilen büyükelçi değişimi, (Milosevic, 2018: 68).

⁹¹ Mübadele sonrası yaşanan gelişmeler ile ilgili bk. (Ausführlicher Bericht, 1719).

⁹² Osmanlı elçilik heyetinin Viyana dışında kurdukları kampı ziyaret eden Alman Seyyah Karl Ludwig Von Pöllnitz'in gözünden İbrahim Paşa'nın Viyana'daki ikametini ile ilgili olarak bk. (Büyükaksoy, 2019: 134-136).

⁹³ Bu konuda İbrahim Paşa'nın sefaretnamesinden farklı ifadeler kullanan Alman Seyyah Ludwig Von Pöllnitz'e göre, İbrahim Paşa isteksizde olsa Habsburg Hükümetinin taleplerini kabul etmiştir, bk. (Büyükaksoy, 2019: 137-138); Hammer, teşrifat kaideleri konusunda İbrahim Paşa'nın kendisinden önceki elçilere uygulanan teşrifatı reddeden gururu sebebiyle İmparator'un şikâyet ettirdiği ve bu durumun İstanbul'a bildirildiğini ifade etmektedir. Yine yazara göre, Osmanlı elçilik heyetinin Viyana'ya gelişi sırf elçilik alayının ihtişamı sebebiyle öğleden akşama kadar sürdü ve yine elçinin itiraz ve reddetmeleri sebebiyle, saray mareşali kendisini ikametgâhına yerleştirmek için binanın merdivenlerinin alt başmaklarına kadar gelmek zorunda kaldı. Fakat Osmanlı elçisinin İmparatora takdimi ve huzura kabul edilmesinde de yeni sorunlar meydana geldi. Bu durum üzerine Habsburg Sarayı, Osmanlı elçisinden 1665 Vasvar ve 1699 Karlofça Antlaşmalarından sonra gönderilen Osmanlı elçilerine uygulanan merasimin uygulanmasını kabul ettiğini bildiren bir vesika almasından sonra takdim ve huzura kabul törenlerinin tarihi tespit edildi, (Hammer, 2010, C. VII: 2024).

⁹⁴ İbrahim Paşa'nın getirdiği name-i hümayünü Habsburg İmparatoru'na teslimiyle ilgili kabul merasiminde, kurulan alayın en başında Avusturya'nın tüfekli askerleri yer aldı. Onların arkasında ise sırasıyla divânegân ve gönüllüân, kethüda bey, imparatora götürülen hediyeler,

Habsburgların gelen Osmanlı elçilerini ağırladıkları Leopoldstadt'taki Zum Goldenen Lamm adlı misafirhaneye yerleştirildi (Wienerisches Diarium, Num. 1673, (12-15 Ağustos)⁹⁵; Ercan, 2020: 73-74, 78).

Osmanlı elçilerinin Habsburg saraylarındaki resmî kabulleri ile bu sırada uygulanan teşrifat bazı istisnalar haricinde Avrupa meslektaşları ile eşit özellikler taşıyordu. Bu durumun bir yansıması olarak kayzerin huzuruna kabul edilen Osmanlı temsilcileri, aynı zamanda sarayda düzenlenen merasimlere de katılabiliyordu. Ayrıca Osmanlı elçilerine özgü olan bir uygulamayla gelen heyetler Viyana'ya vardığında ve şehirden ayrılmadan önce yaklaşık 15 kişiden oluşan bir maiyetle birlikte kayzerden önce dönemin Saray Harp Şûrası başkanının huzuruna kabul edilirdi. Bu minvalde 1719'da Viyana'ya giden İbrahim Paşa'nın da kayzerden önce dönemin Saray Harp Şûrası başkanı Prens Eugen tarafından, Viyana'nın merkezinde yer alan kışık sarayda kabul edildiği bilinmektedir. İlgili kabul Osmanlılarda olduğu gibi ciddi bir ortamda, oldukça sessiz ve az sayıdaki devlet görevlileri nezdinden ziyade, meraklı bakışlar altında kalabalık bir topluluk nezdinde oldukça canlı ve şenlikli bir şekilde icra edildi. Bu arada 20 Ağustos 1719'da Avusturya Arşidüşesi Maria Josepha ile Saksonya Elektör Presni Güçlü August'un oğlu II. Friedrich August'un kayzerî yazlık sarayın opera salonunda icra edilen düğün töreni merasimi, Osmanlı elçisi İbrahim Paşa tarafından kimliği gizlemiş olarak locadan izlendi⁹⁶ (Ercan, 2020: 70).

Bu şekilde resmi kabulün birinci aşamasını gerçekleştiren Osmanlı elçilik heyeti için sıra kayzerin huzuruna kabule geldi. Huzura kabulde daha önce 1665'de Kara Mehmed Ağa ve 1700 yılında İbrahim Paşa'lara uygulanan teşrifat usullerini kabul eden Osmanlı elçisinden getirdiği hediyelerin listesi ve İmparatora hitaben söyleyeceği nutkun bir sureti istendi. Huzura kabul edileceği gün, elçi İbrahim Paşa ile sadece kâtabi, İsveçliler avlusunun merdivenlerine kadar araba ile geldi. Ardından Sultan ve Veziriazamın itimat mektuplarını alan Osmanlı temsilcisi arabasından indi. Elçinin maiyeti şatonun avlusunda bulunan köprünün önünde durdu. Taht takının altında üzerinde zengin bir İspanyol tarzı elbise, şapkasında elmasla kaplı bir kokart bulunan ve yan tarafında kabzasında elmaslarla parlayan bir kılıç taşıyan VI. Karl, İbrahim Paşa'yı ayakta karşıladı. Kayzerin sağında nazırlar ve özel danışmanları, solunda İmparatorluğun başbakan vekili ile muhafız birliğinin subayları yer alıyordu (Hammer, 2010, C. VII: 2024). Osmanlı elçisi yanında maiyetinden 13 kişi ile birlikte kayzerin huzuruna çıktı (Tuncer, 1984, s.103-105). Ardından İbrahim Paşa, ilki kabul salonuna girerken, ikincisi salonun ortasında ve üçüncüsü de tahtın önünde olmak üzere üç kere eğilerek tahta yaklaştı. Başbakan vekili Osmanlı elçisinin nutkuna kral adına cevap verirken (Hammer, 2010, C. VII: 2024) huzura kabul sırasında Osmanlı elçisinin konuşmaları imparator ve başvekili Sinsendorf'u memnun etti. Ardından İbrahim Paşa, nâme-i hümayûnu verdi⁹⁷ ve getirdiği hediyelerin listesini söyledi. Kral vekilinin onayı ile hediyeler teslim edilirken⁹⁸, Habsburg Kralı protokol kuralları gereğince hiç konuşmadı. Bu şekilde vazifesini tamamlayan Osmanlı elçisi arabasına binerek, kendisine tahsis edilen saraya geldi (Tuncer, 1984: 103). Ardından Prens Eugene ile de bir görüşme yapan İbrahim Paşa, Viyana'daki ikameti sırasında Merzifonlu Kara Mustafa Paşa'nın 1683 yılındaki yenilgisine dair şenlikler yapıldı. Viyana'da 9 ay 5 gün kalan Osmanlı elçisi, 14 Nisan 1720 tarihinde veda ziyareti için bir kez daha Habsburg kayzerinin huzuruna çıktı. Daha önceki huzura kabulde olduğu gibi kral tarafından gönderilen hintoya binerek, kallavi giyen İbrahim Paşa Habsburg Sarayı'na gitti. İlk huzura kabuldeki gibi kral tarafından

hazinedar ağası, miftah ağası, neferleriyle birlikte akkâmbaşı, divân çavuşları, sakallı ağalar, paşa yedekleri, tercüman ile kapıcılar kethüdası, elçinin kendisi ile onun arkasında ise yeniçeri tüfekçileri ve Enderun ağaları yer aldı. Alaydaki divan çavuşlarına, elçi imparatorun sarayına giderek arabadan indiğinde dua, övgü ve şükür ifadelerini hep birlikte söyledikleri alkış yapmalarını konusunda uyarılarda bulunuldu, (Uluskan, 2008: 258).

⁹⁵ <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190812&seite=1&zoom=33> (Erişim Tarihi: 09.10.2021).

⁹⁶ Osmanlı elçisinin düğün törenini izlemesi ile ilgili olarak Avusturya arşivleri Mahkeme tören departmanı (Zeremonialprotokolle) bölümünde ve döneme ait Viyana gazetesindeki bilgiler için bk. AT. OESTA. HHStA. OMeA ZA-Prot. 10, (1717-1719), 367; Wienerisches Diarium, Num. 1675, 19 Ağustos 1719; Ercan, 2019: 70, dipnot 93); Ayrıca Pasarofça Antlaşması ile ilgili Avusturya Devlet Arşivleri'nde "Varia und Collectanea" adı altında 4 ciltten oluşan bir el yazması mecmua mevcuttur, bk. AT-OeStA/HHStA StAbt Türkei V, Varia und Collectanea, Friede V. Passarowitz, I (1718), II (1718), III-IV(1717-179); İlgili arşiv kayıtlarının ayrıntılı bir şekilde kullanılarak hazırlanan şu çalışmaya bk. (Ercan, 2019a).

⁹⁷ Hammer'e göre İbrahim Paşa, Babiâli tarafından itimada lâyık görülen yabancı devlet elçilerinin itimatnâmelerini tahtın yanına bizzat bırakmak hakkına sahip olmayıp Veziriazama vermek zorunda oldukları halde, Osmanlı elçisi İbrahim Paşa itimat mektubunu tahtın yanına konulmuş olan masanın üzerinde kendi eliyle bıraktı ve sonra geri geri çekilerek yerine döndü. Yine yazar, İbrahim Paşa tarafından İmparator'a sunulan Sultan'ın mektubunda daha önceki mektuplarda yer alan aşağılayıcı ifadelerin tamamen bırakıldığını ifade etmektedir. Buna göre daha önceleri Babiâli Müslüman olmayan hükümdarlardan selam ve bahtiyarlığı kesinlikle esirgerken, Sultan'ın mektubu "Gerçek yolun takipçisine selam" şeklinde bitiyordu, (Hammer, 2010, C. VII: 2024-2025).

⁹⁸ Hammer, İbrahim Paşa'nın nutkunu söyledikten sonra, aynı teşrifata uymak suretiyle hediyeler listesini masanın üzerine bıraktığını ve İmparator'un pelerinini öpmek amacıyla ilerlediğini belirtir. O zamana kadar olağanüstü yetkilerle Viyana'ya gönderilen Osmanlı elçileri İmparator'un elbisesini ancak eteğinden öpmüşlerdi. İbrahim Paşa'nın daha yukarıdan öpmek istemesi Habsburg Sarayı tarafından elçinin iki tuğlu Paşa olması sebebiyle kabul edildi. Nitekim İbrahim Paşa'ya göre daha önce gelen elçilerin hiçbirinin onun taşıdığı rütbeye sahip değildi. Listede belirtilen hediyeler kabul salonuna getirildikten sonra taht kaidesinin üzerine sıralanırken, elçi geri geri yürüyerek çekildi, (Hammer, 2010, C. VII: 2025).

ayakta karşılanan Osmanlı temsilcisine Kral vekili her şeyin yolunda olduğu, barışın devam edeceğini ifade etti. Bu sözler karşısında memnuniyetini belirten İbrahim Paşa, kralın mektubunu aldıktan sonra, huzura kendisiyle birlikte giren 16 adamıyla birlikte Kral'ın odasından çıktı. Osmanlı elçisinin çıkışı sırasında başından şapkasını çıkartan kral, heyeti selamlarken, İbrahim Paşa kendi konağına geldi. Aynı ayın ortasında Habsburg Başbakanı ile de görüşen İbrahim Paşa'ya Başbakan tarafından mektuplar ile birlikte Osmanlı sarayına gönderilecek olan hediyeler verildi (Tuncer, 1984: 103-105; Büyükkaksoy, 2019: 133-134). Huzura kabul ve resmi görüşmelerden sonra İbrahim Paşa Viyana'da kaldığı süre içerisinde Viyana'nın turistik bölgelerini gezdi. Yine avcılık ve benzeri partiler düzenleyen Osmanlı elçilik heyeti kendi içerisinde 24-26 Ekim tarihleri arasında Kurban Bayramı'nı kutladı (Kraelitz, 1908: 41-47). Bundan sonra dönüş için hazırlıklara başlayan Osmanlı elçisi mirahoru ile birlikte deve, katır ve karakullukçularını kara yoluyla Belgrad'a gönderdi. Yine yeniçeri ile Tuna üzerinden yola çıkardı. Fakat 30 kişi yolda öldü. Kendisi ise 10 Mayıs 1720'de İstanbul'a dönüş için harekete geçen İbrahim Paşa, on beş gemi ile Belgrad'a geldi ve buradan İstanbul'a döndü (Tuncer, 1984: 103-105; Büyükkaksoy, 2019: 133-134). Viyana'ya gönderilen İbrahim Paşa'nın sefaret görevi sırasında orada yaşanan gelişmeler ile ilgili Babıâli'ye bilgi verdiği görülmektedir. Bunlardan birinde İbrahim Paşa'nın Viyana'da bulunduğu sırada Fransa'dan gelen Bone isimindeki kişi ile Osmanlı Devleti ve Fransa arasında bir antlaşma için görüşmelerin yapıldığını ve Nemçe Kralı'nın bu antlaşma için aracılık ettiği belirtilmektedir (BOA. İE. HR. nr. 17/1578 (29 Zilhicce 1331/12 Kasım 1719)).

Aynı şekilde Pasarofça Antlaşması sonrası İstanbul'a gönderilen Habsburg temsilcisi Virmont'a Paracin'de gerçekleştirilen mübadele işlemlerinin ardından İstanbul'a doğru hareket etti. Gelenek gereği Osmanlı sınırına girişinden itibaren Babıâli'nin tayin ettiği görevliler ile bir Türk birliğinin refakatinde eski Roma askeri yolu (Via Militaris) üzerinden gelen Habsburg elçisi, Niş ve Sofya üzerinden Edirne'ye geldi (Ercan, 2019a: 144-146). Ardından sefaret heyetlerinin en önemli aşamalarından birisi olan şehre giriş töreni gerçekleştirildi. İlgili tören için sabah yedide rütbeli Osmanlı askerlerinin refakatinde hareket edilirken, tüm elçilik heyeti gösterişli kıyafetler giydi. Habsburg elçisi ise Alman üniforması giymiş olup, sadrazam tarafından kendisine tahsis edilen donanmış bir ata bindi. Daha şehre girilmeden katılımcılar tarafından oldukça zengin bir kahvaltı ikram edilen bir mesire alanına yönlendirilen heyete şerbet ve kahve sunuldu. Habsburg heyetinin şehre girişi esnasında sokak ve caddelere Yeniçeriler saf olarak dizilirken, çok büyük bir kalabalık bu geçiş törenini izlemekteydi. Sadrazam tarafından Habsburg elçisine açılmış bayrak ve bando eşliğinde şehre girilmesine izin verildi (Milosevic, 2020: 97)⁹⁹. Yine Virmont'un İstanbul'a girişinde, 14 Ağustos'ta Viyana'ya giren İbrahim Paşa da¹⁰⁰ olduğu gibi herhangi bir provakasyon girişimi yaşanmadı Virmont ve maiyeti İstanbul'da konaklaması için şehir surlarının dışındaki bir köşke yerleştirildi (Ercan, 2019a: 144-146). Elçi ve maiyetinin ikâmeti için Galata'da 22 adet konak kiralanırken, bunların kira bedeli "hane icaresi" için günlük 542 akçe ödendi. Yine elçinin konaklaması için satın alınan konağın mefruşatı için önce 763 kuruş, tamiri için ise 700 kuruş, ardından 1.463 kuruşluk bir harcama yapıldı (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1167).

Birkaç günlük dinlenmenin ardından Sadrazam İbrahim Paşa tarafından davet edilen Habsburg elçisi bulunduğu ikametgâhından bir alay eşliğinde yola çıktı. Şehrin içinden Topkapı Sarayı'nın ilk avlusuna kadar gelen Habsburg elçilik heyeti, silahlarını teslim etti (Milosevic, 2020: 98). Heyet 5 Ağustos 1719'da Sadrazam tarafından kabul edildi. Habsburg elçisi 8 Ağustos 1719'da Sultan III. Ahmed'in huzuruna kabul edildi. Huzura kabul için hazırlıklar yapılırken, has ahırdan 300'den fazla at ile çok sayıda saray görevlisi elçinin yolunu açarak saraya ulaşmasını sağladı. Virmont, padişahın huzurunda Latince bir konuşma yaptı ve orada bulunan vezirlerden birine Kayzer VI. Karl'ın itimatnamesini sundu. Ardından huzurdan çıkan Habsburg elçisi ve maiyeti uzun bir süre Bâb-ı Hümayûn'un kapısında atlarının teslimini bekledi. O sırada veziriazam ve diğer rütbeli vezirler oldukça görkemli bir geçit töreniyle evlerine doğru yol aldı (Ercan, 2019b: 144-146). Nemçe elçisinin Osmanlı padişah tarafından kabulünün ise Osmanlı Devleti'ndeki geleneksel elçi kabullerinde olduğu gibi kapıkulu ocaklarının

⁹⁹ Bu durumu Habsburg büyükelçisine verilen önemli bir ayrıcalık olarak görmek mümkündür. Nitekim daha önce 1616'da İstanbul'a gelen Habsburg elçisi Kont Hermann Czemin, şehre girişte bir tarafa imparatorluk arması, diğer tarafa çarın gerilmiş durumda bir İsa figürü yer alan bayrak açması, büyük bir soruna neden olmuştu. Neticesinde Habsburg elçisi ve maiyeti ev hapsinde tutulurken, huzura kabulde mutad olan divan-ı hümayûndaki ziyafet de iptal edilmişti. Fakat Virmont'un açtığı bayrağın üzerinde çarın gerilmiş bir İsa figürü değil, iki kültür tarafından da barışın simgesi olarak kabul edilen iki sıkışan eli aydınlatan bulutların arasından çıkmış bir güneş yer alıyordu, bk. (Ercan, 2019b: 144)

¹⁰⁰ Osmanlı elçisi 14 Ağustos Pazartesi günü yabancı elçilerin Viyana'ya girişinde son durağı olarak kabul edilen Schwechat'a geldi ve burada oldukça görkemli bir şekilde karşılandı, (Wienerisches Diarium, Num. 1673, 12-15 Ağustos), <https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190812&seite=1&zoom=33> (Erişim Tarihi: 09.11.2022); Ayrıca İbrahim Paşa'nın Viyana'ya girişi ve düzenlenen resepsiyon ile ilgili ayrıntılı bilgi için bk. (Schönwetter, 1719).

mevacip ödemelerinin yapıldığı güne denk getirildiği görülmektedir. Buna göre Avusturya elçisinin padişahın huzuruna kabulü H. 1130/M. 1718 yılı yeniçeri, silahdar, cebeci vs. askeri personelin Reşen (Recep-Şaban-Ramazan) ve Lezez (Şevval-Zilkade-Zilhicce) mevacib ödemelerinin dağıtıldığı törenle aynı gün gerçekleştirildi (BOA. AE. SAMD. III. nr. 232/22188 (29 Zilhicce 1132/ 1 Kasım 1720).

Habsburg büyükelçisi İstanbul'da bulunduğu süre içerisinde Pera'da ikamet ettirildi¹⁰¹. Bu süre içerisinde Pera'da bulunan bazı Avrupa elçileriyle görüşen Virmont'un vedası için hazırlıklar yapıldı. Bu çerçevede Sadrazam İbrahim Paşa tarafından kabul edilen Nemçe elçisi, 1 saat kadar sadrazamla görüştüktan sonra kendisine Sadrazam tarafından Nemçe Başvekili'ne gönderilecek olan mektuplar verildi. Yine sadrazam gelenek gereği serasere kaplı erkân kürkü giydirilirken, donanmış bir at hediye edildi. Elçinin maiyetinde gelen 120 kişiden oluşan Habsburg beyzâdeleri ile elçinin diğer maiyeti ve elçiye tayin edilen Kapıcıbaşı Ağa, haseki, çorbacı ağalar ile çavuşlara da çeşitli hılatlar giydirildi. (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1181). Taraflar arasındaki bu elçi teatisinin mutat kaideler dâhilinde gerçekleştiği görülmektedir. Nitekim Babıâli tarafından mübadele işlemleri sonrasında gönderilen name-i hümayûnda taraflar arasında gidip gelen elçilerin vazifelerini başarılı bir şekilde gerçekleştirdikleri, kendilerine gönderilen mektubun içeriği ve dostluğun devamından memnun kalındığı ifade edildi. Yine devamında antlaşma metninin onaylanmak suretiyle Habsburg elçisi Virmont'a name verildiği ve ülkesine dönmesine müsaade edildiği belirtildi (BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 6: 468-469) (20 Cemaziyevvel 1132/30 Mart 1720). Osmanlı padişahının bu mektubuna karşılık olarak 10 Nisan 1720 tarihinde Nemçe Çasarı'ndan padişaha¹⁰² ve sadrazama¹⁰³ gelen bir mektupta taraflar arasında yapılan antlaşmanın çok faydalı olduğu, halkın bu durumdan memnun olduğu ifade edilmektedir. Mektubun devamında elçileri Virmont'a dönüş için izin verilmesi talebinde bulunan Habsburg İmparatoru, Osmanlı elçisi İbrahim Paşa'nın dönüşü için izin verildiği belirtmektedir.

Habsburg elçisi 23 Cemaziyevvel 1132/2 Nisan 1720 tarihinde ülkesine dönüş izni ile kralına götüreceği nâme-i hümayûnu¹⁰⁴ almak için bir kez daha divana geldi. Virmont'un divana çıkışı, ilk huzura çıkışında olduğu gibi kapıkullarına mevacip ödemesinin yapıldığı salı günü gerçekleşti. Buna göre gösterişli bir alay eşliğinde saraya getirilen Habsburg temsilcisi mutat uygulamaların ardından 16 adamı ile arza girdi ve kralına götüreceği namesini aldı (Uslu, 2017: 98-99). Ardından devlet erkânına veda için ziyaretlerde bulunan Virmont, Sadrazam tarafından Kara Mustafa Paşa Yalısı'nda verilen ziyafetin ardından (2 Cemaziyelahir 1132/11 Nisan 1720) birkaç gün aralıklarla şeyhülislam, kaptan-ı derya, nişancı, kethüda bey, yeniçeri ağası, defterdar efendi, reisülküttap ve sadrazama veda ziyaretlerinde bulundu. İlgili ziyaretler sırasında karşılıklı hediyeler verildi (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 86-91; Uslu, 2017: 107-113). 27 Nisan 1720'da ülkesine dönmek amacıyla İstanbul'dan ayrıldı. 22 Mayıs'ta Belgrad'a gelen Habsburg elçisi, 16 Haziran'da Niş yakınlarında İbrahim Paşa ile sınır geçişi yaptıktan sonra 23 Temmuz 1720'de Viyana'ya ulaştı (Ercan, 2019b: 146).

5. SONUÇ

Çalışma sonrasında Pasarofça Antlaşması'nda Osmanlı Devleti'nin yaşadığı ağır kayıpların iki devlet arasında gerçekleştirilen mübadele işlemleri ve bu işlemlerin öncesinde/sonrasında gerçekleştirilen hazırlıklar/harcamalar/merasimler üzerinde etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu doğrultuda taraflar arasındaki tüm uygulamalarda mütekabiliyet/eşitlik ilkelerine dikkat edildiği söylenebilir. Kalabalık heyetlerle (763/500) ve aynı statüde (büyükelçi) yola çıkan Osmanlı ve Habsburg elçileri için geleneksel kaidelere uygun olarak hazırlıklar yapılmış ve gerekli ihtiyaçları (harcırah, iaşe, nakil vasıtaları vs.) temin edilmiştir. Bunun için daha önceki elçi kabullerinde olduğu gibi aynı ve nakdî yöntemler kullanılırken, Habsburg elçisinin Babıâli'ye toplam maliyeti yaklaşık 185.000 kuruş olmuştur. Benzer şekilde Habsburg sınırından itibaren tüm masrafları Avusturya tarafından karşılanan İbrahim Paşa'nın Habsburg Sarayı'na maliyeti de hemen hemen aynı düzeydedir. Burada dikkat çeken ayrıntı her iki elçiliğin maliyetlerinin bir önceki dönemlerde (Vasvar-Karlofça) yaşanan elçi mübadelelerinden daha

¹⁰¹ Dönemin kroniklerinden Nusretname'de Habsburg elçisinin Galata Beyoğlu'nda Nemçe elçilerine mahsus olan hanede ikamet ettirildiğini ve elçinin konaklaması için ilgili hanenin tamir ettirilerek yeni ağır döşemeler ile döşendiği ve çıkan şiddetli fırtına sebebiyle elçinin ilgili haneye gitmediği belirtilmektedir. Yine elçinin maiyeti için de etrafındaki hanelerin tutularak hazır hale getirildiği ifade edilmektedir, bk. (Topal, 2001: 906); Virmont'un İstanbul'da kaldığı 1 yıla yakın süre içerisindeki başlıca faaliyetleri için bk. (Hammer, 2010, C. VII: 2022-2023).

¹⁰² Bk. "Nemçe Çasarı'ndan gelen namenin tercümesidir", (BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 6: 463-464) (1 Cemaziyevvel 1132/10 Nisan 1720).

¹⁰³ Bk. "Nemçe Çasarı'ndan Sadrazam Hazretlerine gelen mektubun tercümesidir", (BOA. A. DVNS. NMH. d. nr. 6: 464-) (1 Cemaziyevvel 1132/10 Nisan 1720).

¹⁰⁴ Habsburg elçisine verilen name-i hümayûn için bk. "Süret-i nâme-i hümayûn be-taraf-çasar-ı Nemçe", (Tarih-i Raşid ve Zeyli, 2013: 1181-1182).

fazla olmasıdır. Bu durum başta öne sürdüğümüz tezi teyit eder nitelikte olup, Pasarofça'daki Osmanlı-Habsburg münasebetlerindeki değişime bağlamak mümkündür.

Antlaşma sonrasında Osmanlı elçisi İbrahim Paşa ile Habsburg elçisi Virmont'un Paracin'de gerçekleştirilen mübadele işlemleri ise Osmanlı tarihinde daha önce gerçekleştirilen mübadele işlemleri ile benzer özellikler taşımaktadır. Karada gerçekleştirilen mübadele işlemlerinde mütakabiliyet ilkesine riayet edilirken, özellikle Osmanlı temsilcilerinin diplomatik teşrifatta "el kadimu yüzarü" gibi, Osmanlı diplomasisinin geleneksel uygulamalarına sıkı sıkıya bağlı kaldıkları görülmektedir. Nitekim elçiliği sonrasında bir sefaretname kaleme alan İbrahim Paşa'nın protokol krizlerini çözmede gösterdiği bu başarılı tablo, kendinden sonra gelen elçilere örnek teşkil edecektir.

Mübadele sonrası uygulamalarda yine geleneksel kaidelere uyum dikkat çekmektedir. Bu çerçevede her iki elçide ilgili ülkelerin sınırından itibaren karşı taraf yetkilileri tarafından karşılanmış ve tekrar aynı yere gelinceye kadar tüm masrafları ilgili devletçe karşılanmıştır. Yine elçilik görevinin önemli aşamaları olan payitahta giriş, huzura kabul ve veda ziyaretleri gibi merasimlerin de birkaç dönemsel farklılık dışında benzer usullerde icra edildiğini söylemek mümkündür. Bu minvalde, Virmont'un İstanbul'a bando ve bayrakla girmesi, İbrahim Paşa'nın kayzerin huzurundaki sıradışı faaliyetleri dikkat çekmektedir. Son olarak Pasarofça sonrası yaşanan elçi teatisinde geleneksel hediye sunma kaidelerine her iki devletin de oldukça dikkat ettiği söylenebilir.

KAYNAKÇA

1. Arşiv Kaynakları

T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi (BOA)

Ali Emîri Tasnifi, III. Ahmed, (BOA. AE. SAMD. III.) nr. 150/14728; 159/15648; 160/15653; 160/15673; 218/21037. 109/10776; 177/17268; 232/22188; 122/11961; 193/18683; 193/18667; 160/15664.

Bâb-ı Âsafî, Düvel-i Ecnebiye Defterleri (A. DVNS. DVE. d.)

Nemçelü Ahidnamesi, nr. 57/1.

Venedik Ahidname Defteri, nr. 16/4.

Bâb-ı Defterî Defterleri

Başmuhasebe Kalemi Defterleri (D. BŞM.) nr. 2534.

Divân-ı Hümayûn ve Bâb-ı Âsafî Defterleri

Divân-ı Hümayûn, Nâme-i Hümayûn Defterleri (A. DVNS. NMH. d.) nr. 5, 6.

Divân-ı Hümayûn, Mühimme Defterleri (A. DVNS. MHM. d.) nr. 127.

Kâmil Kapeci (KK) nr.53.

Cevdet Tasnifi (C)

Cevdet Askeriye, (BOA. C. AS.) nr. 1222/54848.

Cevdet Hariciye (BOA. C. HR.) nr. 144/7170; 148/7375; 173/8646; 99/4942; 72/3555.

İbnü'l-Emin Tasnifi (İE)

Hariciye (İE. HR.) nr. 9/907; 14/1401; 17/1578; 9/909; 8/832; 13/1314; 13/1313; 13/1321; 11/1057; 13/1309; 13/1315; 8/795; 90/906.

BOA. Sadaret Defteri, nr. 347.

2. Diğer Kaynaklar

ABOU EL HAJ, R. A. (1963). *The Reisülküttab And Ottoman Diplomacy At Karlowitz*, Basılmamış Doktora Tezi, Princeton University, Princeton.

AÇIKGÖZ, F. Ü. (2017). "Osmanlı-Avusturya İlişkilerinden Bir Kesit: Amaç Barış-Araç Hediye (XVII. Yüzyıl)", *Social Sciences Studies Journal*, 3, (6), 894-911.

Accurater Abriß von der Auswechslung Ihro Römischen Kayserl. Mayest. Gross. Botschaffter, mit dem Gross- Botschaffter der Ottomanischen Portte. So den 15. Juny 1719 zwischen Parachin und Raschna ... geschehen (etc.) (1720), (Jeremias Wolff exc.), Belgrad.

- Ausführlicher Bericht alles desjenigen, Was nach dem am 15. Junii beschehenen Auswechslungs-Act der Romisch-Kayserlichen mit der Turckischen Gros-Botschafft an der Grantz zwischen Parackin und Rasna, bey dieser letzteren bis der Abreis von Belgrad sich begeben habe.*, (1719), Krutinger, Regensburg.
- ALİ SEYDİ BEY. (1973). *Teşrifât ve Teşkilâtımız*, (Haz. Niyazi Ahmet Banoğlu), İstanbul, Tercüman Yayınları.
- ALTINAY, A. R. (1 Teşrinievvel 1332). “Pasarofça Muâhedasinden Sonra Viyana’ya Sefir İ’zâmı”, *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, VII/40, 219-220.
- ARI, B. (2004). “Early Ottoman Diplomacy: Ad Hoc Period”, A. Nuri Yurdusev, (Ed.), *Ottoman Diplomacy: Conventional or Unconventional?* içinde (s. 36-66), Palgrave: Macmillian Basingtoke.
- BARAMOVA, M. (2018). “The Habsburg Great Embassy of Count Damian Hugo von Virmont to Constantinople 1719-1720”, Maria Baramova-Grigor Baykov-İvan Parvev, (Ed.), *Social Networking in South-Esatern Europe 15th-19th Century*, içinde (s. 179-189), Zürich: Lit Verlag.
- BEYDİLLİ, K. (2007) “Sefaret ve Sefaretnâme Hakkında Yeni Bir Değerlendirme”, *Osmanlı Araştırmaları*, (XXX), 9-30.
- BEYDİLLİ, K. (2009). “Sefâretnâme (Osmanlılar’da)”, *DİA*. içinde (C. 36, s. 289-294), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BEYDİLLİ, K. (1991). “Avusturya”, *DİA*. içinde (C. 4, s. 174-177), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BİLİM, C. Y. (1999). “XVIII-XIX. Yüzyıllarda Osmanlı Sefâretnâmeleri”, Güler Eren, (Ed.), *Osmanlı*, içinde (C. 7, s. 205-211), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- BOZKURT, N. (1995). “Eman”, *DİA*. içinde (C. 11, s.75-77), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BOZKURT, N. (2009). “Mihmandar”, *DİA*. içinde (C. 30, s. 25-26), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- BOZKURT, N. (1999). *Osmanlı Arşiv Belgelerine Göre Osmanlı-Avusturya Münasebetleri (1740-1788)*, Basılmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- BÜYÜKAKSOY, A. (2019). “Alman Seyyah Karl Ludwig von Pöllnitz’in Gözünden Dâyezâde İbrahim Paşa’nın Viyana Elçiliği”, Gültekin Yıldız, (Yay. Haz.), *Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, içinde (s.129-141), İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- CAN, M. (2019a). “H. 25 Şaban 1189/M. 21 Ekim 1775 Tarihli Mihmandar Masraf Defteri Üzerine Bir Değerlendirme”, *Journal of Analytic Divinity*, 3, (2), 24-43.
- CAN, M. (2019b). “Osmanlı Diplomasisinde Mihmandar Geleneği”, *Gazi Akademik Bakış*, 13, (25), 267-285.
- CAN, M. (2019c). “Elçi Kara Mehmed Paşa Örneği Üzerinden Osmanlı Diplomasî Teşrifatına Dair Bir Analiz”, Necdet Hayta vd. (Ed.), *“Tarihin İzinde Bir Ömür” Prof. Dr. Nuri Yavuz’a Armağan*, içinde (s. 241-264), Ankara: Berikan Yayınevi.
- CAN, M. (2020). “Osmanlı Devleti’nde Elçi Mübadelesi”, *History Studies*, 12/1, 87-102.
- CEVRİOĞLU, M. H. (2021). *XVII. Yüzyılın İlk Yarısında Osmanlı-Habsburg Diplomatik İlişkileri Ve Osmanlı Diplomasîsi*, Basılmamış Doktora Tezi, İzmir Kâtip Çelebi Üniversitesi, İzmir.
- ÇİFTÇİ, H. (2020). “Osmanlı Diplomasisinde Mütakabiliyet İlkesi İle Gelen Değişim”, Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, (Ed.), *Osmanlı Devleti’nin Diplomasî Tarihi Makaleler-1*, içinde (s.181-209), Ankara: Altınordu Yayınları.
- DABAN, C. (2017). “Uluslararası İlişkilerde Siyasal Aktörler, Bürokrasi ve Jeopolitik Bağlamında Diplomasî: Türkiye Cumhuriyeti Örneği”, *Beu Akademik İzdüşüm*, 2 (2), 22-50.
- DAĞ, A E. (2016). *Uluslararası İlişkiler ve Diplomasî Sözlüğü*, İstanbul: Vadi Yayınları.

- DEMİR, U. (2005). “Üsküdar’da Avrupalı Bir Avusturya Elçisi Virmond Kontu Damian Hugo’nun 1719’da Ağırlanması”, *Uluslararası Üsküdar Sempozyumu VIII, Bildiriler I*, içinde (s. 223-239), İstanbul: Dörtbudak Yayınları.
- DEVELLİOĞLU, F. (2011). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, Ankara: Aydın Kitapevi.
- ERCAN, H.O. (2019a). *Pasarofça Antlaşması (1718) Ve Diploması*, Basılmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul.
- ERCAN, H.O. (2019b). “Pasarofça Antlaşmasını Mübâdele İçin İstanbul’a Gelen Büyükelçi Hugo Von Virmond’un Raporu Hakkında”, Gültekin Yıldız, (Yay. Haz.), *Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, içinde (s.141-151), İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- ERCAN, H.O. (2020). “Rıdvan Ağa’dan Süleyman Bey’e (1634-1774): Osmanlı Elçilik Heyetlerinin Avusturya Devlet Arşivindeki İzleri”, *Osmanlı Araştırmaları*, 56, (56), 49-96.
- ERDEM, A. Y. (2010). *Osmanlı Diplomasininin Modernleşmesinde Tanzimat Dönemi*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara.
- ERDOĞAN, M. (1958). “Osmanlı Devrinde İstanbul Bahçeleri”, *Vakıflar Dergisi*, IV, 152-182.
- ERİM, N. (1953). *Devletlerarası Hukuku ve Siyasî Tarih Metinleri*, C. I, Ankara, TTK. Yayınları.
- EYİCE, S. (1995). “Elçi Hanı”, *DİA*. içinde (C. 11, s.15-18), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- EYİCE, S. (1991), “Amcazade Hüseyin Paşa Yalısı”, *DİA*. içinde (C. 3, s. 11-12), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, (2019). Gültekin Yıldız, (Yay. Haz.), İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- Hammer Purgstall, B. J. V. (2010). *Büyük Osmanlı Tarihi*, C. 7-8, Mümin Çevik, (Yay. Haz.), İstanbul: Milliyet Yayınları.
- HELDMANN, A. (1910). “Virmond” in: *Allgemeine Deutsche Biographie*, 55, 332-341.
- HINZ, W. (1990). *İslâm’da Ölçü Sistemleri*, Acar Sevim, (Çev.), İstanbul: Edebiyat Fak. Basımevi.
- ITZKOWITZ, N. -M MOTE. (1970). *Mubadele An Ottoman-Russian Exchange of Ambassadors*, Chicago-London: The University of Chicago Press.
- İPŞİRLİ, M. (1995). “Elçi”, *DİA*, içinde (C. 11, s. 3-15), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- JOVAN P. (2019). “1718 Pasarofça Barış Antlaşması ve Habsburg Osmanlı İlişkileri”, Gültekin Yıldız, (Yay. Haz.), *Harp ve Sulh, 300. Yılında Pasarofça Antlaşması Sempozyumu Bildirileri*, içinde (s. 37-55), İstanbul: Milli Savunma Üniversitesi Yayınları.
- KALLEK, C. (1993). “Çeki”, *DİA*. içinde (C. 8, s. 251), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KALLEK, C. (2001). “Kantar”, *DİA*. içinde (C. 24, s.317-320), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KALLEK, C. (2002). “Kile”, , *DİA*. içinde (C. 25, s. 568-571), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KALLEK, C. (2007). “Okka”, *DİA*. içinde (C. 33, s. 338-339), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KARACA, F. (2011). “Teşrifat”, *DİA*. içinde (C. 40, s. 570-572), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KARATEKE, H. T. (2017). *Padişahım Çok Yaşa Osmanlı Devletinin Son Yüzyılında Merasimler*, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- KARAGÖZ, H. (2008). *1737-1739 Osmanlı-Avusturya Harbi ve Belgrad’ın Geri Alınması*, Basılmamış Doktora Tezi, Süleyman Demirel Üniversitesi, Isparta.
- KARAGÖZ, H. (2014). *Habsburg Gözüyle Bir Osmanlı Elçisi: Mustafa Hattı Efendi’nin Viyana Günleri*, İstanbul: Kitabevi Yayınları.

- KRAELİTZ-GREIFENHORST, F. V. (1908). “Bericht über den Zug Gross-Botschafters Ibrahim Pascha nach Wien im Jahre 1719” Dr. Friedrich von Kraelitz-Greifenhorst, (Im Originaltexte hrsg., übers. U. Erl. von), *Sitzungsberichte der Kais. Akademie der Wissenschaften in Wien*, içinde (Phil.-hist. Kl. 158-3, 1-66) Wien.
- KOLÇAK, Ö. (2012a). “Habsburg Elçisi Walter Leslie’nin Osmanlı Devlet Yapısına Dair Gözlemleri (1665)”, *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, 54 (2011/2), 55-89.
- KOLÇAK, Ö. (2012b). “Vasvar Antlaşması”, *DİA*. içinde (C. 42, s. 560-562), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- KURTARAN, U. (2009). *Osmanlı Avusturya Diplomatik İlişkileri (1526-1791)*, Kahramanmaraş: Ukde Yayınları.
- KURTARAN, U. (2014). “Sultan I. Mahmud’un Rusya’ya Verdiği 1739 Tarihli Ahidnamenin Diplomatik Açidan Tahlili”, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XXIX/1, 213-232.
- KURTARAN, U. (2016). “Karlofça Antlaşması’nda Venedik, Lehistan Ve Rusya’ya Verilen Ahitnamelerin Genel Özellikleri ve Diplomatik Açidan Değerlendirilmesi”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Araştırmaları Dergisi*, 35 (60), 97-139.
- KURTARAN, U. (2017). *Sultan II. Mustafa (1695-1703)*, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- KURTARAN, U. (2018a). “Karlofça Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Yabancı Elçilerin Ağırlanması Ve Yapılan Harcamalar”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, 37 (63), 331-370.
- KURTARAN, U. (2018b). “Pasarofça Antlaşması’na Göre Yapılan Sınır Tahdit Çalışmaları ve Belirlenen Yeni Sınırlar”, *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 11 (55), 285-300.
- KURTARAN, U. (2020). “Osmanlı Devleti’nde Elçi Kabulü Örneği: Belgrad Antlaşması’ndan Sonra İstanbul’a Gelen Avusturya Ve Rus Elçilerinin Kabulü”, Mehmet Alaaddin Yalçınkaya-Uğur Kurtaran, (Ed.), *Osmanlı Devleti’nin Diplomasi Tarihi Makaleler-1*, içinde (s. 79-127), Ankara: Altınordu Yayınları.
- KURTARAN, U.-Z. KARACA. (2020). “XVIII. Yüzyıl Osmanlı-Avusturya İlişkilerinde Diplomatik Temasın Görünen Yüzü: Hediyeleşme”, *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 6(4), 1187-1218.
- KÜTÜKOĞLU, M. S. (1989). “XVIII. Yüzyılda Osmanlı Devleti’nde Elçilerin Ağırlanması”, *Türk Kültürünü Araştırmaları Dergisi*, Prof. Dr. Ercüment Kuran’a Armağan, XXVII(1-2), 199-231.
- MANSUROĞLU, M. (1988). “Elçi”, *İA*. içinde (C. IV, s. 231-237), İstanbul: MEB. Yayınları.
- Mehmed Emnî Beyefendi (Paşa) ’nın Rusya Sefâreti Ve Sefâret-Nâmesi*, Münir Aktepe, (Haz.), Ankara: TTK. Yayınları.
- MİLOSEVİĆ, A. (2011). “The Festival Book for the Exchange of Austrian and Turkish deputations in 1719”, Charles Ingrao, Nikola Samardžić ve Jovan Pešalj, (Ed.), *The Peace of Passarowitz, 1718*, içinde (s. 239-255), Purdue: University Press.
- MİLOSEVİĆ, A. (2018). *Пожаревачки мир 1718. на картама гравирама и медаљама*, Belgrad, Heraedu, Француска 14.
- MİLOSEVİĆ, A. (2020). “Paper Diplomacy Grap hic Repräsentations of Ceremonial Entries and Receptions Given to Habsburg and Osmanic High Missions in the Years 1699/1700 and 1719/1720”, *ЗБОРНИК НАРОДНОГ МУЗЕЈА*, XXI-2, Историја уметности 87-109.
- ONGUN, Z. (1941). “Osmanlı İmparatorluğu’nda Nâme ve Hediye Getiren Elçilere Yapılan Merasim”, *Tarih Vesikaları Dergisi*, I, (I), 407-413.
- ORTAYLI, İ. (1975). “1727 Osmanlı-Avusturya Seyrüsefain Sözleşmesi”, *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, XXVIII, (3-4), 97-109.
- ORTAYLI, İ. (2014). “Mübadele”, *Osmanlı’da Milletler ve Diplomasi Seçme Eserler III*, (s.237-240), İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- ORTAYLI, İ. (2016). “Mübadele”, *DİA*. içinde (C. 31, s. 424), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.

- ÖDEMİŞ, İ. (2013). *Mustafa Efendi'nin Viyana Sefâreti ve Sefâretnâmesi (Istilah-ı Nemçe) (1730)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi. Çankırı Karatekin Üniversitesi, Çankırı.
- ÖZCAN, A. (1999). "İstabl", *DİA*. içinde (C. 19, s. 203-206), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZCAN, A. (2007). "Pasarofça Antlaşması", *DİA*. içinde (C. 34, s. 177-178), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ÖZLÜ, Z. (2010). "İstabl-ı Âmire (Has Ahır) Bulunan Hayvanlar ve Beslenmeleri Üzerine Bazı Notlar", *Vakıflar Dergisi*, 32, 155-172.
- PAKALIN, M.Z. (1917). "Beç'te Bir Osmanlı Sefiri", *Edebiyatı Umumiye Mecmuası*, II/46, 325-329.
- ROİDER, K. A. (1982). *Austria's Eastern Question, 1700-1790*, New Jersey: Princeton University Press.
- SAHİLLİOĞLU, H. (1994). "Dirhem", *DİA*. içinde (C. 8, s.368-371), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- SAK, İ. (2006). "1736-1741 Yılları Arasında İstanbul'a Gelen İran Elçilerinin Bazı Masrafları", *Selçuk Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Edebiyat Dergisi*, 16, 117-161.
- SAVAŞ, A. İ. (1996). "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, 11, 111-124.
- SAVAŞ, A. İ. (1997). "Osmanlı Diplomasisinde "El-Kâdimu Yüzârü" Kaidesi", *Tarih Enstitüsü Dergisi, Prof. Dr. M. Münir Aktepe'ye Armağan*, İstanbul, 431-455.
- SAVAŞ, A. İ. (1999). "Genel Hatlarıyla Osmanlı Diplomasisi", *Osmanlı*, içinde Güler Eren, (Ed.), (C. 1, s. 643-659), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- SAVAŞ, A. İ. (2007). *Osmanlı Diplomasisi*, İstanbul: 3 F Yayınları.
- SAVAŞ, A. İ. (1996). "Osmanlı Elçilerinin Resm-i Kabul Protokolleri", *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XI, 111-124.
- SAVAŞ, A. İ. (2002), "Osmanlı Devleti İle Habsburg İmparatorluğu Arasındaki Diplomatik İlişkiler", *Türkler*, Güler Eren, (Ed.), (C. 9, s. 555-566), Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- SCHÖNWETTER, J. B. (1719). *Ausführliche Beschreibung Des Prächtigst- und herrlichsten Empfangs, Und Einbegleitung, Wie auch Einzugs, Welchen Der Türckische Groß- Botschafter, Vizier Mückereim, ... Ibrahim Bassa, &c. Dahier, In die Kaiserliche Residenz-Stadt, Wien, den 14. Augusti, 1719 gehalten*, Wien.
- SEVİNÇ, T. (2011). "İran'a Elçi Olarak Gönderilen Kesriyeli Ahmet Paşa'nın Sefaret Hazırlığı ve Yolculuğu (1746-1747)", *Belleten*, LXXV, (273), 407-447.
- SEVİNÇ, T. (2013). "Osmanlı-Fransız İlişkileri Ve Mehmet Said Paşa'nın Paris Sefareti (1739-1742)", *SDÜ. Fen Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, (28), 117-132.
- SEVİNÇ, T. (2019). *Emni Mehmed Paşa Ve Canibi Ali Paşa'nın Sefaret Hazırlık Ve Yolculukları (1739-1741) (Osmanlı Arşiv Kaynaklarına Göre)*, Ankara: Gece Akademi Yayınları.
- SPULER, B. (1935). "Die Europäische Diplomatie In Konstantinopel bis zum Frieden von Belgrad (1739)", *Jahrbücher für Kultur und Geschichte der Slaven*, Neue Folge, Bd. 11, H. 3/4, 313-336.
- STROHMEYER, A. (2013). "Die Theatralität interkulturellen Friedens: Damian Hugo von Virmont als kaiserlicher Großbotschafter an der Hohen Pforte (1719/20)", (Ed. Guido Braun ve Arno Strohmeyer), *Frieden und Friedenssicherungin der Frühen Neuzeit. Das Heilige Römische Reich und Europa. Festschrift für Maximilian Lanzinner zum 65. Geburtstag*, içinde (s. 418-438), Münster, Aschendorff.
- ŞAKİROĞLU, M. (1992). "Balyos", *DİA*. içinde (C. 5, s.43-47), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- ŞEKER, M. (1998). "Hil'at", *DİA*. içinde (C. 18, s. 22-25), İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Târih-i Raşid ve Zeyli*, C. II, Abdülkadir Özcan vd., (Haz.), İstanbul: Klasik Yayınları.

- TEBLY, K. (1973). “Nemçe İmparatorlarının İstanbul’a Yolladığı Elçi Heyetleri ve Bunların Kültür Tarihi Bakımından Önemli Tarafları”, *Tarih Araştırmaları Dergisi*, Bekir Sıtkı Baykal, (Çev.), C. 7, 247-263.
- The Peace of Passarowitz, 1718*. (2011). Charles Ingrao, Nikola Samardžić and Jovan Pešalj, (Ed.), Purdue: Purdue University Press.
- TOPAKTAŞ, H. (2014). *Osmanlı-Lehistan Diplomatik İlişkileri Franciszek Piotr Potrocki'nin İstanbul Elçiliği (1788-1793)*, Ankara: TTK. Yayınları.
- TOPAKTAŞ, H. (2015). “Osmanlı Diplomasisinde “Tayinat Sisteminin Uygulanışı ve Kaldırılışı (1794) Üzerine Bazı Tespitler”, *Akademik İncelemeler Dergisi*, 10(1), 31-49.
- TOPAKTAŞ, H. (2017). “Osmanlı’da Elçileri Ağrlamak: Prusya Elçileri Örneğinde Tayinat Uygulamaları”, Ramazan Acun-Serhat Küçük, (Haz.), *Avrupa Tarihinde Türk Eli Gümeç Karamuk Armağanı*, içinde (s.271-289), Ankara: Hacettepe Üniversitesi Yayınları.
- TOPAKTAŞ ÜSTÜNER, H. (2021). “Babıali’nin Tayinat Uygulamalarında Avusturya Elçileri (18. Yüzyıl)”, *Near East Historical Review*, 11/2, 1-18.
- TOPAL, M. (2001). *Silâhdar Fındıklılı Mehmed Ağa “Nusretname Tahlil ve Metin (1106-1133/1695-1721)*, Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi, İstanbul,
- TUKİN, C. (1964). “Pasarofça”, *İA*. içinde (C. IX, s. 514-523), İstanbul: MEB. Yayınları.
- TUNCER, H.-H. TUNCER. (1997). *Osmanlı Diplomasisi ve Sefaretnâmeler*, Ankara: Ümit Yayınları
- TUNCER, H. (1984). “Viyana Sefaretnamesi Elçi İbrahim Paşa”, *Hukuk ve Özel Hukuk Bülteni*, (IV/2), 99- 105.
- TURAN, Ş. (1964). “1560 Tarihinde Anadolu’da Yiyecek Maddeleri Fiyatlarını Gösteren İnan Elçilik Hey’eti Masraf Defteri”, *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXII, (1-2), 273-294.
- ULUSKAN, M. (2007). “Osmanlı Diplomatik Hediye Geleneğine Bir Örnek: Avusturya İmparatoruna Gönderilen Hediyeler ve Bunların Temini (1665-1669), Emine Gürsoy Naskali-Aylin Koç, (Ed.), *Hediye Kitabı*, içinde (s. 72-82), İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- ULUSKAN, M. (2008), “Bir Osmanlı Elçisinin Yolculuk Hazırlığı: İbrahim Paşa’nın 1699 Avusturya Elçiliği”, *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Ayrı Basım), XX, 251-275.
- UNAT, F. R. (1987). *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri*, Bekir Sıtkı Baykal, (Tamamlayıp Yay.), Ankara, TTK: Yayınları.
- USLU, H. B. (2017). *III. Ahmed Devri Teşrifâtı (A.d. 347: 1718-1725)*, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, İstanbul.
- UZUNÇARŞILI, İ. H. (1988). *Osmanlı Devleti’nin Merkez ve Bahriye Teşkilâtı*, Ankara: TTK. Yayınları.
- WİBMER, T. (2012). *Der anhero gesandte Gross=Botschafter... Zur medialen Darstellung osmanischer Gesandter in Wien im 18. Jahrhundert*, Diplomarbeit, Wien Universität, Wien.
- Wienerishes Diarium, Num. 1648, (17-19 Mayıs 1719); Num. 1663, (8-11 Temmuz 1719); Num. 1673, (12-15 Ağustos); Num. 1675, (19-25 Ağustos 1719).
- YILDIRIM, İ. (2014). *Osmanlı Devleti’nde Elçi Kabulleri*, İstanbul: Kitap Yayınları.
- ZİNKEİSEN, J.W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, C. 5, (Nilüfer Epeçeli, Çev.), (Kemal Beydilli, Çev. Kont.), Erhan Afyoncu (Ed.), İstanbul: Yeditepe Yayınları.
- ZİROVİÇ, O. (1968). “Yabancı Elçilerin Osmanlı Memleketlerinde Seyahatleri ve Huzura Kabulleri”, *Belgelerle Türk Tarihi Dergisi*, IV, 45-53.
- URL1: <https://www.deutsche-biographie.de/pnd138709130.html#adbcontent>(Erişim Tarihi:03.11.2021)
- URL 2: <http://www.portraitindex.de/documents/obj/34706283>(Erişim Tarihi: 14.09.2021).

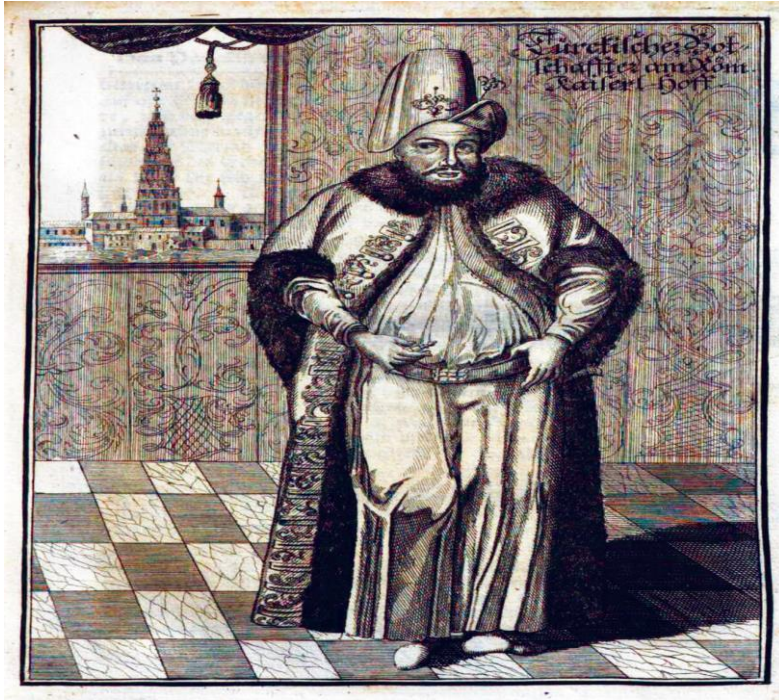
URL3:<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190708&seite=1&zoom=33>(Erişim Tarihi: 08.11.2021).

URL 4: https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190517&zoom=33_(Erişim Tarihi: 09.11.2021).

URL5:<https://anno.onb.ac.at/cgi-content/anno?aid=wrz&datum=17190812&seite=1&zoom=33>(Erişim Tarihi: 09.11.202).

EKLER

Ek-1:Osmanlı elçisi İbrahim Paşa, (Milosevic, 2018: 66).

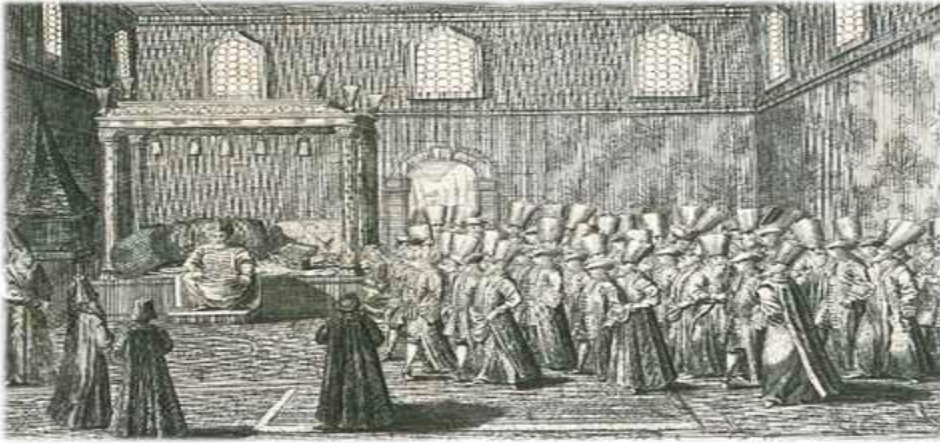

Ek-2: Habsburg elçisi Damian Hugo, von Virmont,

<http://www.portraitindex.de/documents/obj/34706283> (Erişim Tarihi: 14.09.2021).

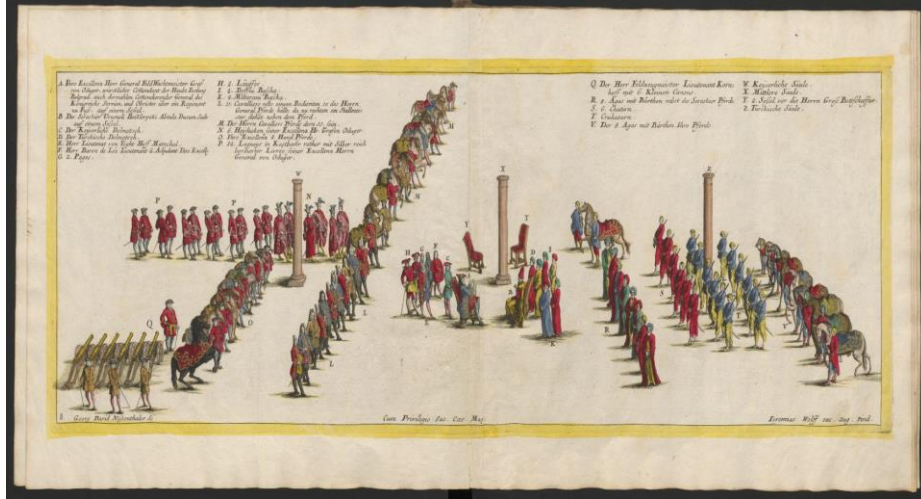
Ek-6: Habsburg elçisinin III. Ahmed'in huzuruna kabulü, (Demir, 2005: 230).

Ek-7: Habsburg elçisinin kabulü ve ağırlanması ile ilgili teşrifat defterinden ilk sayfalar, (BOA. Sadaret Defteri, nr. 347: 52-53).

Ek-8: Osmanlı ve Habsburg elçilik heyetlerinin mübadele işlemleri için bir araya gelmesi, (Accurater Abriß, 1720).

Ek-9: 1665'te gerçekleştirilen büyükelçi değişimi için bk. (Milosevic, 2018: 68).

